

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

*«Ο ρόλος της τέχνης στη διαμόρφωση πολιτιστικού
κεφαλαίου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: το παράδειγμα της
μουσικής»*

Ευθυμία Γεωργακοπούλου

Επιβλέπων: Νικόλαος Ανδρικός

Άρτα, 2023

"The role of art in the formation of cultural capital in primary education: the example of music"

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Άρτα, Ιανουάριος, 2023

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής:

Νικόλαος Ανδρικός, Επίκουρος Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής:

Μαρία Ζουμπούλη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

3. Μέλος επιτροπής:

Αντώνιος Βερβέρης, Μέλος ΕΔΙΠ

© Γεωργακοπούλου Ευθυμία, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση περί λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους.

Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Γεωργακοπούλου Ευθυμία

Ευχαριστίες

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματοποιήθηκε στο τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων τον Μάρτιο του 2023. Ολοκληρώνοντας την θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους που με βοήθησαν και με στήριξαν σε αυτή την προσπάθεια.

Πρωτίστως, θα ήθελα να αναφερθώ στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Ανδρίκο Νικόλαο. Τον ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, τη θετική του διάθεση, αλλά και την επιστημονική του καθοδήγηση.

Ακόμη, οφείλω να ευχαριστήσω τα μέλη της επιτροπής, την κυρία Μαρία Ζουμπούλη και τον κύριο Αντώνη Βερβέρη, που με τις καίριες επισημάνσεις τους συνέβαλαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της πτυχιακής μου.

Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω τους εκπαιδευτικούς που έλαβαν μέρος στην έρευνά μου, με μεγάλη προθυμία και διάθεση και έτσι με βοήθησαν στην ολοκλήρωση της μελέτης.

Τέλος, οφείλω ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου. Τον σύζυγό μου, Γιώργο, και τα παιδιά μου, Δανάη και Μυρτώ για την αμέριστη συμπαράσταση, υπομονή και κατανόηση καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στο τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, οι οποίες και ολοκληρώνονται με την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

*Στα παιδιά μου,
Δανάη και Μυρτώ*

*"Όποιος δεν αγαπά τη μουσική δεν αξίζει να
λέγεται άνθρωπος, όποιος την αγαπά είναι μισός άνθρωπος
και όποιος εκτελεί μουσική είναι ακέραιος άνθρωπος"*

Γκαίτε

Περίληψη

Παράλληλα με την εμφάνιση του ανθρώπου στη γη, εμφανίστηκε και η τέχνη, ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Η τέχνη εξελίχτηκε και αναπτύχθηκε σε διάφορες μορφές, συμβαδίζοντας με την εξέλιξη της ανθρωπότητας, διαδραματίζοντας σημαντικότατο ρόλο στην παγκόσμια ιστορία. Συγχρόνως, μαθήματα που αφορούν την τέχνη και τον πολιτισμό εισήχθησαν στην εκπαίδευση. Μέσα από τα ευρήματα επιστημονικών μελετών και ερευνών αναδείχθηκε τόσο ο ψυχαγωγικός και παιδαγωγικός ρόλος της διδασκαλίας των μαθημάτων της τέχνης όσο και η συμβολή της στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Επιπροσθέτως, μέσα από τη μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, προκύπτει ότι στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση η διδασκαλία μαθημάτων που σχετίζονται με την τέχνη, όπως το μάθημα της Μουσικής, πέρα από τον ψυχαγωγικό και παιδαγωγικό όφελος που παρέχει, φαίνεται να εμπλουτίζει το πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα μελέτη εξετάζει τις απόψεις των καθηγητών μουσικής του δημοτικού σχολείου σχετικά με την επίδραση του μαθήματος της μουσικής στο πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών. Στην έρευνα συμμετείχαν έξι εκπαιδευτικοί μουσικής αγωγής, που εργάζονται σε δημοτικά σχολεία της αστικής περιοχής του Αγρινίου. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων των συνεντεύξεων που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί, προέκυψε ότι μέσα στις παθογένειες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος εντάσσεται και ο περιορισμένος ρόλος του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως η διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος εμπλουτίζει το πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών και μπορούν να ακολουθηθούν πολλές πρακτικές και δραστηριότητες, που προάγουν τον εμπλουτισμό του.

Λέξεις κλειδιά: τέχνη και εκπαίδευση, πολιτισμός, πολιτιστικό κεφάλαιο, αισθητική αγωγή, μουσική και εκπαίδευση.

Abstract

Along with the appearance of man on earth, art also appeared as a means of expression and communication. Art evolved and developed in various forms, keeping pace with the evolution of humanity, playing a very important role in world history. At the same time, subjects related to art and cultures were introduced into education. Through the findings of scientific studies and research, both the entertaining and educational role of teaching art lessons and its contribution to the all-round development of the child were highlighted. In addition, through the study of the available literature, it emerges that in Primary Education the teaching of subjects related to art, such as the Music course, in addition to the recreational and pedagogical benefit it provides seems to enrich the cultural capital of the students. Within this context, the present study examines the views of primary school music teachers regarding the effect of the music lesson on students' cultural capital. Six music education teachers, who work in elementary schools in the urban area of Agrinio, participated in the research. Through the analysis of the data of the interviews given by the teachers, it emerged that among the pathologies of the Greek educational system is the limited role of the music lesson in primary school. In addition, the participants stated that the teaching of the specific course enriches the cultural capital of the students and many practices and activities can be followed, which promote its enrichment.

Keywords: art and education, culture, cultural capital, aesthetic education, music and education.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	ix
Abstract	x
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1 : Τέχνη.....	4
1.1. Η εξέλιξη της τέχνης	4
Κεφάλαιο 2 : Τέχνη και εκπαίδευση.....	5
2.1. Αισθητική αγωγή.....	5
2.2. Οι τέχνες στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	5
2.3. Η Αισθητική Αγωγή στο σχολείο.....	7
2.4. Οφέλη από τη διδασκαλία των τεχνών.....	8
2.5. Τέχνη και δημιουργικότητα.....	9
Κεφάλαιο 3 : Πολιτισμός.....	11
3.1. Έννοιες του πολιτισμού.....	11
3.2. Η πολιτισμική θεωρία.....	11
Κεφάλαιο 4 : Πολιτιστικό κεφάλαιο	13
4.1. Τρόποι απόκτησης πολιτιστικού κεφαλαίου	13
4.2. Πολιτισμικό κεφάλαιο και εκπαιδευτικό σύστημα.....	13
Κεφάλαιο 5 : Τα μαθήματα τεχνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	16
5.1. Εικαστικά	16
5.2. Θεατρική αγωγή	16
5.3. Λογοτεχνία	17
Κεφάλαιο 6 : Μουσική	18
6.1. Η μουσική εκπαίδευση στο σχολείο.....	18
6.2. Η θέση της μουσικής αγωγής στην εκπαίδευση.....	20
6.3. Οφέλη μουσικής.....	20
6.4. Αναγκαιότητα διδασκαλίας του μαθήματος της μουσικής στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	23
Κεφάλαιο 7 : Η συμβολή των τεχνών και της μουσικής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.....	28
Κεφάλαιο 8 : Μουσική και πολιτιστικό κεφάλαιο	31
Κεφάλαιο 9 : Σχολικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.....	36
9.1. Η έννοια της γιορτής	36
9.2. Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο σχολείο	36
9.3. Η σπουδαιότητα των πολιτιστικών εκδηλώσεων	37

9.4. Ο ρόλος των σχολικών εκδηλώσεων στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου ...	37
ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ	39
Κεφάλαιο 10: Ερευνητική μεθοδολογία.....	40
10.1. Αναγκαιότητα – Σπουδαιότητα έρευνας	40
10.2. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	41
10.3. Μεθοδολογική προσέγγιση	41
10.4. Εργαλείο συλλογής δεδομένων	42
10.5. Ζητήματα δεοντολογίας	43
10.6. Αξιοπιστία- Εγκυρότητα	43
10.7. Δείγμα της έρευνας.....	44
10.8. Διαδικασία συλλογής δεδομένων	45
10.9. Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων	45
Κεφάλαιο 11 : Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	47
11.1. Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο	48
11.2. Μουσική και Πολιτιστικό Κεφάλαιο.....	52
11.3. Πρακτικές ενίσχυσης του πολιτιστικού κεφαλαίου.....	54
Κεφάλαιο 12 : Συζήτηση – Συμπεράσματα.....	57
12.1. Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο	59
12.2. Μουσική και Πολιτιστικό Κεφάλαιο.....	62
12.3. Πρακτικές ενίσχυσης του πολιτιστικού κεφαλαίου.....	64
Κεφάλαιο 13 : Περιορισμοί – Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	66
Βιβλιογραφικές αναφορές	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α : ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ.....	76
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β : ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	77

Εισαγωγή

Διαχρονικά, η εξέλιξη και η ευημερία του ανθρώπου συνοδεύτηκε από την εξέλιξη της τέχνης. Άνθρωπος και τέχνη φαίνεται να συνυπάρχουν μαζί δημιουργώντας μια σχέση αλληλεξάρτησης, δίνοντας στον άνθρωπο τη δυνατότητα έκφρασης και επικοινωνίας. Η τέχνη αναπτύσσεται σε διάφορες μορφές, συνδέεται με την παραγωγική διαδικασία, ενώ παράλληλα τονίζεται ο ψυχαγωγικός και παιδαγωγικός της ρόλος (Donaldson, 2015). Συνεπώς, κρίνεται αναγκαία η εισαγωγή των μαθημάτων της τέχνης στην εκπαιδευτική διαδικασία αφενός για να ψυχαγωγηθούν οι μαθητές και να ενδυναμωθούν αναπτύσσοντας τις δεξιότητες τους και αφετέρου για να μπορέσουν να διακρίνουν τις ιδιαίτερες κλίσεις, που ενδεχομένως μπορεί να έχουν (Urpitis, 2011).

Σύμφωνα με τον Bourdieu (1984), σε ένα σχολείο φοιτούν μαθητές που το πολιτιστικό τους κεφάλαιο είναι διαφορετικό, έχοντας ως σημείο εκκίνησης το οικογενειακό και κοινωνικοοικονομικό τους περιβάλλον. Επιπροσθέτως, μέσα από τη μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας προκύπτει ότι η διδασκαλία μαθημάτων που αφορούν την τέχνη μπορεί να επηρεάσει σημαντικά το πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών. Ένα από τα μαθήματα που φαίνεται να συμβάλλει στον εμπλουτισμό του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών είναι η μουσική αγωγή. Ένα γνωστικό αντικείμενο που διαχρονικά είναι συνδεδεμένο με την ψυχαγωγία και την καλλιέργεια δεξιοτήτων στο εκπαιδευτικό πεδίο. Παράλληλα, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με πολλές ανθρώπινες δραστηριότητες και χρησιμοποιείται ως κύριο μέσο της ανθρώπινης έκφρασης (Hallam, 2005).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις απόψεις των καθηγητών μουσικής του δημοτικού σχολείου σχετικά με τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Η μελέτη απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς δημοτικού σχολείου, καθώς σύμφωνα με τον Σακαλάκ (2004), στην ηλικία 6-12 ετών οι μαθητές αφενός έχουν αρχίσει και διαμορφώνουν τις προτιμήσεις τους σε σχέση με τη μουσική και αφετέρου μπορούν να μελετούν μουσική και να εμπλέκονται ενεργά στη διδασκαλία του μαθήματος. Προκειμένου να επιτευχθεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό ο σκοπός της εργασίας, επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση, λόγω της πολυπλοκότητας του θέματος και της αναγκαιότητας διερεύνησης του φαινομένου σε βάθος.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει εννιά κεφάλαια και το ερευνητικό τέσσερα. Το πρώτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται την έννοια της τέχνης αναλύοντας την εξέλιξη και τις μορφές της. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη σχέση της τέχνης με την εκπαίδευση και το τρίτο στην έννοια του πολιτισμού. Στο επόμενο κεφάλαιο αντικείμενο συζήτησης αποτελεί το πολιτιστικό κεφάλαιο με βάση τη θεωρία του Γάλλου κοινωνιολόγου Bourdieu. Στη συνέχεια, αναλύεται διεξοδικά η θέση των μαθημάτων τέχνης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στο έκτο κεφάλαιο η θέση του μαθήματος της μουσικής, τα οφέλη και η αναγκαιότητα της διδασκαλίας του. Η συμβολή των τεχνών στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού παρουσιάζεται στο έβδομο κεφάλαιο και η σχέση μουσικής και πολιτιστικού κεφαλαίου στο επόμενο. Το θεωρητικό μέρος της παρούσας μελέτης ολοκληρώνεται με την αναφορά στις σχολικές πολιτιστικές εκδηλώσεις του δημοτικού σχολείου.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας εμπεριέχει την ερευνητική προσέγγιση. Αρχικά οριοθετείται το ερευνητικό πλαίσιο της μελέτης, καθώς αναφέρονται η αναγκαιότητα της έρευνας, ενώ παράλληλα διατυπώνεται ο σκοπός της και τα ερευνητικά ερωτήματα, που απορρέουν από αυτόν. Κατόπιν, παρατίθεται η μεθοδολογία, αφού αναλύεται η μεθοδολογική προσέγγιση, το εργαλείο συλλογής δεδομένων, το δείγμα της έρευνας η διαδικασία συλλογής δεδομένων και η μέθοδος ανάλυσής τους. Παράλληλα, αντικείμενο συζήτησης αποτελούν τα ζητήματα δεοντολογίας της μελέτης καθώς και η διασφάλιση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητάς της. Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας και στη συνέχεια μέσα από τη συζήτηση και τη σύνδεση των αποτελεσμάτων με τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, επιχειρείται η ερμηνεία τους και η εξαγωγή συμπερασμάτων. Στο τελευταίο κεφάλαιο του εμπειρικού μέρους γίνεται αναφορά στους περιορισμούς της έρευνας, ενώ παράλληλα διατυπώνονται και προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1 : Τέχνη

1.1. Η εξέλιξη της τέχνης

Με την παρουσία του ανθρώπινου είδους στη γη δημιουργήθηκε και η πρώτη μορφή τέχνης, η αποτύπωση εικόνων στους βράχους. Αυτού του είδους η τέχνη είχε ως σκοπό την ανάγκη για συνεννόηση και επικοινωνία ανάμεσα στον ίδιο τον άνθρωπο και στους άλλους, δηλαδή με όλα τα μέλη της κοινότητας. Από τα παραπάνω απορρέει το συμπέρασμα ότι ανθρωπότητα και τέχνη γεννιούνται σχεδόν ταυτόχρονα, διαμορφώνοντας την παγκόσμια ιστορία, λειτουργώντας ως μια οντότητα. Με την πάροδο των χρόνων και την εμφάνιση νέων πολιτισμών κάνουν αισθητή την παρουσία τους και άλλες μορφές τέχνης σε παγκόσμιο επίπεδο (Φωρ, 1993). Οι καλλιτέχνες, ανά τους αιώνες, εργάζονται πυρετωδώς, με ακρίβεια και αφοσίωση, αποδεικνύοντας ότι τίποτα από όλα αυτά που αποτυπώνουν στα έργα τους δεν είναι τυχαίο.

Η φιλοσοφία της τέχνης, ωστόσο, με το πέρασμα του χρόνου αλλάζει, λόγω και των αλλαγών που συντελούνται στην κοινωνία, παίρνοντας διαφορετικές κατευθύνσεις όπως θρησκευτική και οικονομική. Έτσι, δε μένει ποτέ στάσιμη, αλλά ακολουθεί το ρεύμα της εποχής, αναπαριστώντας με συμβολική μορφή την πραγματικότητα (Read, 1984). Σύμφωνα με την Παλάντα (2006), τα παραγόμενα έργα τέχνης συνδυάζουν παραδοσιακές πρακτικές και σύγχρονες τεχνολογικές μεθόδους και αποσκοπούν στην επικοινωνία, στη διάδραση, στην ανταλλαγή ιδεών και στην εκπαίδευση.

Ο Φίσερ (1984) τονίζει ότι η τέχνη είναι αρωγός του ανθρώπου προκειμένου να νικήσει τη μοναξιά του, να γίνει μέρος του συνόλου και να κοινωνικοποιηθεί. Μέσω αυτής μπορεί να μοιραστεί εμπειρίες, απόψεις και ιδέες. Συνεπώς, η τέχνη μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του ανθρώπου. Άρα, κρίνεται επιτακτική και η παρουσία της στο εκπαιδευτικό σύστημα της κάθε χώρας, προκειμένου να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης και ευημερίας.

Κεφάλαιο 2 : Τέχνη και εκπαίδευση

2.1. Αισθητική αγωγή

Κύριος σκοπός της αισθητικής αγωγής είναι να ενισχύσει αισθητικά τον άνθρωπο, να τον καταστήσει ικανό ον, ώστε να χαίρεται τη ζωή σε όλες τις εκφράσεις της. Επιπλέον, να μπορεί να αναπαριστά και να αναπαράγει οτιδήποτε ωραίο συναντά, αλλά και να δύναται να αλληλεπιδρά με τις διάφορες μορφές των τεχνών με τις οποίες θα έρθει σε επαφή.

Ο Παπανούτσος, επισημαίνει ότι η Τριλογία του πνεύματος αποτελείται από την Αισθητική, τη Γνωσιολογία και την Ηθική (Γλυκοφρύδη - Λεοντσίνη, 2012). Πιο συγκεκριμένα, η Γνωσιολογία μελετά την αλήθεια, η Ηθική την αρετή, καθώς επίσης και οποιαδήποτε τυχόν πρόβλημα προκύπτει από αυτή και τέλος η Αισθητική είναι αυτή που ερευνά την έννοια της ομορφιάς, το κάλος. Το άτομο που καταπιάνεται με τη μελέτη και την καλλιέργεια της Αισθητικής οδεύει προς την πνευματική ολοκλήρωση, ανακαλύπτει τον κόσμο, δημιουργώντας και μετατρέποντας τα αρνητικά συναισθήματα σε θετικά και αρμονικά. Η καλλιέργεια της Αισθητικής είναι αυτή που βοηθά τον άνθρωπο να ολοκληρωθεί πνευματικά, προάγοντάς το σε άτομο παραγωγικό και χρήσιμο.

2.2. Οι τέχνες στην εκπαιδευτική διαδικασία

Η εκπαίδευση του ανθρώπου δε θα μπορούσε να συντελεστεί χωρίς να διδάσκονται διάφορες μορφές τέχνης, στο εκπαιδευτικό σύστημα. Μέσα από αυτές το άτομο αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί επιτυγχάνουν την πνευματική τους ολοκλήρωση, αναπτύσσουν δεξιότητες και έτσι ο βίος τους παίρνει διαφορετική μορφή, αισθητική. Ακόμη, μέσα από τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, που αφορούν τα μαθήματα αισθητικής αγωγής, οι μαθητές ενισχύουν τις διανοητικές, σωματικές και πνευματικές τους δεξιότητες. Η τέχνη λοιπόν, έρχεται ως αρωγός του εκπαιδευτικού για να εκπληρώσει τους παραπάνω σκοπούς. Μελετώντας τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, συμπεραίνεται ότι η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να παρέχει ελευθερία στους μαθητές, έτσι ώστε να λειτουργούν αυθόρμητα, χωρίς να καταπιέζονται.

Με το πέρασ των χρόνων, η εκπαιδευτική διαδικασία έχει εξελιχθεί πλέον σε επιστήμη της εκπαίδευσης. Κατά τους ίδιους ερευνητές η εκπαιδευτική διαδικασία είναι ευρεία και πιο περιεκτική σε σχέση με τις άλλες επιστήμες. Οι διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι, όπως η κοινωνιολογία, η γλωσσολογία, η σημασιολογία και η επιστήμη της αντίληψης και της μάθησης, τη βοηθούν να αντλήσει στοιχεία και να προσεγγίσει την εκπαιδευτική διαδικασία από διάφορες οπτικές. Συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν είναι απλά ένας κλάδος της επιστήμης, αλλά αποτελεί πανσπερμία πολλών επιστημών.

Οι σύγχρονες μελέτες προωθούν και ενισχύουν την αντίληψη ότι η εκπαίδευση μέσω των τεχνών αλλάζει το εκπαιδευτικό σύστημα (Fiske, 1999· Iwai, 2003· Bamford & Wimmer, 2012· Miller & Bogatova, 2018). Σε όλα τα παραπάνω συνεπικουρούν και οι προτροπές διεθνών οργανισμών (NACCCE, 1999· UNESCO, 2006) δίνοντας μια ισχυρή απάντηση στα προβλήματα που υπάρχουν στην εκπαίδευση. Επιπροσθέτως, η συσχέτιση των τεχνών με τα εκπαιδευτικά αντικείμενα, ωθούν την ανέλιξη ικανοτήτων, γνωστικών και κοινωνικών και καλλιεργούν δεξιότητες που εκχωρούνται στα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα, συμβάλλοντας στην προσωπική επιτυχία (Holloway, LeCompte, 2001· Barr, 1996· Ingram & Seashore, 2003).

Η διδασκαλία της τέχνης, σε οποιοδήποτε πλαίσιο, προσφέρει πολλαπλά οφέλη ακόμη και αν λειτουργεί βοηθητικά στη μαθησιακή διαδικασία. Κατά συνέπεια, οι τέχνες μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στο εκπαιδευτικό πεδίο (Donaldson, 2015· Uipitis, 2011), καθώς μπορούν να κάνουν τη διδασκαλία και κατ' επέκταση το σχολείο ελκυστικό προς τον μαθητή (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin, 2014· Rabkin & Redmond, 2004). Επιπλέον, η δυναμική τους μπορεί να επιδράσει σημαντικά τόσο στη γνωστική ανάπτυξη των μαθητών όσο και στον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευτικών (Uipitis, Smithrim, & Soren, 1999· Wilson, 1999· Rabkin & Redmond, 2004· Burnaford, Brown, Doherty, & McLaughlin, 2007· Bamford, 2017). Η εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι ολοκληρωμένη, αν οι τέχνες είναι απύσες, διότι μέσα από τη διδασκαλία τους επιτυγχάνεται η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, η δυνατότητα επίλυσης προβλημάτων, καθώς και η ενίσχυση της δημιουργικότητας και της ελεύθερης σκέψης (Psilos, 2002· Arts Education Partnership, 2017).

2.3. Η Αισθητική Αγωγή στο σχολείο

Η ενίσχυση της δημιουργικότητας και της ελεύθερης σκέψης, στοιχεία απαραίτητα για την πνευματική ανάπτυξη και εξέλιξη των μαθητών, καθιστούν αναγκαία την εισαγωγή του μαθήματος της αισθητικής αγωγής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Urpitis, 2011). Στη βαθμίδα αυτή οι μαθητές βρίσκονται σε μια ευαίσθητη αλλά και ιδιαίτερα καθοριστική ηλικία για τη συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το γνωστικό αντικείμενο της αισθητικής αγωγής, εμπεριέχει τα μαθήματα της μουσικής, της θεατρικής αγωγής, και των εικαστικών.

Είναι πολλά τα οφέλη τα οποία αποκομίζουν οι μαθητές μέσω τι διδασκαλίας των μαθημάτων της αισθητικής αγωγής. Αρχικά, γίνονται πιο κοινωνικοί πολίτες, έπειτα εξελίσσονται κοινωνικά και μαθησιακά, ακόμη προάγεται η γνωστική τους ικανότητα και τέλος, ενισχύεται πολύπλευρα η ανάπτυξή τους (Caterall, 2009). Σύμφωνα με τους Burton, Horowitz και Abeles (2000), η ενασχόληση των μαθητών με τα μαθήματα των τεχνών, όταν γίνεται με ενεργητικό και συστηματικό τρόπο, προάγει την κριτική τους σκέψη, τη φαντασία τους, την πρωτοτυπία και την αντίληψή τους. Η διαδικασία της μάθησης ενισχύεται από τις τέχνες (Ruppert, 2006), καθώς την εμπλουτίζει και αποτελεί μια κινητήριο δύναμη που περιλαμβάνει σημαντικά γνωστικά και συναισθηματικά οφέλη (Jensen, 2001). Τα οφέλη από τη διδασκαλία της αισθητικής αγωγής μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε:

α) προσωπικά οφέλη: ενίσχυση της γνωστικής ανάπτυξης και της απόκτησης δεξιοτήτων ζωής, δημιουργική σκέψη, κριτικός προβληματισμός, διαπροσωπικές δεξιότητες (Costes-Onishi, 2019) και ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης (Mak & Fancourt, 2019),

β) κοινωνικά οφέλη: ενδυνάμωση της προσαρμοστικότητας του μαθητή στην κοινωνία, ενίσχυση της πολιτισμικής συνειδητοποίησης του ατόμου, μέσα από τη δημιουργία αλλά και τη διαμόρφωση προσωπικών και συλλογικών ταυτοτήτων, που ενισχύουν την ανεκτικότητα και την ανθεκτικότητα σε κοινωνικό επίπεδο (Hickman, 2019). Όλα τα παραπάνω οφέλη αποκομίζονται ακόμη και όταν τα μαθήματα της αισθητικής αγωγής δε διδάσκονται σαν ανεξάρτητα αντικείμενα αλλά και όταν, μέσω της διαθεματικότητας, εντάσσονται σε κάποιο άλλο γνωστικό αντικείμενο (Sotiropoulou-Zormpala, 2019).

2.4. Οφέλη από τη διδασκαλία των τεχνών

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η έκθεση για τις τέχνες «Champions of Change», εξήγαγε το συμπέρασμα ότι οι τέχνες μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να βελτιώσουν τους βαθμούς τους, τις κοινωνικές τους δεξιότητες και την αυτοεκτίμησή τους (Fiske, 1999). Τα μαθήματα των τεχνών έχουν αρωγικό χαρακτήρα, αφού βοηθούν τον μαθητή να συμμετέχει ενεργά και να εξωτερικεύει πτυχές του χαρακτήρα του. Μέσω των μαθημάτων των τεχνών οι εκπαιδευόμενοι γίνονται ενεργά μέλη της σχολικής κοινότητας, αλληλεπιδρούν με τους συμμαθητές και τους καθηγητές τους, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη μείωση των αντιπαραθέσεων, ελαττώνοντας σε πολύ σημαντικό βαθμό μορφές κοινωνικού αποκλεισμού ή ακόμη και ρατσισμού.

Το πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας, αναδιαμορφώνεται, αλλάζει, εξελίσσεται και μεταμορφώνεται. Το σχολικό περιβάλλον γίνεται περιβάλλον ανακάλυψης, με αποτέλεσμα οι μαθητές να ξαναβρίσκουν τη χαμένη έως τώρα διάθεση τους για να αγαπήσουν την ίδια τη μάθηση. Ο Eisner (2000) αναφέρει ότι η μάθηση που μεταδίδεται στους μαθητές μέσω των μαθημάτων της τέχνης μπορεί να τους προσφέρει απλόχερα λύσεις σε ορισμένα από τα προβλήματα που βιώνουν.

Σύμφωνα με τον Catterall (2009) η ενασχόληση των μαθητών με τις τέχνες προάγει την ακαδημαϊκή τους ανάπτυξη και τις κοινωνικές τους δεξιότητες. Οι μαθητές που ανήκουν σε οικονομικοκοινωνικά δυσμενέστερη θέση, μπορούν να βοηθηθούν από την εκπαίδευσή τους στην τέχνη και να οδηγηθούν σε μικρότερες πειθαρχικές παραβάσεις, να συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία ενεργά και ουσιαστικά και να οδηγηθούν σε υψηλά ποσοστά αποφοίτησης, μειώνοντας τη σχολική διαρροή (Scheuler, 2010). Κατά τους Burton et al. (2000) τα προγράμματα τέχνης προάγουν την ικανότητα της δημιουργίας, βοηθούν τους μαθητές να ανακαλύπτουν διαφορετικούς τρόπους επίλυσης προβλημάτων και επικουρούν στην ταυτότητα του εκπαιδευόμενου προωθώντας τη θέση του απέναντι στη διαδικασία της γνώσης.

Οι Farrington, Maurer, McBride Aska, Nagaoka, Puller, Shewfelt, Weiss, & Wright (2019), υπερτονίζουν ότι η ενίσχυση της κοινωνικό-συναισθηματικής ανάπτυξης του ατόμου ενδυναμώνεται μέσω των βιωμάτων των μαθητών, που προάγουν σημαντικά τις κοινωνικό-συναισθηματικές δυνατότητες τους. Μέσα σε

αυτό το πλαίσιο, οι εκπαιδευόμενοι δύνανται να εξωτερικεύσουν τον χαρακτήρα τους διδασκόμενοι για παράδειγμα το μάθημα της θεατρικής αγωγής, σε σχέση με κάποιο άλλο διδακτικό αντικείμενο, όπως του γλωσσικού μαθήματος.

Οι πρακτικές της τέχνης εμπεριέχουν τρεις περιοχές κοινωνικό-συναισθηματικών ικανοτήτων, οι οποίες καλλιεργούνται, βελτιώνονται και εκπαιδεύονται μέσω αυτών: (Farrington, et al., 2019) τις ενδοπροσωπικές, τις διαπροσωπικές και της έκφρασης του εγώ και της ταυτότητας. Οι ενδοπροσωπικές εκπαιδεύουν τους μαθητές να είναι υπεύθυνοι, να διαχειρίζονται τα συναισθήματα αλλά και τη συμπεριφορά τους και τους βοηθάει να επιτύχουν ενδεχόμενους στόχους. Σε αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνεται η αυτογνωσία και η πειθαρχία. Οι διαπροσωπικές οδηγούν τους μαθητές στη δημιουργία υγιών διαπροσωπικών σχέσεων με τον κοινωνικό τους περίγυρο. Κατά συνέπεια, όταν οι πρακτικές που εμπεριέχονται στη διδασκαλία της τέχνης γίνουν κτήμα των εκπαιδευομένων, τότε αυτοί μπορούν να εργαστούν σε ομάδες, συλλογικά, να μάθουν να συνεργάζονται, να αλληλεπιδρούν, να επικοινωνούν και να επιλύουν τυχόν συγκρούσεις. Τέλος, η έκφραση του εγώ και της ταυτότητας τους βοηθά να δώσουν λύσεις σε θέματα που προκαλούν συγκρούσεις όπως, το φύλο, η ηλικία και η εθνικότητα, οικοδομώντας ολοκληρωμένη εικόνα του εαυτού τους.

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι η παρουσία της τέχνης στη μαθησιακή διαδικασία είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν όλες τις δεξιότητες που αναφέρθηκαν. Μέσω των βιωμάτων και του σεβασμού των τεχνών, οι εκπαιδευόμενοι αναπτύσσουν ικανότητες σε κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο, σε ένα μη μονοδιάστατο αλλά ευρύ πεδίο (UNESCO, 2006· NACCCE, 1999).

2.5. Τέχνη και δημιουργικότητα

Στη σύγχρονη κοινωνία, όπου ζουν και εξελίσσονται οι μαθητές, μια κοινωνία της τεχνολογίας, των υπολογιστών και των τάμπλετ, όπου όλα είναι πιο εύκολα και προσβάσιμα για τα παιδιά, διαφαίνεται έντονα η ανάγκη για την καλλιέργεια της φαντασίας αλλά και της δημιουργικότητάς τους. Η ανάγκη αυτή αναδύεται από τη διδασκαλία της τέχνης και πιο συγκεκριμένα από την ίδια την τέχνη (UNESCO, 2006).

Το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί κύριο πυλώνα για τη διαδικασία της διέγερσης της φαντασίας των εκπαιδευομένων, έχοντας ως κύριο του στόχο την ενθάρρυνση της δημιουργικότητας και της δημιουργικής σκέψης, καθώς επίσης και την πρόκληση του ενθουσιασμού των μαθητών (Donaldson, 2015). Η τέχνη και η δημιουργικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες (Sharp, & Le Métais, 2000· Χατζηαγόρου, 2012· Λενακάκης & Τσιπούρας, 2014· Fiske 1999) και συσχετίζονται με δραστηριότητες εν είδη παιχνιδιού, όπου τα παιδιά μπορούν να εκφράσουν τη φαντασία τους και την προσωπικότητά τους. Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών επηρεάζονται από τις παραπάνω παραδοχές και καλλιεργούν την πεποίθηση ότι θα ενισχυθεί η δημιουργικότητα σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και περιβάλλοντα (Winner et al., 2014).

Οι Hetland, Winner, Veenema, & Sheridan, (2015) τονίζουν ότι οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να διδαχθούν δημιουργικές συμπεριφορές, όταν η τέχνη εντάσσεται μέσω της διαθεματικότητας στη διδασκαλία όλων των μαθημάτων που διδάσκονται στα σχολεία. Οι δημιουργικές αυτές συμπεριφορές ανήκουν στις «*studio habits of mind*», τις συνήθειες του νου, οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καλλιτεχνικής δημιουργίας και ενισχύουν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε δραστηριότητες, την επιμονή τους, τον οραματισμό, την έκφραση, την παρατήρηση, την αξιολόγηση και την κατανόηση δράσεων και εκφράσεων στο σχολικό και στο κοινωνικό πεδίο (Hetland et al., 2015). Στη σχολική κοινότητα η σχέση της δημιουργικότητας με τις τέχνες είναι σχέση αλληλένδετη, αφού όταν ενισχύονται τα μαθήματα της αισθητικής αγωγής ενισχύεται και με τη σειρά της η δημιουργικότητα (Sharp & Le Métais, 2000). Η δημιουργικότητα και η δυνατότητα έκφρασης τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αποτελούν τη βάση της εξέλιξης ενός πολιτισμού, δημιουργώντας την πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού.

Κεφάλαιο 3 : Πολιτισμός

3.1. Έννοιες του πολιτισμού

Το ανθρώπινο ον μεταχειρίστηκε τις γνώσεις που έλαβε με το πέρασμα των χρόνων σε συνδυασμό με την εργασία, για να δημιουργήσει τον πολιτισμό. Μέσα από αυτόν ο άνθρωπος μπόρεσε να εκφραστεί είτε υλικά, κατασκευάζοντας μνημεία, είτε πνευματικά, δημιουργώντας μουσική, θέατρο και λογοτεχνία. Κατά τον Πασχαλίδη (2002), ο όρος πολιτισμός απέκτησε πολλές ερμηνείες είτε γιατί συνδέθηκε με διάφορα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα είτε λόγω συγκεκριμένων απόψεων που κυριάρχησαν σε κάποιες χρονικές περιόδους. Ο όρος πολιτισμός προέκυψε από τη γαλλική λέξη «civilization», όπου στη συνέχεια ο όρος «culture» ταυτίστηκε με τη λέξη πολιτισμός. Έτσι, σύμφωνα με την Μπιτσάνη (2002) η λέξη «κουλτούρα» χρησιμοποιείται πιο συχνά αντί για αυτή του «πολιτισμού», προκειμένου να εκφράσει μια ολόκληρη πνευματική περίοδο ή την πνευματική κατάσταση κάποιου λαού για μία χρονική περίοδο. Συμπερασματικά, γίνεται σαφές ότι η κοινωνική κληρονομιά του ανθρώπου εμπεριέχεται στην έννοια του πολιτισμού και αποτελεί πολύτιμη πνευματική παράδοση που οι άνθρωποι οφείλουν να σεβαστούν και να διαφυλάξουν.

3.2. Η πολιτισμική θεωρία

Στον κλάδο της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης έχει προστεθεί η πολιτισμική θεωρία, που ως κύριο σκοπό έχει την ερμηνεία των ανισοτήτων των σχολικών επιδόσεων των μαθητών, οι οποίες εκκινούν και εξαρτώνται από τις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις των εκπαιδευομένων, συσχετίζοντας τη σχολική αποτελεσματικότητα με την κατανομή του πολιτιστικού κεφαλαίου μεταξύ των κοινωνικών τάξεων (Πετμεζίδου & Τσουλουβή, 1987).

Η πολιτισμική θεωρία μελετήθηκε από τον Γάλλο κοινωνιολόγο Bourdieu. Ο Bourdieu κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εκπαιδευτική διαδικασία ευεργετούσε τα συμφέροντα της δεσπόζουσας κοινωνικής τάξης, νομιμοποιώντας και αναπαράγοντας τις κοινωνικές ανισότητες. Οι Bourdieu και Passeron (2014) απέδωσαν την ευθύνη της σχολικής προκατάληψης στον πολιτιστικό παράγοντα, μεταθέτοντας τον από τον οικονομικό. Σύμφωνα με τις Σιάνου και Κύργιου (2010) η παραπάνω θεωρία αποδίδει μεγάλη βαρύτητα στο πολιτισμικό κεφάλαιο, όπως αυτό κληρονομείται στα παιδιά από τους γονείς και τον κοινωνικό περίγυρο, θεωρώντας ότι καθορίζει σε

μεγάλο βαθμό την ακαδημαϊκή πορεία των μαθητών, ενισχύοντας τις κοινωνικές ανισότητες, αφού φαίνεται ότι τα παιδιά που ανήκουν στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις εμφανίζουν υψηλές σχολικές επιδόσεις.

Κεφάλαιο 4 : Πολιτιστικό κεφάλαιο

Οι Bourdieu και Passeron (2014) εισάγουν το όρο πολιτιστικό κεφάλαιο αναφέροντας ότι είναι οι συγκεκριμένες οικογενειακές ικανότητες, οι οποίες κληρονομούνται από το οικογενειακό περιβάλλον στα παιδιά, βοηθώντας τα στην καλλιέργεια γνώσεων, ευαισθησιών και τρόπων έκφρασης (Μυλωνάς, 1991). Με αυτόν τον τρόπο, η οικογένεια μεταδίδει στα νεαρά της μέλη πνευματικά στοιχεία, όπως δεξιότητες, γνώσεις και στάσεις, οι οποίες τροποποιούνται διαχρονικά και από την κοινωνική τάξη που είναι ενταγμένη η οικογένεια (Πατερέκα, 1986).

Πιο αναλυτικά, οι κοινωνικές σχέσεις και οι γνωριμίες που έχει η κάθε οικογένεια, η αρωγή που παρέχει στα παιδιά για τα μαθήματα του σχολείου, η ενημέρωση σχετικά με τις εκροές που προσφέρει η εκπαίδευση, αποτελούν το πολιτιστικό κεφάλαιο. Κατά την Πατερέκα (1986) οι κοινωνικά παραδεκτοί τρόποι του πράττειν και του λέγειν, όπως για παράδειγμα η τέχνη της συνομιλίας, η προσεκτική επίβλεψη και σύμπραξη στα πολιτιστικά δρώμενα, είναι εκδηλώσεις του πολιτιστικού κεφαλαίου.

4.1. Τρόποι απόκτησης πολιτιστικού κεφαλαίου

Υπάρχουν δύο τρόποι κατά τους οποίους μπορεί κάποιος να αποκτήσει πολιτιστικό κεφάλαιο. Ο πρώτος τρόπος, αφορά όλους τους ανθρώπους που ανήκουν σε οποιαδήποτε κοινωνική τάξη και γίνεται μέσα από το οικογενειακό περιβάλλον, χωρίς κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια και επιδίωξη από το ίδιο το άτομο. Κατά τον Μυλωνά (1991) η παραπάνω διαδικασία παρουσιάζεται ως έμφυτο φυσικό χάρισμα των προσωπικών δεξιοτήτων του ατόμου. Ο δεύτερος τρόπος αφορά τα άτομα που ανήκουν σε κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Τα άτομα αυτά, λόγω του ότι δεν έχουν το ίδιο πολιτιστικό κεφάλαιο με τα άτομα που ανήκουν σε ανώτερες κοινωνικά τάξεις, προσπαθούν μέσω συνεχόμενης και κοπιαστικής ενασχόλησης να καταφέρουν να φτάσουν στο ίδιο επίπεδο πολιτιστικού κεφαλαίου με αυτά, διατηρώντας το ήδη υπάρχον αλλά και ενισχύοντάς το.

4.2. Πολιτισμικό κεφάλαιο και εκπαιδευτικό σύστημα

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι, ο εκπαιδευόμενος που ανήκει στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, είναι κάτοχος πολλών προνομίων σε αντιδιαστολή με τον μαθητή ο οποίος ανήκει στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Οι γονείς από τα

ανώτερα κοινωνικά στρώματα παρέχουν απλόχερα και αβίαστα στα τέκνα τους τη λεγόμενη *culture libre*, ελεύθερη κουλτούρα, η οποία συνδέεται με το υψηλό πολιτισμικό κεφάλαιο και εμπεριέχει τη συμμετοχή τους σε καλλιτεχνικά και πολιτισμικά θεάματα, δηλαδή σε παρακολουθήσεις συναυλιών, επισκέψεων σε μουσεία και βιβλιοθήκες, σε μια γενικευμένη δηλαδή ενασχόληση με τις τέχνες (Τζάνη, 1983· Πατερέκα, 1986).

Η ποιότητα και η ποσότητα της ελεύθερης κουλτούρας ποικίλει ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο και την κοινωνική προέλευση του ατόμου. Για παράδειγμα, οι μαθητές οι οποίοι ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, επιλέγουν τύπους τέχνης οι οποίοι έχουν καθιερωθεί μέσα από το σχολικό περιβάλλον. Επιπροσθέτως, συμπεραίνεται ότι οι γνώσεις έχουν παράλληλη πορεία με την κοινωνική τάξη. Δηλαδή, τα παιδιά που ανήκουν σε ανώτερη κοινωνική τάξη θα έχουν πλουσιότερες γνώσεις σε σχέση με τους μαθητές κατώτερων κοινωνικών τάξεων (Πατερέκα, 1986).

Επιπροσθέτως, ο ρόλος που έχουν οι γονείς στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των παιδιών τους είναι καθοριστικός. Όταν οι γονείς ασχολούνται ουσιαστικά με τα παιδιά τους, συζητώντας και συνδιαλέγοντας μαζί τους, για θέματα που έχουν να κάνουν με την εκπαίδευση, τις τέχνες και τον πολιτισμό, τους δημιουργούν θετική διάθεση για το σχολείο. Η Τζάνη (1983) τονίζει ότι το οικογενειακό περιβάλλον του ατόμου αρχικά και ύστερα το κοινωνικό το ενθαρρύνουν ή το αποθαρρύνουν σύμφωνα με την στάση τους για τη σχολική του πορεία. Η Πατερέκα (1986) ενισχύει την παραπάνω άποψη, προσθέτοντας ότι τα παιδιά, όταν δέχονται βοήθεια στην εκπαιδευτική διαδικασία, αποκτούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και αναπτύσσονται οι δεξιότητές τους.

Σύμφωνα με τους Κάτσικα και Καββαδία (2000) οι εκπαιδευόμενοι, οι οποίοι ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις δεν έχουν τις ίδιες σχολικές επιδόσεις με αυτούς που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Αυτό συμβαίνει, διότι οι μαθητές των κατώτερων στρωμάτων δυσκολεύονται, λόγω του χαμηλού πολιτιστικού κεφαλαίου, να ανταπεξέλθουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, διότι το σχολείο απαιτεί στοιχεία του πολιτιστικού κεφαλαίου, τα οποία οι συγκεκριμένοι μαθητές δεν τα έχουν και πρέπει να μοχθήσουν για να τα κατακτήσουν, χωρίς πάντα να το καταφέρνουν. Έτσι, οδηγούνται σε έναν διαχωρισμό που επιφέρει η κοινωνική τάξη και τα κατατάσσει σε δυο πολιτισμικά κεφάλαια, τα οποία έρχονται σε ρήξη και τελικά το ένα κυριαρχεί του άλλου.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, νομιμοποιεί τον παραπάνω διαχωρισμό, αφού η μαθησιακή διαδικασία λειτουργεί ως μηχανισμός διάκρισης και κατάταξης των εκπαιδευομένων (Κάτσικας & Καββαδίας, 2000). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το πολιτιστικό κεφάλαιο της κυρίαρχης τάξης επιβάλλεται στο εκπαιδευτικό πεδίο, γιατί είναι αυτό που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι μαθητές οι οποίοι ανήκουν στις ανώτερες κοινωνικά τάξεις, κληρονομούν το πολιτιστικό και μορφωτικό κεφάλαιο των γονιών τους, με φυσικό και όχι μεθοδικό τρόπο, κατέχοντας το προνόμιο της διανοητικής ικανότητας, αφού μπορούν να χρησιμοποιούν να διαχειρίζονται τις έννοιες της τέχνης και των ιδεών. Τέλος, η εκπαιδευτική κοινότητα επιβάλλει στην εκπαιδευτική διαδικασία το πολιτιστικό κεφάλαιο της κυρίαρχης τάξης, μέσα από τις αξιολογικές της διαδικασίες, γεγονός που γίνεται αντιληπτό στις εξετάσεις αλλά και τις βαθμολογίες των μαθητών.

Συμπερασματικά, είναι έκδηλο πως ο θεσμός του σχολείου έχει σημαντικό και πρωτεύοντα ρόλο στη διαδικασία με την οποία αναπαράγονται οι κοινωνικές ανισότητες, γιατί οι μαθητές που είναι ήδη προνομιούχοι κοινωνικά γίνονται και αποδέκτες τίτλων εξουσίας, όπως αυτόν του ικανότερου ή του πιο έξυπνου, δημιουργώντας με αυτόν του τρόπο έναν φαύλο κύκλο (Φραγκουδάκη, 1980). Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί, αφού δεν μπορούν να διακρίνουν τα στοιχεία ενός άλλου πολιτισμικού συστήματος, επιβάλλουν την κουλτούρα των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων ως μοναδικό πολιτισμικό πρότυπο, νομιμοποιώντας τις κοινωνικές ανισότητες (Bourdieu, 1986). Η ενσωμάτωση των μαθημάτων των τεχνών στα αναλυτικά προγράμματα και η θέση τους στη μαθησιακή διαδικασία, μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά για την πρόοδο και την εξέλιξη των μαθητών, ανεξάρτητα της κοινωνικής και πολιτισμικής τάξης προέλευσης. Στο επόμενο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά της θέσης των συγκεκριμένων μαθημάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σημείο αναφοράς της παρούσας μελέτης και στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο γίνεται εκτενέστερη αναφορά στο μάθημα της μουσικής στο οποίο επικεντρώνεται η προκείμενη έρευνα.

Κεφάλαιο 5 : Τα μαθήματα τεχνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

5.1. Εικαστικά

Στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του δημοτικού σχολείου, το γνωστικό αντικείμενο των εικαστικών αποτελεί αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο. Στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού είναι δίωρο μάθημα ενώ από την τρίτη έως και την έκτη δημοτικού είναι μονώωρο. Στόχος του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τις εικαστικές τέχνες και να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους σε αυτές. Οι εκπαιδευόμενοι, μέσα από τη δημιουργία έργων και των γνώσεων που θα αποκομίσουν, θα απολαύσουν τη διαδικασία των δικών τους δημιουργιών. Με αυτόν τον τρόπο, θα καλλιεργηθεί η δημιουργικότητά τους, θα έχουν ενεργό συμμετοχή στις εικαστικές τέχνες, στη γνώση και σωστή χρήση υλικών, μέσων, εργαλείων και πηγών σε ποικίλες εικαστικές μορφές, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία καλλιτεχνικού έργου, ανακαλύπτοντας ότι η τέχνη γενικά αλλά και ειδικά είναι από τους σπουδαιότερους τρόπους ελεύθερης έκφρασης (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011). Επιπροσθέτως, οι μαθητές θα μπορούν να χρησιμοποιούν τα εικαστικά, μέσω της διαθεματικότητας, παράλληλα με άλλα γνωστικά αντικείμενα. Ακόμη, θα μπορούν να αναγνωρίζουν με ευκολία διάφορους καλλιτέχνες, γνωρίζοντας την τεχνοτροπία τους, κατανοώντας τις απόψεις, τις αξίες αλλά και τις ιδέες που ο καθένας πρεσβεύει. Τέλος, θα αναπτύξουν δεξιότητες, ιδέες και θα εκφράζουν συναισθήματα μέσα από την πορεία της καλλιτεχνικής τους δημιουργίας (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011).

5.2. Θεατρική αγωγή

Το γνωστικό αντικείμενο της θεατρικής αγωγής στο αναλυτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο από την πρώτη έως και την τετάρτη δημοτικού. Στόχος του συγκεκριμένου μαθήματος είναι οι μαθητές να αναπτύξουν ικανότητες, δεξιότητες και κλίσεις με αποτέλεσμα να μπορούν να λειτουργούν αρμονικά μέσα σε ομάδες αλλά και μόνοι τους, ως αυτόνομες προσωπικότητες (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011). Πιο συγκεκριμένα μέσα από το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο οι μαθητές θα γνωρίσουν καλλιτεχνικά αλλά και πολιτιστικά επιτεύγματα της πατρίδας τους αλλά και άλλων πολιτισμών, θα αποκτήσουν γνώσεις για το θέατρο και τη σχέση του με τον πολιτισμό και την

κοινωνία, θα καλλιεργήσουν δημιουργική ανάπτυξη των εκφραστικών τους δεξιοτήτων και θα μπορέσουν να δημιουργήσουν και τα ίδια εκφραστικές δεξιότητες μέσα από τον λόγο και τη γλώσσα (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011). Τέλος, θα μάθουν την έννοια του «ρόλου», θα γίνουν μέρη της συλλογικής καλλιτεχνικής δημιουργίας και θα έχουν άμεση ενεργοποίηση, μέσω της συμμετοχής και της παρέμβασής τους στη διδακτική διαδικασία (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011).

5.3. Λογοτεχνία

Το διδακτικό αντικείμενο της γλώσσας στο δημοτικό σχολείο εμπεριέχει και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, χωρίς να αποτελεί στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αυτοτελές μάθημα τέχνης. Σκοπός του συγκεκριμένου μαθήματος είναι η ενθάρρυνση της δημιουργικής φαντασίας του μαθητή καθώς και η εξοικείωσή του με το εξωσχολικό λογοτεχνικό βιβλίο και επιτυγχάνεται μέσα από λογοτεχνικά κείμενα σύγχρονα αλλά και πιο παλιά, τα οποία προσεγγίζονται στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011).

Κεφάλαιο 6 : Μουσική

Το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής, σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του δημοτικού σχολείου, αποτελεί αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο και είναι μονόωρο μάθημα για όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Σκοπός του συγκεκριμένου μαθήματος είναι οι εκπαιδευόμενοι να μάθουν να τραγουδούν σωστά, να αναπτύξουν την ακουστική τους ικανότητα, να μαθαίνουν και να κατανοούν βασικές έννοιες της θεωρίας της μουσικής και τέλος, να έρθουν σε επαφή με το πολιτιστικό τομέα της μουσικής, ο οποίος προβάλλει μέσω της εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος), εκτιμώντας συνάμα την αξία τους (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011). Τέλος, οι μαθητές μέσα από τη διδασκαλία της μουσικής καλούνται να κατανοήσουν τη διαθεματικότητα που έχει η συγκεκριμένη μορφή τέχνης με τις υπόλοιπες μορφές και να γίνονται συνεργάσιμοι, υπεύθυνοι, να πειθαρχούν και να μάθουν να επικοινωνούν, δεξιότητες απαραίτητες για την κοινωνικοποίησή τους (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011).

6.1. Η μουσική εκπαίδευση στο σχολείο

Στις ΗΠΑ τον Απρίλιο του 1992, πραγματοποιήθηκε ένα διεθνές μουσικοπαιδαγωγικό συνέδριο. Ο πρόεδρος του συνεδρίου, Mr. Karl J. Glenn (Νικολακοπούλου, 2018) υπερτόνισε ότι η μουσική αποτελεί στη σύγχρονη κοινωνία αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια, οι μαθητές όταν εκπαιδεύονται διδασκόμενοι μουσική, μαθαίνουν μέσα από αυτή τα ιδεώδη του ανθρώπινου γένους (Παπαζαρής, 2004). Το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής ευαισθητοποιεί τους μαθητές, προβληματίζοντάς τους. Για τον παραπάνω λόγο, πολλοί μουσικοί φορείς έχουν κάνει πολλές ενέργειες για την εδραίωση της μουσικής, ως γνωστικού αντικειμένου, στην εκπαίδευση.

Ο Παπαζαρής (2004), επιπλέον αναφέρει ότι η μουσική κατέχει σπουδαίο ρόλο στην εκπαίδευση, βοηθώντας τους μαθητές να αναπτυχθούν πνευματικά, διότι μέσα από τη διδασκαλία της αποκομίζονται γνώσεις και δεξιότητες απαραίτητες για να γίνουν οι εκπαιδευόμενοι ενεργοί πολίτες. Ακόμη επισημαίνει, ότι μέσω της μουσικής αναπτύσσονται και καλλιεργούνται τα συναισθήματα, ο αυτοσχεδιασμός και η δημιουργικότητα των ατόμων, αναπόσπαστα στοιχεία της ψυχολογικής αλλά και κοινωνικής ανάπτυξής τους. Σύμφωνα με τη Σίμου (1997), τα βιώματα αλλά και οι εμπειρίες ενός ανθρώπου είναι αυτά που συντελούν στην έκφραση και στη

δημιουργία κάποιου είδους μουσικής, καταθέτοντας τα συναισθήματά του σε κάποια μουσική δημιουργία, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα του ακροατή, προάγοντας με αυτόν τον τρόπο τη μουσική στη συναισθηματικότερη τέχνη όλων.

Η διδασκαλία της μουσικής παρέχει στον εκπαιδευτικό τη χρήση δημιουργικών μουσικοκινητικών παιχνιδιών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του, χωρίζοντας τους μαθητές σε ομάδες, με αποτέλεσμα την πνευματική αλλά και συμπεριφοριστική ανάπτυξή τους. Με αυτόν τον τρόπο, όταν το παιδί γίνει μέλος μιας ομάδας, αναπτύσσει σημαντικές δεξιότητες, όπως για παράδειγμα την επικοινωνία, τη συνεργασία, την τήρηση κανόνων αλλά και την ενεργή του συμμετοχή σε αυτή. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι μαθητές κατανοούν τον τρόπο που λειτουργούν οι ομάδες και τα ομαδικά παιχνίδια, προσαρμόζοντας τη συμπεριφορά τους στον τρόπο λειτουργίας τους.

Η Κουτσουπίδου (2008), τονίζει ότι η ομαδοσυνεργατική μάθηση παρέχει πλειάδα πλεονεκτημάτων στους μαθητές. Αρχικά, οι μαθητές αναπτύσσονται κοινωνικά, αφού μέσα από τον παραπάνω τρόπο διδασκαλίας αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες, όπως το να παίρνουν αποφάσεις από κοινού, λειτουργώντας ως μέλη μιας ομάδας. Επιπλέον, η αυτοπεποίθησή τους τονώνεται, όταν για παράδειγμα κλιθούν να παρουσιάσουν ένα μουσικό κομμάτι σε κοινό είτε παίζουν κάποιο μουσικό όργανο είτε είναι μέλη μιας χορωδίας, προάγοντας την προσωπική τους ικανοποίηση αλλά και την ενδυνάμωση των κοινωνικών αλλά και συναισθηματικών τους σχέσεων, μέσα από την ανάπτυξη θετικών στάσεων απέναντι στη μουσική. Τέλος, οι παραπάνω στάσεις συντελούν στη μουσική και δημιουργική ανάπτυξη του ατόμου, αφού ενισχύονται παράλληλα οι δεξιότητες της συνεργατικής μουσικής εκτέλεσης, δημιουργώντας μοντέλα συνεργατικής εργασίας.

Επιπροσθέτως, η Καρτασίδου (2002) αναφέρει ότι το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής είναι αρωγικό μέσο για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, μαθητές με διάφορα σύνδρομα, νόσους και παιδιά που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού, επιδρώντας θετικά πάνω τους ψυχικά αλλά και σωματικά. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει στην ειδική αγωγή, η μουσική είναι η τέχνη η οποία αποφορτίζει τους συγκεκριμένους μαθητές συναισθηματικά, μειώνοντας το άγχος τους μέσα από την ενίσχυση της στοχοπροσήλωσης τους σε συγκεκριμένες δράσεις. Οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, μέσω του μαθήματος της μουσικής, μπορούν να εκφράζονται, να γνωρίσουν τον εαυτό τους και τους συμμαθητές τους, να

συνεργαστούν μαζί τους και να γνωρίσουν καλύτερα τα άτομα που αποτελούν τον κοινωνικό τους περίγυρο.

6.2. Η θέση της μουσικής αγωγής στην εκπαίδευση

Η μουσική αγωγή σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο και διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του δημοτικού μια ώρα την εβδομάδα. Σκοπός του συγκεκριμένου μαθήματος είναι η εκμάθηση της μουσικής ως μια αισθητική και καλλιτεχνική εμπειρία η οποία στη συνέχεια θα οδηγήσει τον μαθητή στη δια βίου του ενασχόληση μαζί της. Αρχικά, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη μουσική μέσω της ακρόασης. Ύστερα, είτε μέσω κάποιου μουσικοπαιδαγωγικού παιχνιδιού είτε μέσω της εκμάθησης ενός μουσικού οργάνου, οι μαθητές είναι ενεργά μέλη της εκτέλεσης μουσικών κομματιών και τέλος μαθαίνουν να δημιουργούν οι ίδιοι μουσική (Δ.Ε.Π.Π.Σ.,2011). Η προσωπικότητα του μαθητή αναπτύσσεται σφαιρικά και ολοκληρώνεται, όταν ο ίδιος κάνει κτήμα του τη μουσική και αναπτύσσει σχέση ζωής μαζί της.

Η μουσική, ως τέχνη κι επιστήμη, βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν συναισθηματικές, ψυχολογικές και κινητικές δεξιότητες. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευόμενοι μέσω της διδασκαλίας της αναμένεται να αναπτύξουν μια σειρά από δεξιότητες όπως αυτή της ενεργητικής ακρόασης, του αυτοσχεδιασμού, της εκτέλεσης μουσικών κομματιών, είτε φωνητικά είτε παίζοντας κάποιο μουσικό όργανο, και της σύνθεσης. Παράλληλα με τις παραπάνω δεξιότητες, οι μαθητές μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να αποκωδικοποιούν διάφορα είδη μουσικής σημειογραφίας, όπως τον ρυθμό, τη μελωδία και το ηχόχρωμα και να κατανοήσουν το πώς όλα τα παραπάνω μπορούν να συνδυαστούν στα διάφορα είδη μουσικής που υπάρχουν. Συμπερασματικά, η μουσικής βοηθά τα παιδιά στο γνωστικό, συναισθηματικό, ψυχολογικό και κινητικό τομέα της ζωής τους καθώς μέσα από τη μουσική αποκτούν μουσικές δεξιότητες και καλλιεργούν τη δεξιότητα της αντίληψης.

6.3. Οφέλη μουσικής

Η Hallam (2010), στην ερευνά της, παρουσιάζει τα οφέλη του μαθήματος της μουσικής, αναφέροντας ότι η μουσική ωφελεί την ανθρωπότητα παρέχοντας ευχαρίστηση, τόνωση και παρηγοριά. Τονίζει ότι μέσω της μουσικής αναπτύσσονται

οι ατομικές δεξιότητες. Η δημιουργία μουσικής χρησιμοποιεί πάρα πολλές δεξιότητες και προκαλεί ένα ευρύ φάσμα απαντήσεων, ίσως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα. Η συμμετοχή στη δημιουργία μουσικής απαιτεί την ανάπτυξη ακουστικών, διανοητικών, σωματικών, συναισθηματικών, επικοινωνιακών και μουσικών δεξιοτήτων, καθώς επίσης και υψηλά επίπεδα δέσμευσης, κινήτρων και οργάνωσης. Το άμεσο χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου εκτελείται η μουσική προκαλεί επίσης πολύ υψηλά επίπεδα συγκέντρωσης. Ένα άτομο μπορεί να βιώσει τη μουσική φυσιολογικά (π.χ. αλλαγές στον καρδιακό ρυθμό), μέσω της κίνησης, μέσα από τη διάθεση και το συναίσθημα και γνωστικά (μέσω γνώσεων και αναμνήσεων, που μπορεί να είναι ατομικά ή να σχετίζονται με την ίδια τη μουσική, π.χ. το στιλ ή την περίοδο της). Το γεγονός ότι η ενασχόληση με τη μουσική απαιτεί την ενεργοποίηση του συνόλου των αισθήσεων του ατόμου και έχει σωματικά, συναισθηματικά και γνωστικά αποτελέσματα μπορεί να θεωρηθεί ως το κλειδί της δύναμής της.

Στη συνέχεια του άρθρου της η συγγραφέας κάνει αναφορά στις λειτουργίες της μουσικής στην κοινωνία. Αρχικά, αναφέρει ότι εδώ και πολλές χιλιάδες χρόνια, η μουσική παίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργία της κοινωνίας. Παγκοσμίως, κανένας ανθρώπινος πολιτισμός διαχρονικά δε φαίνεται να υφίσταται και να εξελίσσεται χωρίς τη μουσική. Το τραγούδι, συγκεκριμένα, φαίνεται να είναι καθολικό. Επιπλέον, η μουσική εκφράζεται πάντα σε σχέση με τη θρησκεία, τις γιορτές και το χορό. Αποτελεί μέρος όλων των σημαντικών εκδηλώσεων και εορτασμών, συμπεριλαμβανομένων γάμων, κηδειών, γιορτών, τελετών μετάβασης και φεστιβάλ. Εμπλέκεται επίσης στην ανθρώπινη ενασχόληση με την αναζήτηση καταστάσεων συνείδησης, ως μέρος της τελετουργίας, της ατομικής ονειροπόλησης, της προσευχής, του διαλογισμού ή της χρήσης ναρκωτικών.

Επιπροσθέτως, σχετίζεται άμεσα με την ανθρώπινη επικοινωνία σε όλες τις εκφράσεις της. Στους περισσότερους πολιτισμούς, η μουσική βοηθά στη διαδικασία αύξησης της επικοινωνίας και δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να λειτουργούν πιο αποτελεσματικά σαν σύνολο. Επιπλέον, παρέχει ένα μέσο έκφρασης μεγάλης ποικιλίας ανθρώπινων συναισθημάτων, όπως της αγάπης, της λύπης και της αίσθησης του ανήκειν, που μερικές φορές οι άνθρωποι δυσκολεύονται να εκφράσουν λεκτικά. Δημιουργώντας μουσική τα άτομα μοιράζονται και επικοινωνούν τα νοήματά της μέσα σε έναν πολιτισμό ή ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, οδηγώντας την κοινότητα

στη συνοχή και την ενίσχυση της κοινωνικής ενότητας. Ακόμη, δύναται να είναι ένα ισχυρό μέσο για τη διατήρηση της συνέχειας και της σταθερότητας των κοινωνιών, μέσω της δημοτικής μουσικής και των τραγουδιών που αφηγούνται μύθους και θρύλους, καταγράφοντας σημαντικά γεγονότα. Τέλος, η Hallam (2010), αναφέρει ότι η μουσική μπορεί να επιτρέψει την έκφραση μιας ταυτότητας που είναι αντίθετη με τα κοινωνικά πρότυπα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι ένα ισχυρό εργαλείο αλλαγής. Μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην ενοποίηση και την παραδειγματική αλληλεγγύη σε όσους αμφισβητούν τους κοινωνικούς κανόνες και πρακτικές.

Η μουσική είναι αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής. Καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα, η ανάπτυξη των ηλεκτρονικών μέσων έφερε επανάσταση στην πρόσβαση και τη χρήση της. Με μεγάλη ευκολία κάποιος μπορεί να ανοίξει το ραδιόφωνο, να παίξει ένα CD ή να ακούσει μουσική σε βίντεο ή σε κάποια ηλεκτρονική πλατφόρμα και όλα αυτά με πολύ λίγη προσπάθεια. Παλαιότερα, οι άνθρωποι είχαν πρόσβαση στη μουσική, μόνο όταν τη δημιουργούσαν ή την αναπαρήγαγαν μόνοι τους ή παρακολουθούσαν συγκεκριμένες θρησκευτικές ή κοινωνικές εκδηλώσεις. Τώρα, ο κόσμος «καταναλώνει» μουσική με τεράστιο ρυθμό. Έχει γίνει αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητάς μας με τρόπο που θα ήταν αδιανόητο πριν από εκατό περίπου χρόνια. Επιπροσθέτως, εκτός από την αξία της μουσικής, ως μορφής τέχνης, η μουσική έπαιζε πάντα σημαντικό ρόλο στο θέατρο, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο και το βίντεο. Πολλά σπουδαία κινηματογραφικά έργα παρουσιάζουν σκηνές οι οποίες φαίνονται χωρίς νόημα χωρίς τη συνοδευτική μουσική. Ακόμη, η μουσική είναι μια σημαντική οικονομική πηγή εισοδήματος στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, η οποία απασχολεί πολλές χιλιάδες ανθρώπους.

Επιπλέον, στη σύγχρονη κοινωνία η μουσική έχει χρησιμοποιηθεί για την υποστήριξη της αγωγής υγείας, τη μείωση του άγχους και του πόνου στην ιατρική και την οδοντιατρική, την αύξηση της χαλάρωσης, τη βελτίωση των ρυθμών αποκατάστασης, την τόνωση του ανοσοποιητικού συστήματος, την υποστήριξη αποκατάστασης μετά από εγκεφαλική βλάβη, τη βοήθεια παιδιών με προοδευτικές νευρομυϊκές διαταραχές, τη βελτίωση του συντονισμού στην κίνηση. Ακόμη, λειτουργεί επικουρικά στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της νόσου του Αλτσχάιμερ, καλύπτει τις περίπλοκες σωματικές και πνευματικές ανάγκες του ετοιμοθάνατου και βοηθά τους ανθρώπους να αντιμετωπίσουν τη θλίψη και την

κατάθλιψη. Επίσης, οι μουσικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ μητέρας και μωρού βοηθούν στην ανάπτυξη δεσμών επικοινωνίας και διευκολύνουν την ανάπτυξη του λόγου του.

Η μουσική συμβάλλει επίσης στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη. Υπάρχουν αποδεδειγμένα θετικά αποτελέσματα της ενασχόλησης με τη μουσική στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, που αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες και μπορεί να προέρχονται από χαμηλές κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα. Ακόμη, έχει αποδειχθεί ότι η ενασχόληση με τη μουσική μπορεί να αυξήσει την κοινωνική ένταξη, αφού η μουσική απευθύνεται σε όλους. Όλο και περισσότερο, δημιουργούνται μουσικές ευκαιρίες για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής όσων έχουν ακουστικά προβλήματα, μαθησιακές δυσκολίες και αυτισμό. Η μουσική έχει επίσης χρησιμοποιηθεί για την υποστήριξη της μάθησης παιδιών με συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες (Hallam, 2010).

Καταληκτικά, με βάση τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς ενισχύει τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού σε όλους τους τομείς. Επομένως, κρίνεται αναγκαία η διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος τόσο μεμονωμένα όσο και διαθεματικά, ενταγμένο στο σύνολο των μαθημάτων, που διδάσκονται σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στην πρωτοβάθμια, που η ηλικία των μαθητών είναι καθοριστική για την γνωστική και κοινωνική τους εξέλιξη.

6.4. Αναγκαιότητα διδασκαλίας του μαθήματος της μουσική στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Έχοντας ως σημείο εκκίνησης την τελευταία αιτίαση, αρκετοί μουσικοπαιδαγωγοί και ερευνητές μέσω του έργου τους συνέβαλαν στο να αποκτήσει και να διατηρήσει τη θέση που έχει σήμερα η μουσική αγωγή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μια θέση που για πολύ καιρό ήταν υπό αμφισβήτηση παγκοσμίως (Ανδρούτσος, 1997). Τα τελευταία χρόνια η θέση του μαθήματος της μουσικής έχει ενισχυθεί σημαντικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, συγκριτικά με παλαιότερα χρόνια, καθώς αποτελεί πλέον αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο. Ωστόσο, δεν κατέχει ακόμη τη θέση που της αρμόζει ούτε διαθέτει τα μέσα που της αναλογούν, σε ένα ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα όπου κυριαρχούν οι επιδόσεις και το άγχος ολοκλήρωσης της τεράστιας διδακτέας ύλης.

Παραμένοντας ως ένα μονόωρο εβδομαδιαίο διδακτικό αντικείμενο στο δημοτικό σχολείο, στερεί από τους μαθητές την αδιάλειπτη επαφή τους με αυτό, αφού προτεραιότητα δίνεται σε «κυριότερα» μαθήματα, όπως αυτά της γλώσσας και των μαθηματικών. Με αυτόν τον τρόπο οι εκπαιδευόμενοι δεν αντιλαμβάνονται τη μουσική ως μια μορφή τέχνης, θεωρώντας το ως μάθημα διασκεδαστικής απασχόλησης και αποφόρτισης από το πλέον απαιτητικό τους πρόγραμμα. Σύμφωνα με τη Μαγαλιού (2005), οι μαθητές κατέληξαν στην παραπάνω θέση, διότι δεν υπάρχουν κατάλληλες προϋποθέσεις αλλά και μέσα, όπως αίθουσες διδασκαλίας μουσικά όργανα, σύγχρονο οπτικοακουστικό υλικό, δυνατότητα χρήσης νέων τεχνολογιών για τη μουσική αγωγή.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, παρατηρείται διάσταση απόψεων σχετικά με την αξία του μαθήματος της μουσικής στην εκπαίδευση. Η Σίμου (1997) αναφέρει ότι οι απόψεις των ίδιων των παιδαγωγών δίστανται πάνω σε αυτό το ζήτημα. Από τη μία υπάρχουν αυτοί που υποστηρίζουν ότι η μουσική, λόγω των πολλαπλών οφελών που προσφέρει στην εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελεί μια ανώτερη ηθική δύναμη και δε θα πρέπει να λείπει από τα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου και από την άλλη υπάρχουν και οι παιδαγωγοί υποστηρικτές της άποψης ότι το μάθημα της μουσικής θα πρέπει να υπάρχει μόνο ως είδος ενασχόλησης των μαθητών στον ελεύθερό τους χρόνο, μη κατέχοντας κάποια θέση στα σχολικά προγράμματα.

Η τελευταία άποψη φαίνεται να ενισχύεται και από τις τεράστιες προκλήσεις που αντιμετωπίζει, στη σύγχρονη εποχή, το δημόσιο σχολείο σε μια κοινωνία όπου επικρατεί κατά κύριο λόγο ο ανταγωνισμός και οι κανόνες της ελεύθερης αγοράς, στους οποίους σε μεγάλο βαθμό εναρμονίζεται η εκπαιδευτική ηγεσία. Ωστόσο, η εκπαιδευτική και επιστημονική κοινότητα, οι δάσκαλοι και οι υποστηρικτές της μουσικής θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους, προκειμένου η μουσική εκπαίδευση να αποκτήσει τη θέση που της αρμόζει στη μαθησιακή διαδικασία και τους πόρους που της αναλογούν για να επιτύχει το έργο της. Η αναγκαιότητα της παραπάνω θεώρησης προκρίνεται και με βάση τα πορίσματα ερευνών και επιστημονικών εργασιών, που αναλύονται παρακάτω.

Ο Mark (2005) στην έρευνά του αναφέρει ότι οι μουσικοπαιδαγωγοί έχουν διττό και πολυσύνθετο ρόλο, αφού είναι μουσικοί – δάσκαλοι αλλά και παιδαγωγοί. Έτσι, το εκπαιδευτικό τους έργο καθίσταται πολύ δύσκολο και μη αναγνωρίσιμο από τους υπεύθυνους πολιτικής χάραξης. Είναι οι εκπαιδευτικοί που γνωρίζουν εγγενώς

τη σημασία και την αξία της μουσικής, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τους αρμόδιους υπουργούς, οι οποίοι τα αγνοούν. Επισημαίνει, λοιπόν, ότι οι μουσικοπαιδαγωγοί πρέπει να διασφαλίζουν ότι η δημόσια πολιτική διαμορφώνεται με βάση την ακριβή γνώση και την τεκμηριωμένη κρίση. Τέλος, αναφέρει ότι μόνο αν οι μουσικοπαιδαγωγοί πιστέψουν αληθινά στην αξία της δουλειάς τους, όπως οφείλουν στους εαυτούς τους, στους μαθητές τους, στους συναδέλφους τους και στις κοινότητές τους, τότε οι υπεύθυνοι χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής θα είναι ενημερωμένοι και θα τους υποστηρίζουν.

Ο Reimer (2005) στην έρευνά του, αναφερόμενος στο μάθημα της μουσικής, αναρωτιέται, γιατί κάτι που θεωρείται ευρέως πολύτιμο συστατικό της ανθρώπινης ζωής, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων της σχολικής ηλικίας, θα χρειαζόταν τόσο έντονες και συνεχείς προσπάθειες, για να υπερασπίσει τον σκοπό του ως αντάξιο σχολικό μάθημα. Στην προσπάθειά του να απαντήσει το παραπάνω ερώτημα αναφέρει πως η μουσική συχνά θεωρείται ότι είναι ουσιαστικά διαφορετική από εκείνα τα μαθήματα που απαιτούν την ανάπτυξη νόησης-νοημοσύνης, όπως για παράδειγμα τα μαθηματικά. Από την άλλη μεριά, τονίζει ότι η μουσική είναι θέμα ταλέντου παρά διανοήσης, έκφρασης και ευφυΐας. Έτσι, ο καθένας μπορεί να το απολαύσει απλώς κάνοντας αυτό που προκύπτει φυσικά, χωρίς τη συστηματική μελέτη που απαιτούν τα βασικά μαθήματα.

Στην ίδια έρευνα ο Reimer (2005) αναφέρει ότι οι βαθύτερες αξίες της μουσικής δεν είναι κατανοητές από όλους. Μελετητές έχουν αποδείξει ότι η μουσική έχει πολύ βασικό και ουσιαστικό ρόλο για την ανθρώπινη ζωή και εξέλιξη, ώστε αν η μουσική μελέτη δεν είναι διαθέσιμη σε όλους τους μαθητές θα είναι σαν να επιτρέπεται στην ίδια τη ζωή να παραμένει άδεια και μη ολοκληρωμένη. Ο ίδιος ερευνητής, στη συνέχεια της έρευνάς του, αναφέρει ότι οι μουσικοπαιδαγωγοί προσφέρουν, μέσω του μαθήματός τους, ανάπτυξη της μουσικής νοημοσύνης, εξυπηρετώντας τις ανάγκες μεγάλης πλειοψηφίας των μαθητών που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να ασχοληθούν με αυτή.

Ο Elpus (2011) στο άρθρο του παραθέτει προτάσεις για τη βελτίωση των μεθόδων και του υλικού υποστήριξης των δασκάλων της μουσικής. Ο συγγραφέας αρχικά δηλώνει ότι ο μεγαλύτερος υπερασπιστής της μουσικής εκπαίδευσης είναι η Εθνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (MENC) και συνεχίζει κάνοντας τις ακόλουθες προτάσεις. Πρώτον, οι μουσικοπαιδαγωγοί θα πρέπει να αναπτύξουν μια

καλά αιτιολογημένη βάση για υπεράσπιση του μαθήματός τους και να εγκαταλείψουν τη συγκατάβαση με την οποία αντιμετωπίζουν το θέμα. Ένα καλά αιτιολογημένο σκεπτικό για την υπεράσπιση της μουσικής εκπαίδευσης θα δώσει στους υποστηρικτές μια ισχυρή βάση πάνω στην οποία θα μπορούν να στηρίζουν τη θέση τους. Δεύτερον, η MENC θα πρέπει να εργαστεί πιο οργανωμένα προκειμένου να εξοπλίσει καλύτερα τα μέλη της και να επιμείνει κάνοντας συνεχόμενες πιο έντονες προσπάθειες κρατικής πίεσης. Επίσης, οι μουσικοπαιδαγωγοί θα πρέπει να ασκούν πιέσεις στους κρατικούς φορείς με οργανωμένο τρόπο, έχοντας εξασφαλίσει ότι οι πιέσεις αυτές θα γίνονται με δίκαιο και ισότιμο τρόπο σε όλες τις περιοχές της χώρας. Τέλος, αν οι δάσκαλοι της μουσικής θέλουν να βελτιώσουν την άποψη ότι η μουσική αποτελεί βασικό ακαδημαϊκό αντικείμενο, θα πρέπει να διασφαλίσουν θα πρέπει να εργάζονται ακούραστα, για να διασφαλίσουν την αξία της μουσικής.

Ο Shorner-Johnson (2013) στο άρθρο του εξετάζει το μοντέλο της ενίσχυσης της μουσικής εκπαίδευσης, το οποίο επέτρεψε την υιοθέτηση της μουσικής στα δημόσια σχολεία της Βοστώνης στις αρχές του 1800. Το παρόν μοντέλο χρησιμοποίησε τις αρχές του ήθους, του πάθους και των λογότυπων του Αριστοτέλη, δίνοντας μια εικόνα για το πώς οι πρώιμοι υποστηρικτές της μουσικής παιδείας δημιούργησαν εργαλεία πειθούς, για να υποστηρίξουν την υπεράσπιση της μουσικής εκπαίδευσης. Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό της να τελειοποιήσει το αρχικό μοντέλο και να το επικοινωνήσει στο ευρύ κοινό. Ο ερευνητής αναφέρει ότι στην εποχή μας, λόγω πολλών περικοπών και μειώσεων των θέσεων εργασίας αλλά και των απολύσεων, η μουσική εκπαίδευση δεν έχει τη θέση που της αρμόζει. Θα πρέπει λοιπόν, να ξεπεράσει όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και να ξανακερδίσει την πρότερή της θέση. Έτσι, ενώ οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όλες οι χώρες ανά τον κόσμο από μια οικονομική ύφεση είναι τεράστιες, οι άνθρωποι έχουν ανάγκη τον πολιτισμό και τις μορφές δημιουργικής έκφρασης τόσο σε αυτούς τους καιρούς όσο και σε περιόδους αφθονίας.

Οι Hedgecoth & Fischer (2014) στην έρευνά τους τονίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση και πρέπει να ενισχύουν με κάθε μέσο τη μουσική εκπαίδευση στα σχολεία. Οι μουσικοπαιδαγωγοί θα πρέπει να υποστηρίζουν και να ενισχύουν τα μουσικά προγράμματα που λαμβάνουν χώρα στα σχολεία, διότι έτσι θα αποτρέψουν ενδεχόμενες περικοπές προγραμμάτων σε περιόδους οικονομικής κρίσης, αλλά θα συμβάλλουν και στην επιτυχία των προγραμμάτων έτσι ώστε να

ευδοκιμήσουν τα επόμενα χρόνια. Σε αυτό το πλαίσιο οι εκπαιδευτικοί μουσικής πρέπει να συνδέσουν τα προγράμματα σπουδών τους με τις ζωές των μαθητών, των γονέων, των διαχειριστών και των μελών της κοινότητας που υπηρετούν, εκφράζοντας την επιθυμία του νέου ατόμου να καθιερώσει τον δικό του «εαυτό» μέσω της μουσικής. Τέλος, οι καθηγητές μουσικής θα πρέπει να μάθουν στους μαθητές τους ότι ο μουσικός πλούτος του κόσμου είναι η πολιτιστική κληρονομιά κάθε παιδιού. Έτσι, οι μουσικοπαιδαγωγοί θα πρέπει να ανακαλύψουν τρόπους με τους οποίους να μπορούν να συνδέσουν τις μουσικές προτιμήσεις και τις εμπειρίες των μαθητών τους με άλλες μουσικές, οι οποίες θα προσελκύσουν το ενδιαφέρον τους για μελέτη.

Οι Stevens & Stefanakis (2014) τονίζουν πως παρ' όλες τις ενέργειες που γίνονται προκειμένου να ενταχθούν τα μαθήματα τεχνών στο νέο αυστραλιανό πρόγραμμα σπουδών, το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής εξακολουθεί να παραμένει σε εξαιρετικά ευάλωτη θέση στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών. Οι ερευνητές αναφέρουν ότι οι τέχνες έχουν προσφέρει την ελπίδα ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων στη μουσική εκπαίδευση στα σχολεία. Ωστόσο, η πραγματικότητα είναι ότι η μουσική εξακολουθεί να βρίσκεται σε εξαιρετικά ευάλωτη θέση σε πολλά από αυτά.

Τα πορίσματα των παραπάνω ερευνών και η συζήτηση που προηγήθηκε καταδεικνύουν την αναγκαιότητα λήψης αποφάσεων στο εκπαιδευτικό πεδίο, προκειμένου να αναβαθμιστεί ο ρόλος της μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το κύριο επιχείρημα που μπορεί να αναπτυχθεί, για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός αποτελεί η συμβολή των τεχνών και ιδιαίτερα της μουσικής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

Κεφάλαιο 7 : Η συμβολή των τεχνών και της μουσικής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού

Όλες οι μορφές τέχνης, με οποιονδήποτε τρόπο και να εκφράζονται, προσφέρουν στον άνθρωπο πολλαπλά οφέλη, καθιστώντας τη συνεισφορά τους στο άτομο ανεκτίμητη. Μέσα από τη διδασκαλία των τεχνών λοιπόν, κινητοποιείται η ανθρώπινη φαντασία, διαμορφώνεται ο ψυχισμός του ατόμου, παρέχονται νέες γνώσεις και ο άνθρωπος δύναται να αναπτύξει νέες δεξιότητες.

Οι Charman, Snyder & Burchfield (1993) υποστηρίζουν ότι η διδασκαλία οποιασδήποτε μορφής τέχνης, που λαμβάνει χώρα στο σχολείο, βοηθά το άτομο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς και του χαρακτήρα του, αφού μέσα από την τέχνη οι μαθητές μπορούν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία οι εκπαιδευόμενοι έρχονται σε επαφή με τις τέχνες και με αυτόν τον τρόπο εκτιμούν την καλλιτεχνική κληρονομιά και την κουλτούρα, καθώς γίνεται εκτενής συζήτηση και διερεύνησή τους, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, με αποτέλεσμα την εκτίμηση και την κατανόηση όλων των διδασκόμενων έργων τέχνης. Παράλληλα, αναδεικνύεται στη συνείδηση των παιδιών ο κοινωνικός και πανανθρώπινος ρόλος της τέχνης, αφού έρχονται σε επαφή με συναισθήματα και εκφράσεις που ενδεχομένως ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές κουλτούρες.

Σύμφωνα με τον Eisner (2002), οι μαθητές κατανοούν τα οφέλη και την πολυμορφικότητα της τέχνης, εκπαιδεύοντας την κριτική τους σκέψη, βρίσκοντας λύσεις σε πιθανά προβλήματα που τα απασχολούν και ερμηνείες για τον κόσμο που τα περιβάλλει. Ακόμη, τα άτομα που διδάσκονται τέχνες είναι σε θέση να εκφράσουν και να εξωτερικεύουν με πιο γλαφυρούς τρόπους ιδέες και συναισθήματα, τα οποία δε θα μπορούσαν να περιγράψουν με λόγια. Μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τη μουσική, το θέατρο ή τη ζωγραφική μέσα από τα μέσα που τους παρέχει η κάθε μορφή τέχνης κάνοντας μια εικόνα πραγματικότητα.

Η συμβολή των τεχνών είναι πολύ σημαντική και καθοριστική στην εκπαίδευση, αφού βοηθούν τους μαθητές να αποκτήσουν εμπειρίες και να ανακαλύψουν πράγματα σημαντικά για την ενήλικη ζωή τους. Οι κοινωνικές δεξιότητες αναπτύσσονται και βελτιώνονται με αποτέλεσμα την αύξηση της

ενσυναίσθησης και την ενίσχυση των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την επίλυση προβλημάτων και συγκρούσεων.

Σύμφωνα με τη Μαγαλιού (2005), οι εμπειρίες, που οι μαθητές αποκομίζουν από τη διδασκαλία των τεχνών, διαμορφώνουν όχι μόνο την ανθρώπινη ύπαρξη και ιστορία, αλλά συμβάλλουν και στη διαμόρφωση της προσωπικής, κοινωνικής, πολιτισμικής, οικονομικής και πολιτικής προοπτικής στη ζωή του κάθε ανθρώπου. Η προσωπική, εθνική, κοινωνική ταυτότητα του ατόμου καθώς επίσης και η εκάστοτε αντιμετώπιση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών εξελίξεων, οι μουσικές παραδόσεις και τα μουσικά ενδιαφέροντα και γούστα, διαμορφώνονται από τη διδασκαλία της μουσικής αγωγής (Arostegui, 2011). Επιπροσθέτως, μέσω της μουσικής δημιουργούνται στον άνθρωπο διάφορα συναισθήματα (χαρά, λύπη, αγωνία) προσφέροντάς τους μεγαλύτερη απόλαυση. Η μουσική εκπαίδευση βοηθάει τα παιδιά να ανακαλύπτουν και να αναζητούν πράγματα, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα της ζωής τους.

Η Διεθνής Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (ISME), το 1994, τόνισε τις θέσεις και τους σκοπούς που πρέπει να έχει η μουσική εκπαίδευση. Αρχικά, η μουσική εκπαίδευση εμπεριέχει τη σπουδή της μουσικής και είναι μια διαχρονική και πανανθρώπινη διαδικασία, η οποία απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες. Επίσης, όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από την περιοχή που ζουν, πρέπει να έχουν πρόσβαση στη μουσική εκπαίδευση, χωρίς να αποκλείονται λόγω γεωγραφικών, κοινωνικών, εθνικών, φυλετικών και οικονομικών παραγόντων, μέσω ενός σωστά διαμορφωμένου μουσικού προγράμματος με σωστά εκπαιδευμένους καθηγητές. Ακόμη, οι καθηγητές της μουσικής θα πρέπει να είναι αρωγοί των μαθητών με ιδιαιτερότητες και να αντιμετωπίζουν τον κάθε εκπαιδευόμενο με διαφορετικό τρόπο, σύμφωνα με τις ανάγκες του. Έπειτα, όλοι οι μαθητές θα πρέπει να γνωρίζουν τη μουσική τους κληρονομία και να σέβονται και τη μουσική των άλλων λαών, έχοντας ευκαιρίες που θα τους βοηθήσουν στην ενεργό συμμετοχή τους με τη μουσική. Τέλος, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει, μέσω της μουσικής εκπαίδευσης, να μπορούν να αντιλαμβάνονται τη μουσική και να κρίνουν τις μουσικές εκτελέσεις, κατανοώντας τις αξίες της μουσικής (Κοκκίδου, 2015).

Οι επιστήμονες, μέσω μελετών που έχουν κάνει ανά τα χρόνια, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος της μουσικής είναι πολύ σημαντικός σε κάθε στάδιο ανάπτυξης του ατόμου. Οι πρώτοι ήχοι που ακούει ο άνθρωπος, ως έμβρυο,

είναι αυτοί των κτύπων της καρδιά τους και της μητέρας του. Με τη γέννηση του παράγει τον δικό του ήχο, το κλάμα του, έναν ανακλαστικό ήχο τον οποίο και θα συνεχίσει να τον παράγει έως την ηλικία των έξι μηνών. Αργότερα και μέχρι τα δύο έτη, το βρέφος ξεκινά να βγάζει φωνές, απολαμβάνοντας να ακούει και τις δικές του φωνούλες αλλά και άλλες μελωδίες που ηχούν στους χώρους που βρίσκεται. Η σύνδεση λέξεων και ήχων γίνεται από το παιδί μέχρι την ηλικία των επτά χρόνων. Γίνεται συνθέτης και δημιουργός δικών του μουσικών κομματιών και δύναται η εκδήλωση της επιθυμίας του για να μάθει κάποιο μουσικό όργανο. Από τα επτά έως και τα δώδεκα έτη το παιδί μπορεί να αρχίσει τη μελέτη κάποιου μουσικού οργάνου και να φανερωθεί και η ενδεχόμενη κλίση του σε αυτό. Ύστερα, μέχρι την ηλικία των δεκαοχτώ χρόνων, ως έφηβος πια, αποκτά δικούς του αγαπημένους τραγουδιστές και συγκροτήματα, θέλοντας να κάνει την επανάστασή του και να εναντιωθεί στο κατεστημένο. Τέλος, η ηλικία των δεκαοχτώ ετών είναι αυτή που θα αποφασίσει το άτομο αν θέλει πραγματικά να ασχοληθεί με τη μουσική είτε ως χόμπι είτε επαγγελματικά, αποτελώντας την περίοδο αυτοορισμού και αξιολόγησης των μουσικών του ικανοτήτων (Σακαλάκ, 2004).

Η Hallam (2010), στην έρευνά της, μελέτησε πώς η μουσική εκπαίδευση μπορεί να επιδράσει στην πνευματική, κοινωνική και προσωπική ανάπτυξη των μαθητών. Ύστερα από εκτενή βιβλιογραφική έρευνα και μελέτη τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών ερευνών, συμπέρανε ότι η τέχνη της μουσικής δύναται να λειτουργήσει με θετικό τρόπο στην εξέλιξη των μαθητών, όταν η εκμάθηση της γίνεται με τρόπο που να ελκύει τον μαθητή.

Οι Forgeard , Schlaug, Norton, Rosam, Iyengar & Winner (2008), στην έρευνά τους μελετούν τον ρόλο και τη συμβολή της μουσική εκπαίδευσης στους μαθητές με δυσλεξία, συμπεραίνοντας ότι η μουσική μπορεί να εκπαιδεύσει τις μουσικές δεξιότητες του μαθητή και να έχει αρωγικό ρόλο στις γλωσσικές δυσκολίες αναπτύσσοντας ταυτόχρονα τις γλωσσικές ικανότητες. Τέλος, οι Standley και Hughes (1997) μελέτησαν αν η μουσική μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν προαναγνωστικές δεξιότητες αλλά και δεξιότητες γραφής. Μέσα από την έρευνά τους, συμπέραναν ότι όντως η μουσική εκπαίδευση βοηθά τους μαθητές προνηπιακής και νηπιακής ηλικίας να μάθουν πιο εύκολα να γράφουν και να διαβάζουν, όταν στην εκπαιδευτική διαδικασία χρησιμοποιείται η μουσική.

Κεφάλαιο 8 : Μουσική και πολιτιστικό κεφάλαιο

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε εκτενής αναφορά στον ρόλο που διαδραματίζουν οι τέχνες και πιο συγκεκριμένα η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία και στα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές μέσα από αυτή. Στο παρόν κεφάλαιο, μελετώντας την υπάρχουσα βιβλιογραφία, θα παρουσιαστούν έρευνες οι οποίες έχουν γίνει σε διάφορα μέρη του κόσμου και παρουσιάζουν τον ρόλο της μουσικής εκπαίδευσης στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των εκπαιδευομένων.

Οι Thomson & Hall (2022) στην έρευνα τους, που έγινε στην Αγγλία, αναφέρουν ότι οι σχολικοί οργανισμοί πρέπει να διασφαλίσουν πως όλοι οι μαθητές έχουν πρόσβαση στο πολιτιστικό κεφάλαιο, βασική αξία όλων των τεχνών, συμπεριλαμβανομένης και της μουσικής. Οι σχολικοί επιθεωρητές στην Αγγλία, τον Ιανουάριο του 2019, εξέτασαν τον βαθμό στον οποίο τα σχολεία εξοπλίζουν τους μαθητές τους με τη γνώση του πολιτιστικού κεφαλαίου που χρειάζονται για να πετύχουν στη ζωή τους, συνδέοντάς το με την κοινωνική δικαιοσύνη, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν πολλοί εκπαιδευόμενοι που δεν έχουν πρόσβαση στο πολιτιστικό τους κεφάλαιο, τόσο στο σπίτι τους όσο και στο σχολείο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο κατέφυγαν σε μια σειρά από ενέργειες προκειμένου να πετύχουν τον στόχο τους. Αρχικά, υποστήριξαν ότι όλοι οι σχολικοί οργανισμοί θα πρέπει να παρέχουν στους μαθητές τους πρόσβαση σε έργα τέχνης, μουσικής και λογοτεχνίας. Έπειτα, μέσω παιδαγωγικών επιμορφώσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με έντονες αναφορές στον Bourdieu, οι εκπαιδευτικοί κατέκτησαν τον όρο πολιτιστικό κεφάλαιο. Τέλος, τόνισαν ότι οι δημοτικές και λαϊκές τέχνες δε θα πρέπει να λείπουν από τα σχολικά προγράμματα, διότι μέσα από αυτές τα παιδιά διαμορφώνουν το πολιτιστικό τους κεφάλαιο. Όπως ανέφεραν οι ίδιοι οι μαθητές οι τέχνες είναι μια ανθρωπιστική και εκπολιτιστική δύναμη.

Στην ίδια έρευνα (Thomson & Hall, 2022), οι μαθητές ανέφεραν την πολιτιστική αξία των τεχνών και τα προσωπικά οφέλη που αποκομίζουν από αυτές. Οι μαθητές τόνισαν επίσης, την τάση των σχολείων να περιθωριοποιούν τη διδασκαλία των τεχνών, ως κάτι που περιόριζε τις επιλογές τους, αφού μέσω της διδασκαλίας των τεχνών μπορούν να εξερευνήσουν τον εαυτό τους και κατ' επέκταση να αποφύγουν την ένταξή τους σε «λάθος ομάδες». Οι μαθητές υποστήριξαν ακόμη,

ότι θα έπρεπε να μπορούν να παρακολουθούν τα μαθήματα τεχνών που τους ενδιέφεραν, χωρίς να εμποδίζονται από κακές συμβουλές σταδιοδρομίας, περιορισμένο χρονοδιάγραμμα ή έλλειψη χρηματοδότησης. Ύστερα, οι μαθητές αναφέρθηκαν στην ατομική δημιουργική αυτοέκφραση, τονίζοντας ότι η τέχνη βοηθά τους ανθρώπους να εκφράσουν τους εαυτούς τους, τις ιδέες και τις απόψεις τους.

Μια πρόσφατη σουηδική μελέτη (Furst & Nylander, 2020) επικεντρώθηκε στις εμπειρίες των νέων, εξετάζοντας την απόφαση εξήντα δύο μαθητών σε λύκεια να επιλέξουν ένα μάθημα των τεχνών. Οι ερευνητές ανέφεραν ότι δεν ήταν όλοι οι λόγοι επιλογής κάποιου είδους τέχνης σημαντικοί. Κάποιοι από τους εκπαιδευόμενους επέλεξαν ένα είδος τέχνης, διότι ήθελαν να γίνουν καλλιτέχνες. Κάποιοι άλλοι έκαναν την επιλογή τους σύμφωνα με την εκτίμησή ότι οι ευκαιρίες που θα τους δίνονταν μέσα από τη διδασκαλία των τεχνών, θα τους βοηθούσαν να γίνουν πιο δημιουργικοί. Κάποιοι θεώρησαν ότι τα μαθήματα τέχνης θα τους προσφέρουν την ευκαιρία να ανακτήσουν υγεία και γενική ευημερία και κάποιοι άλλοι ανέφεραν ότι η επαφή τους με παραδοσιακά και λιγότερο σύγχρονα είδη τέχνης θα τους έκανε να ασχοληθούν περισσότερο με την παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους.

Οι Valenzuela & Codina (2014) στην έρευνά τους, που έγινε στην Ισπανία, βασίζονται στη θεωρία του Μπουρντιέ, αναφέροντας ότι το πολιτιστικό κεφάλαιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το οικογενειακό περιβάλλον. Οι ερευνητές μελετούν πως σχετίζεται το οικογενειακό μουσικό πολιτιστικό κεφάλαιο με αυτό που παρέχεται από τη μουσική εκπαίδευση των σχολικών οργανισμών. Πιο συγκεκριμένα, αναλύουν κατά πόσον παιδιά από οικογένειες με υψηλότερα επίπεδα μουσικού πολιτιστικού κεφαλαίου, και ειδικότερα όσον αφορά την ενεργό συμμετοχή στη μουσική πρακτική, μπορούν να αποκτήσουν καλύτερη εμπειρία από τη μουσική πρακτική του δημοτικού σχολείου από ότι οι συνομήλικοί τους, οι οποίοι έχουν χαμηλότερα ή μηδενικά επίπεδα μουσικού κεφαλαίου, βελτιώνοντας έτσι τις πιθανότητές τους για διαρκή συμμετοχή στη μουσική πρακτική στην προσωπική τους ζωή.

Τα ευρήματα της παραπάνω έρευνας δείχνουν ότι ο βαθμός στον οποίο μπορεί να αναπτυχθεί νέο πολιτιστικό κεφάλαιο στη μουσική εκπαίδευση του δημοτικού σχολείου παραμένει ένα κρίσιμο ερευνητικό ερώτημα και απαιτείται προσεκτικός πειραματικός σχεδιασμός για την κατανόησή του. Ωστόσο, φαίνεται ότι η ικανότητα

των δασκάλων μουσικής να δημιουργήσουν νέα ενασχόληση με τη μουσική πρακτική εξαρτάται σοβαρά από τις συνήθειες της κάθε οικογένειας. Μέσω της παροχής στάσεων και διαθέσεων, η οικογένεια σίγουρα διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προώθηση των εγγενών κινήτρων προς τη μουσική πρακτική. Έτσι, οι καθηγητές μουσικής θα πρέπει να υιοθετήσουν καινοτόμες προσεγγίσεις και μέσα, για την παροχή θετικών εμπειριών σε μαθητές από οικογένειες που διαθέτουν χαμηλότερο μουσικό πολιτιστικό κεφάλαιο, οι οποίες θα βελτιώσουν τη στάση τους απέναντι στη μουσική πρακτική. Η σχολική μουσική πρακτική θα πρέπει επίσης να εμπλέκει τις οικογένειες σε συμμετοχικές μουσικές δραστηριότητες, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον φιλικό προς τον πολιτισμό, πλούσιο σε ευκαιρίες. Αυτό δίνει στους γονείς την ευκαιρία να επαναπροσδιοριστούν, μέσω της μεγαλύτερης πολιτιστικής συμμετοχής, και τους βοηθά να δημιουργήσουν ένα ρεπερτόριο πολιτιστικών και μουσικών εμπειριών, που δίνει στα παιδιά τους την ευκαιρία να ταυτιστούν μαζί τους σε ένα μουσικό πλαίσιο, ενισχύοντας έτσι την προθυμία τους να εξασκηθούν στη μουσική.

Επιπλέον, τα ευρήματα της συγκεκριμένης μελέτης (Valenzuela & Codina ,2014) δείχνουν ότι η προθυμία για εξάσκηση στη μουσική παρέμεινε σε συσχέτιση με την απόλαυση στη σχολική μουσική πρακτική, ακόμη και μετά τον έλεγχο του οικογενειακού υπόβαθρου, γεγονός που υπογραμμίζει τον ρόλο της στην ενίσχυση του νέου μουσικού πολιτιστικού κεφαλαίου, μέσω της απόλαυσης και της προθυμίας. Όταν, όμως, ελέγχεται το οικογενειακό υπόβαθρο, η απόλαυση στη σχολική μουσική πρακτική εξακολουθεί να συσχετίζεται με την προθυμία για εξάσκηση στη μουσική. Αυτό το γεγονός αμφισβητεί και πάλι τον βαθμό στον οποίο είναι δυνατόν οι δάσκαλοι μουσικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να καλλιεργήσουν «νέο» μουσικό πολιτιστικό κεφάλαιο και μια «νέα» αυτόνομη ενασχόληση με τη μουσική πρακτική, όταν αρχικά δεν υπάρχει στην οικογένεια ή όταν η οικογένεια δεν είναι υποστηρικτική αυτής της πρακτικής.

Οι ερευνητές Cuadrado-García, Montoro-Pons & Miquel-Romero (2022), στη μελέτη του που έγινε στην Ισπανία, τονίζουν ότι οι μουσικές προτιμήσεις έχει αποδειχθεί ότι καθορίζονται από μια ποικιλία παραγόντων όπως γνωστικοί, συναισθηματικοί, πολιτιστικοί ή βιωματικοί. Το να έχει κάποιος σπουδάσει μουσική είναι επίσης ένας παράγοντας που έχει ληφθεί υπόψη από μουσικολογικής σκοπιάς και συνδέεται με τη συσσώρευση πολιτιστικού κεφαλαίου, όπως αναλύεται στην

πολιτιστική οικονομία, τη διαχείριση των τεχνών και την κοινωνιολογία του πολιτισμού. Η έρευνα τους σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι μουσικές σπουδές επηρεάζουν τις προτιμήσεις του μουσικού είδους δίνει έμφαση στον ρόλο που παίζει η μουσική εκπαίδευση στο απόθεμα του πολιτιστικού κεφαλαίου που κατέχουν τα άτομα. Τα ευρήματα έδειξαν ότι η γνώση ή η εξοικείωση παίζει σημαντικό ρόλο στις προτιμήσεις του μουσικού είδους. Συγκεκριμένα, το να έχει ένα άτομο σπουδάσει μουσική επηρεάζει την επιλογή των μουσικών ειδών. Αυτά τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σύνδεση της μουσικής εκπαίδευσης με τη συσσώρευση πολιτιστικού κεφαλαίου και την επιρροή της στη διαμόρφωση των προτιμήσεων του μουσικού είδους.

Οι Lozada, Ríos-Jiménez, Hansen-Thomas, Richins & South (2022) στην έρευνά τους, με έδρα το Μεξικό, αναφέρουν ότι οι μαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος της μουσικής παρουσιάζουν διαφορετικά πολιτιστικά και γλωσσικά ενδιαφέροντα. Αυτό συμβαίνει, διότι παρατηρείται το φαινόμενο της μεγάλης ανομοιογένειας του μαθητικού δυναμικού, καθώς αυξάνεται διαρκώς ο πληθυσμός της κοινότητας που είναι οι αυτόχθονες κάτοικοι της Λατινικής Αμερικής και μιλούν κυρίως ισπανικά διαθέτοντας και την ανάλογη κουλτούρα. Αυτή η ομάδα ανθρώπων παραδοσιακά δεν εκπροσωπείται επαρκώς στη μουσική εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μειωμένο ενδιαφέρον των μαθητών για τη διδασκαλία της μουσικής, αλλά και των άλλων γνωστικών αντικειμένων.

Η έρευνα βασίστηκε στην ιδέα ότι οι γραμματισμοί που βασίζονται στη μουσική και στη γλώσσα είναι αλληλένδετοι, επομένως αλληλένδετο είναι και το πολιτιστικό κεφάλαιο με τη μουσική και τη μαθησιακή πορεία. Εμπλέκοντας την παραδοσιακή μουσική με γλωσσικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν και οι οικογένειες των μαθητών προσπάθησαν να διαπιστώσουν τα επίπεδα ενδιαφέροντος και προόδου των μαθητών. Σύμφωνα με τα ευρήματα της αναφερόμενης έρευνας οι μουσικοπαιδαγωγοί κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι μαθητές φαίνονταν πιο αφοσιωμένοι πλέον στο μάθημα της μουσικής. Ακόμη, οι δάσκαλοι γενικής αγωγής παρατήρησαν ότι η συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία αυξήθηκε, όταν χρησιμοποιούσαν δημοτικά τραγούδια και λαϊκές ιστορίες. Αυτοί οι μαθητές ήθελαν επίσης να πάρουν μουσικά όργανα στο σπίτι τους, για να παίξουν αυτές τις ιστορίες και τα τραγούδια μαζί με τις οικογένειές τους. Με τη χρήση της παραπάνω μεθόδου, το σχολείο αποδείχθηκε ότι συμμετείχε ενεργά στη διατήρηση

των γλωσσών, των πολιτισμών και των ιστοριών αυτών των μαθητών. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στην άποψη ότι οι δάσκαλοι μέσα από αυτή την πρακτική είναι σε θέση να προάγουν μια παιδαγωγική διαδικασία πολιτιστικά υποστηρικτική.

Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο πολιτιστικός πλούτος της κοινότητας και η ανάλογη παιδαγωγική πολιτιστική υποστήριξη, εκ μέρους του σχολείου, μπορούν να επιτρέψουν μια πιο κατάλληλη μουσική εκπαίδευση. Η πρόσβαση στον πολιτιστικό πλούτο μιας κοινότητας, μέσω της μουσικής, σε συνάρτηση με ένα ανθεκτικό γλωσσικό κεφάλαιο που διαθέτει, δύναται να οδηγήσει σε καλύτερα αποτελέσματα στη μαθητική κοινότητα.

Κεφάλαιο 9 : Σχολικές πολιτιστικές εκδηλώσεις

9.1. Η έννοια της γιορτής

Οι γιορτές, κομμάτι του πολιτιστικού συστήματος κάθε τόπου, συναντώνται σε κάθε πολιτισμό από τα αρχαία έως και τα σύγχρονα χρόνια. Αρχικά ήταν αφιερωμένες σε Θεούς, έχοντας θρησκευτικό χαρακτήρα, όμως με το πέρασμα των χρόνων απέκτησαν και άλλες μορφές και κατείχαν σημαντική θέση, αφού γίνονταν προκειμένου να εορταστεί κάποιο σημαντικό γεγονός. Στη σημερινή εποχή υπάρχουν ακόμα θρησκευτικές γιορτές, αλλά έχουν καθιερωθεί και κάποιες άλλες όπως οι εθνικές, οι ονομαστικές, οι τοπικές, αγροτικές και γιορτές που συνδέονται με τους βιολογικούς ρυθμούς της ζωής, λόγω χάριν γέννηση, γενέθλια, ενηλικίωση, θάνατος. Σύμφωνα με τη Φράγκου - Ψυχοπαίδη (2000), όλα τα είδη των εορτών αποτελούν πολιτιστικές έννοιες στον χώρο της εκπαίδευσης. Μέσα από αυτές οι μαθητές χαράζουν νέες πορείες, αφού το πολιτιστικό κεφάλαιο που οικοδομείται μέσω αυτών, συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών.

9.2. Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο σχολείο

Όλες οι σχολικές μονάδες διοργανώνουν γιορτές κατά τη διάρκεια κάθε σχολικής χρονιάς, οι οποίες γίνονται με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών και αφού πρώτα σχεδιαστεί η δομή τους, γίνει η προετοιμασία των μαθητών μέσω των προβών, παρουσιάζονται στη σχολική κοινότητα. Για την υλοποίηση των σχολικών εκδηλώσεων είναι απαραίτητη η συμβολή των τεχνών, όπως της μουσικής, των εικαστικών και της θεατρικής αγωγής. Οι παραπάνω μορφές τέχνης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις γιορτές, καθιστώντας τες αναπόσπαστο κομμάτι των σχολικών πολιτιστικών εκδηλώσεων. Η επαφή των μαθητών με την παράδοση, τα ήθη και έθιμα, την ιστορία και τον πολιτισμό γίνεται μέσα από τα θεατρικά δρώμενα και τις δραματοποιήσεις, τις διάφορες εικαστικές κατασκευές, τη συμμετοχή στη σχολική χορωδία και απαγγελίες ποιημάτων ή χρονικών.

Οι σχολικές γιορτές αντλούν τη θεματολογία τους από τις εθνικές επετείες (28η Οκτωβρίου, 25η Μαρτίου), τις γιορτές θρησκευτικής συνείδησης (γιορτή Χριστουγέννων), τις επετείες ειδικής αναφοράς (ο εορτασμός της λήξης του σχολικού έτους) και τέλος, τις επετείες κοινωνικής ευαισθητοποίησης (παγκόσμια ημέρα δικαιωμάτων του παιδιού).

9.3. Η σπουδαιότητα των πολιτιστικών εκδηλώσεων

Με την προετοιμασία, διοργάνωση και παρουσίαση των σχολικών πολιτιστικών εκδηλώσεων, τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές είναι πολλά και σημαντικά. Αρχικά, προσφέρονται στους συμμετέχοντες ισχυρά κίνητρα για την ενεργό συμμετοχή τους σε θεατρικές, χορευτικές, μουσικές και άλλες παραστάσεις, όπως πολιτιστικές δραστηριότητες και πολιτιστικές παρεμβάσεις, με στόχο να μεταδοθούν και να διατηρηθούν οι παραδοσιακές μορφές ψυχαγωγίας και να ενδυναμωθούν οι παραδοσιακές αξίες. Η συνεργατικότητα που προϋποθέτουν, η τήρηση συγκεκριμένων κανόνων και αξιών που απαιτούν και η ενδυνάμωση που προφέρουν στον μαθητή με τη δυνατότητα της δημόσιας προβολής, συνεισφέρουν σημαντικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Επίσης, ενισχύουν και την απόκτηση πολιτιστικής παιδείας και την καλλιέργεια σημαντικών δεξιοτήτων των μαθητών. Ο δημιουργικός τρόπος με τον οποίο γίνεται η ενασχόληση των μαθητών σε αυτές τους βοηθάει στην βελτίωση της πνευματικής τους κατάστασης, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου χαρακτήρα.

Μέσα από τις πολιτιστικές σχολικές γιορτές, το σχολείο αποτελεί σημαντικό μηχανισμό διαμόρφωσης της εθνικής συνείδησης, αφού όπως αναφέρει ο Μπονίδης (2004) βοηθά στη διατήρηση της παράδοσης και της πολιτισμικής συνέχειας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο γίνεται σαφές ότι ο σχολικός οργανισμός είναι ένα σύστημα όπου αναπαράγει την εθνική, πολιτιστική και πολιτισμική κουλτούρα της κοινότητας και κατ' επέκταση τη διαμόρφωση και τον εμπλουτισμό του πολιτιστικού κεφαλαίου.

9.4. Ο ρόλος των σχολικών εκδηλώσεων στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου

Οι σχολικές εορτές καθιερώθηκαν ως μέρος της εκπαίδευσης, διότι θεωρήθηκε ότι η σχολική αυτή πρακτική βοηθά τους εκπαιδευόμενους, συνδράμοντας στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου. Οι σχολικές αυτές εκδηλώσεις, όπως και οι παρελάσεις, αν και θεωρούνται παρωχημένες, προκαλώντας έντονες αντιδράσεις για το αν πρέπει ή όχι να συνεχιστούν, γίνονται ακόμα και σήμερα, γιατί μέσα από αυτές τις εκδηλώσεις διατηρείται το πολιτιστικό κεφάλαιο, που ενδόμυχα υπάρχει σε κάθε μαθητή (Μπονίδης, 2004).

Η διοργάνωση των πολιτιστικών εκδηλώσεων στους σχολικούς οργανισμούς της Ελλάδας είναι υποχρεωτική σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (άρθρο 4 του Προεδρικού Διατάγματος 201 του 1998 που βρίσκεται στο Ελληνική Δημοκρατία, 1998 και Άρθρο 2 παράγραφος 4 του Προεδρικού Διατάγματος 104 του 1979 που βρίσκεται στο Ελληνική Δημοκρατία, 1979). Η Υπουργική απόφαση Γ2/4867 (στο Ελληνική Δημοκρατία, 1992) αναφέρει ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις αποσκοπούν στην πνευματική ανάπτυξη, στην αισθητική καλλιέργεια, στη δημιουργική έκφραση των μαθητών και στην ευαισθητοποίησή τους σε θέματα πολιτισμού. Μέσα από τις σχολικές γιορτές αποτυπώνονται οι αξίες και τα ιδανικά, τα οποία υπάρχουν σε κάθε πολιτισμό και ο εορτασμός τους λειτουργεί συμπληρωματικά με την ιστορική, τη θρησκευτική και την πολιτιστική παιδεία των μαθητών.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις έχουν σημαντικό ρόλο στη λειτουργία της σχολικής μονάδας, ενώ αναδεικνύουν τον παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό ρόλο των τεχνών. Η διοργάνωση τους και η θέση που κατέχουν στο σχολικό προγραμματισμό έχει ως αποτέλεσμα την ανέλιξη τους ως σημαντικό μέσο αγωγής των μαθητών. Μέσα στο πλαίσιο των εκδηλώσεων, οι τέχνες απέκτησαν λειτουργικό χαρακτήρα, ο οποίος βοηθά τους μαθητές στην απόκτηση και στη διατήρηση εθνικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής ταυτότητας.

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ

Κεφάλαιο 10: Ερευνητική μεθοδολογία

10.1. Αναγκαιότητα – Σπουδαιότητα έρευνας

Στη σύγχρονη κοινωνία της γνώσης, της οποίας η εξέλιξη πραγματοποιείται με ραγδαίους ρυθμούς, μέσα σε ένα κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο που διέπεται από τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, η εκπαιδευτική διαδικασία διαδραματίζει σπουδαίο και καθοριστικό ρόλο, καθώς η σύνδεσή της είναι άμεση και άρρηκτη με την οικονομική, τεχνολογική, πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη των λαών. Ο χαρακτήρας της εκπαίδευσης γίνεται μετασχηματιστικός, και αποκτά παράλληλα ανταγωνιστικό χαρακτήρα, αφού ακολουθεί τις συνεχόμενες επιταγές και τους κανόνες της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας της αγοράς, με ελάχιστους πόρους, παρέχοντας στους σχολικούς οργανισμούς πολύ λίγες ώρες διδασκαλίας, οι οποίες αφορούν μαθήματα τεχνών. Οι μαθητές είναι εγκλωβισμένοι σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο τους παρέχει τυποποιημένες γνώσεις, χωρίς να τους βοηθάει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, κρατώντας ουσιαστικά αποστασιοποιημένους από το πολιτιστικό τους παρελθόν.

Επιπροσθέτως, όπως αναλύθηκε διεξοδικά στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας, η διδασκαλία των μαθημάτων της τέχνης και ιδιαίτερα της μουσικής συμβάλλει καθοριστικά στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, λειτουργώντας ευεργετικά στην ακαδημαϊκή τους πορεία. Επιπλέον, η συμβολή αυτή φαίνεται να είναι καθοριστική στην ηλικία, στην οποία απευθύνεται η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ιδιαίτερα το δημοτικό σχολείο. Παράλληλα, η διδασκαλία των συγκεκριμένων μαθημάτων και ειδικότερα της μουσικής φαίνεται να επιδρά στο πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών, να το εμπλουτίζει και να αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσής του.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να συμβάλλει στη συζήτηση που αφορά στη θέση και στο περιεχόμενο του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο, λαμβάνοντας ως σημείο αναφοράς την επίδραση που έχει η διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Επιπλέον, διερευνώντας τις απόψεις των καθηγητών μουσικής σχετικά με τις παραπάνω παραμέτρους, φιλοδοξεί να αναδείξει όλα εκείνα τα στοιχεία που υπογραμμίζουν τη σημαντικότητα της διδασκαλίας της μουσικής, προκειμένου να αναβαθμιστεί η θέση της στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, μέσα

από το πρίσμα της επίδρασης που πιθανότατα έχει στο πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών.

10.2. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Ως συνέπεια των ανωτέρω, που αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα και κυρίως την αναγκαιότητα διεξαγωγής της παρούσας έρευνας, σκοπός της είναι να διερευνήσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της μουσικής του δημοτικού σχολείου, σχετικά με την επίδραση του μαθήματός τους, στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών.

Έχοντας ως βάση και τη συζήτηση που προηγήθηκε στο μέρος της παρούσας μελέτης ο παραπάνω σκοπός, προκειμένου να επιτευχθεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό αναλύεται στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες οι αντιλήψεις των καθηγητών της μουσικής σχετικά με τη θέση και τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο και στα αναλυτικά προγράμματα;
2. Ποια η συμβολή του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στα παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο;
3. Ποιες πρακτικές ή δραστηριότητες, που εμπεριέχονται στη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής, μπορούν να εμπλουτίσουν το πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών του δημοτικού σχολείου;

10.3. Μεθοδολογική προσέγγιση

Λαμβάνοντας υπόψη τη στοχοθεσία και τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν διατυπωθεί στη παρούσα έρευνα, ως καταλληλότερη μέθοδος προσέγγισης του υπό μελέτη θέματος προκρίθηκε η ποιοτική. Ο λόγος που επιλέχτηκε η συγκεκριμένη μέθοδος είναι τα πλεονεκτήματα που αυτή εμφανίζει, όταν σκοπός των μελετητών είναι η ολιστική κατανόηση ενός φαινομένου (Creswell, 2011), καθώς επιτρέπει την εις βάθος μελέτη εμπειριών, αντιλήψεων και στάσεων των ερευνώμενων, μελετώντας το πώς το κεντρικό ζήτημα ερμηνεύεται από τους ίδιους (Robson, 2010). Κατά συνέπεια, ενδείκνυται ως μέθοδος στην προκείμενη περίπτωση, αφού σκοπός της έρευνας είναι να εξερευνηθούν και να κατανοηθούν οι επιμέρους πτυχές και διαστάσεις ενός φαινομένου μέσω μιας δυναμικής και πλαισιοθετημένης προσέγγισης

και όχι μέσω μιας αποστασιοποιημένης, στατιστικής προσέγγισής του (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

10.4. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων επιλέχθηκε η διεξαγωγή συνεντεύξεων, λόγω της πληθώρας των πλεονεκτημάτων αυτής της μεθόδου. Πιο συγκεκριμένα, «η ποιοτική συνέντευξη δίνει τη δυνατότητα στους ερευνητές: να διερευνήσουν σε βάθος αντιλήψεις, απόψεις και αξίες, να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει την ανθρώπινη εμπειρία και συμπεριφορά, να δουν το υπό μελέτη φαινόμενο μέσα από τα «μάτια» των ερωτώμενων και να αναδείξουν τη «φωνή» και τον λόγο των συμμετεχόντων στην έρευνα, να έχουν διαδραστική επικοινωνία με τους συμμετέχοντες, να διερευνήσουν θέματα που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν, να τροποποιήσουν ακόμη και τον αρχικό σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας» (Ισαρη & Πουρκός, 2016, σ.99).

Προκειμένου να διασφαλιστεί η συλλογή των δεδομένων, που κρίνονται απαραίτητα για τη διερεύνηση του θέματος της παρούσας μελέτης, υιοθετήθηκε η μέθοδος των εις βάθος ημιδομημένων συνεντεύξεων, λόγω της ευελιξίας της. Πιο συγκεκριμένα, αυτός ο τύπος συνέντευξης επιτρέπει την προσαρμογή και αναδιάταξη των ερωτήσεων ανάλογα τον ερωτώμενο ή την πορεία της συζήτησης, την εμπάθυνση και υποβοήθηση των συνεντευξιαζόμενων και τη δυνατότητα πρόσθεσης/αφαίρεσης θεμάτων προς συζήτηση (Robson, 2010). Απαραίτητη συνθήκη για τη διεξαγωγή μιας ημιδομημένης συνέντευξης αποτελεί η δημιουργία ενός οδηγού που στοιχειοθετείται βάση των ερευνητικών ερωτημάτων που έχουν τεθεί και τις υπό διερεύνηση θεματικές περιοχές.

Ο οδηγός συνέντευξης, που δημιουργήθηκε για την παρούσα μελέτη, αποτελείται από τέσσερις ερευνητικούς άξονες. Οι ερωτήσεις είναι ανοικτού τύπου και οι συνεντευξιαζόμενοι καλούνται να απαντήσουν ελεύθερα, βάσει των προσωπικών τους εμπειριών και πεποιθήσεων. Στον πρώτο άξονα τίθενται μια σειρά ερωτήσεων, γενικού περιεχομένου, στους συμμετέχοντες, προκειμένου να «σπάσει ο πάγος», να δοθούν πληρέστερες απαντήσεις, να δημιουργηθεί ένα καλό κλίμα μεταξύ συμμετέχοντα και ερευνητή και να διαπιστωθούν οι γενικές αντιλήψεις του συνεντευξιαζόμενου, σε σχέση με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού της μουσικής και το πολιτιστικό κεφάλαιο.

Ο δεύτερος άξονας διερευνά τη θέση και τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο. Μέσω ερωτήσεων γίνεται προσπάθεια από την ερευνήτρια να εξετάσει κατά πόσο οι συνεντευξιαζόμενοι ακολουθούν το αναλυτικό πρόγραμμα, αν τους επαρκεί ο χρόνος διδασκαλίας, αν υπάρχει κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή και αν το μάθημα της μουσικής έχει, κατά αυτούς, την κατάλληλη βαρύτητα σε σχέση με τα «κύρια» μαθήματα που διδάσκονται. Ο τρίτος άξονας εξετάζει τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στο δημοτικό σχολείο. Διερευνώνται οι απόψεις των καθηγητών μουσικής σχετικά με το κατά πόσο το μάθημα τους συμβάλλει στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου στους μαθητές τους. Τέλος, ο τέταρτος θεματικός άξονας διερευνά τις δραστηριότητες αλλά και τις πρακτικές των καθηγητών της μουσικής, μέσω των οποίων προάγεται η ενίσχυση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών του δημοτικού σχολείου. Σημαντική παράμετρος διασφάλισης της ομαλής διεξαγωγής μιας έρευνας και της συλλογής πλούτου δεδομένων, αποτελεί η αντιμετώπιση των ζητημάτων δεοντολογίας.

10.5. Ζητήματα δεοντολογίας

Κατά τη διεξαγωγή μιας εμπειρικής μελέτης, σύμφωνα με τον Robson (2010), είναι αναγκαίο να διασφαλιστεί η συγκατάθεση των συμμετεχόντων, όπως επίσης και η προστασία των εμπιστευτικών τους πληροφοριών. Στην ίδια βάση ο Creswell (2011) τονίζει ότι είναι απαραίτητο οι συμμετέχοντες να ενημερωθούν τόσο για τον σκοπό της έρευνας όσο και για την αξιοποίηση των ευρημάτων της. Το έντυπο συναίνεσης που δίνεται στους συμμετέχοντες, πριν την έναρξη της συνέντευξης, ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς για τον σκοπό της έρευνας, τους διαβεβαιώνει ότι διασφαλίζεται η ανωνυμία τους και τους ενημερώνει ότι οι πληροφορίες που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τις ανάγκες της συγκεκριμένης μελέτης. Επιπλέον, τους γνωστοποιεί ότι μπορούν να αποχωρήσουν από τη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή το θελήσουν.

10.6. Αξιοπιστία- Εγκυρότητα

Εκτός από τα ζητήματα δεοντολογίας που αναλύθηκαν παραπάνω, προκειμένου να προκύψουν έγκυρα αποτελέσματα στην παρούσα μελέτη, είναι απαραίτητο να διασφαλιστεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητά της. Πριν τη διεξαγωγή της έρευνας ο οδηγός της συνέντευξης αξιολογήθηκε από έναν καθηγητή μουσικής,

με μεγάλη εμπειρία στη διεξαγωγή ποιοτικών ερευνών, προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητες διορθώσεις. Κατόπιν, διενεργήθηκε πιλοτική συνέντευξη με έναν εκπαιδευτικό μουσικής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, που δε συμπεριλήφθηκε στο δείγμα της έρευνας, προκειμένου να ελεγχθεί η σαφήνεια των ερωτημάτων, η δομή της συνέντευξης, ο χρόνος διεξαγωγής της και να εξασφαλιστεί με αυτό τον τρόπο η ποιότητα της έρευνας.

Η ερευνήτρια, διεξάγοντας τη συνέντευξη, σε ένα μέρος που θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός, θα προσπαθήσει να δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα, προκειμένου να αντλήσει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες. Τέλος, θα προσπαθήσει να περιορίσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό την πιθανή μεροληψία της, σε σχέση με το θέμα της έρευνας, ώστε να μην απειληθεί η εγκυρότητά της. Οι προϋπάρχουσες απόψεις, ενός ερευνητή μιας ποιοτικής έρευνας και η μεροληψία του, αρκετές φορές απειλούν σημαντικά την εγκυρότητά της (Robson, 2010).

10.7. Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα μιας έρευνας αποτελείται από μια υποομάδα του πληθυσμού-στόχου την οποία ο ερευνητής μελετά, στοχεύοντας στη εξαγωγή συμπερασμάτων, που αφορούν τον πληθυσμό-στόχο (Creswell, 2011). Ο πληθυσμός-στόχος αποτελείται από μια ομάδα ανθρώπων, με ορισμένα ευδιάκριτα κοινά χαρακτηριστικά, που ο ερευνητής μπορεί να προσδιορίσει. Στην παρούσα εργασία ο πληθυσμός-στόχος είναι οι εκπαιδευτικοί μουσικής που διδάσκουν σε δημοτικά σχολεία του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Το δείγμα αποτελείται από έξι καθηγητές μουσικής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, από τους οποίους οι δύο είναι άντρες και τέσσερις γυναίκες, που έδειξαν ιδιαίτερα πρόθυμοι να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Η δειγματοληπτική μέθοδος που προκρίθηκε, για τη επιλογή του δείγματος, είναι η βολική δειγματοληψία, καθώς σύμφωνα με τον Robson (2010) είναι η ενδεδειγμένη μέθοδος για μικρής κλίμακας έρευνες με χαμηλό κόστος. Στην ίδια βάση ο Creswell (2011), επισημαίνει ότι με τη συγκεκριμένη μέθοδο ο ερευνητής επιλέγει συμμετέχοντες, διότι αντιπροσωπεύουν κάποιο χαρακτηριστικό που θέλει να μελετήσει και κυρίως επειδή είναι πρόθυμοι και διαθέσιμοι για συμμετοχή στη μελέτη. Μετά τον προσδιορισμό του δείγματος και της δειγματοληπτικής μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα, στο επόμενο υποκεφάλαιο αναλύεται η διαδικασία συλλογής δεδομένων.

10.8. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τον Μάιο έως τον Δεκέμβριο του 2022. Πριν από κάθε συνέντευξη, οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν για το υπό μελέτη θέμα της έρευνας και τον σκοπό διεξαγωγής της. Επίσης, η ερευνήτρια τους διαβεβαίωσε ότι θα διατηρηθεί η ανωνυμία τους και τους ζητήθηκε άδεια για τη μαγνητοφώνηση της συζήτησης, με σκοπό να καταγραφούν όσα θα ειπωθούν. Επίσης, από τους συνεντευξιαζόμενους συμπληρώθηκε το έντυπο συναίνεσης, που περιέχεται στο Παράρτημα Α, προκειμένου να υπάρχει και η έγγραφη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους στη διαδικασία.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, η ερευνήτρια διατηρούσε μια ουδέτερη στάση αποφεύγοντας να κατευθύνει τη συζήτηση ή να δείχνει με χειρονομίες/εκφράσεις την άποψή της για τις απαντήσεις που έδιναν οι συμμετέχοντες. Επίσης, κατά τη κατασκευή του ερευνητικού εργαλείου, είχε γίνει μέριμνα ώστε οι ερωτήσεις να είναι σύντομες, απλές και κατανοητές με αποτέλεσμα οι ερωτώμενοι να μην έρθουν σε δύσκολη θέση. Με σκοπό την ουσιαστική και ενεργό συμβολή των συμμετεχόντων, αποφασίστηκε ότι η διάρκεια των συνεντεύξεων θα κυμαίνεται μεταξύ 25-35 λεπτών, ώστε να αποφευχθεί η πιθανή κούραση, που με τη σειρά της θα εμπόδιζε την παροχή πληρέστερων απαντήσεων.

Τέλος, με την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων, άρχισε η διαδικασία των απομαγνητοφωνήσεων, με σκοπό τη καταγραφή και τη μετέπειτα ανάλυση των δεδομένων.

10.9. Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων που προέκυψαν, έγινε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης σε τρία στάδια. Πιο συγκεκριμένα, υιοθετήθηκε «μια διατμηματική (cross-sectional) λογική, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα των διαφορετικών περιπτώσεων τεμαχίζονται και τα επιμέρους τμήματα οργανώνονται με βάση ένα κοινό σύστημα θεματικών αξόνων» (Τσιώλης, 2015, σ.16). Αναλυτικότερα, στο πρώτο στάδιο της αναγωγής των δεδομένων, αρχικό ζητούμενο ήταν η εξοικείωση με το υλικό. Συνεπώς, έγιναν πολλές προσεκτικές αναγνώσεις των απομαγνητοφωνήσεων, ώστε να υπάρχει μια γενική αλλά σαφής εικόνα του περιεχομένου. Ακολούθησε η κωδικοποίηση, κατά την οποία τα δεδομένα που εξέφραζαν κάποιο νόημα πήραν τη μορφή κωδικών, οι οποίοι στη συνέχεια

κατηγοριοποιήθηκαν. Έπειτα, έγινε προσπάθεια, οι κατηγορίες που παρουσίαζαν ομοιογένεια να ενταχθούν σε ευρύτερους θεματικούς άξονες. Όλες οι παραπάνω διαδικασίες κινούνταν πάντα με βάση τη στοχοθεσία και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Τέλος, η διαδικασία της θεματικής ανάλυσης ολοκληρώθηκε με την παρουσίαση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων, η οποία συνέδεε τη νοηματοδότηση που έχει δοθεί στα δεδομένα από τη συγγραφέα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Κεφάλαιο 11 : Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής αποτελεί πλέον αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο στο δημοτικό σχολείο. Όπως αναλύθηκε και στο θεωρητικό μέρος της παρούσας μελέτης είναι πολλά τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας του συγκεκριμένου μαθήματος, που ενδεχομένως μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στο δημοτικό σχολείο. Προκειμένου να επιτευχθεί στον μέγιστο δυνατό βαθμό ο σκοπός της έρευνας, διατυπώθηκαν τρία ερευνητικά ερωτήματα, που θα αποτελέσουν και τις αντίστοιχες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου. Τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν ύστερα από την ανάλυση των δεδομένων έξι ημιδομημένων συνεντεύξεων καθηγητών μουσικής, που εργάζονται σε δημοτικά σχολεία της περιοχής του Αγρινίου.

Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν έξι εκπαιδευτικοί μουσικής, δύο εκ των οποίων ήταν άντρες και τέσσερις γυναίκες. Όλοι τους εργάζονταν σε δημοτικά σχολεία της περιοχής του Αγρινίου. Ο Α.Ζ., ο οποίος έχει συνολικά 8 έτη υπηρεσίας σε δημόσια σχολεία, εργάζεται σε κεντρικό δημόσιο σχολείο της πόλης του Αγρινίου, τα τελευταία τρία χρόνια, ως αναπληρωτής. Ο Λ.Ε. έχει συνολικά 9 έτη υπηρεσίας και τον τελευταίο χρόνο εργάζεται σε περιφερειακό σχολείο της πόλης του Αγρινίου, ως αναπληρωτής. Η Μ.Γ. έχει συνολική προϋπηρεσία 22 έτη και τα τελευταία χρόνια εργάζεται ως μόνιμη εκπαιδευτικός σε κεντρικό σχολείο της πόλης. Η Ε.Μ. είναι νεοδιόριστη εκπαιδευτικός μουσικής αγωγής, με δεκαετή εμπειρία διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και αυτό το έτος εργάζεται σε περιφερειακό δημόσιο δημοτικό σχολείο της περιοχής του Αγρινίου, στο οποίο φοιτούν αρκετοί Ρομά. Η Σ.Κ. εργάζεται τα τελευταία δώδεκα έτη στην εκπαίδευση και συγκεκριμένα είναι εκπαιδευτικός μουσικής αγωγής σε δημοτικά σχολεία. Τον τελευταίο χρόνο εργάζεται σε κεντρικό σχολείο του Αγρινίου, στο οποίο επίσης φοιτούν πολλοί Ρομά. Τέλος, η Κ.Π. έχει εργαστεί 4 χρόνια σε μουσικά σχολεία, ως αναπληρώτρια και τα τελευταία πέντε χρόνια εργάζεται σε διάφορα δημοτικά σχολεία της περιοχής του Αγρινίου, ως αναπληρώτρια.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν αρχικά ότι είχαν ως πρώτη επιλογή το επάγγελμα του μουσικού και είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένοι με την επιλογή τους, γιατί η μουσική είναι αναπόσπαστο μέρος της ζωής τους.

«Από μικρός ονειρευόμουν να γίνω δάσκαλος μουσικής....»

«Όταν είδα πρώτη φορά στην τηλεόραση να παίζουν πιάνο, σε ηλικία 8 ετών, σκέφτηκα ότι αυτό θέλω να κάνω...»

«Η μουσική είναι το ομορφότερο πράγμα στον κόσμο...»

«Ευγνωμονώ τους γονείς μου, που με κατεύθυναν να μάθω μουσική ...»

Μέσα από τις συνεντεύξεις προέκυψε ότι και οι έξι συμμετέχοντες είχαν γνώση του όρου «πολιτιστικό κεφάλαιο».

«Όταν αναφερόμαστε στο πολιτιστικό κεφάλαιο μιλάμε για τις αρχές, τις αξίες και τον πολιτισμό του κάθε ανθρώπου, που έχει διαμορφωθεί από την οικογένειά του και τον κοινωνικό του περίγυρο...»

«Ό,τι μη υλικό κουβαλάμε από το σπίτι, το σχολείο και τις παρέες μας...»

«Η οικογένεια μας το μεταδίδει... Ό,τι βιώνουμε τα πρώτα χρόνια τη ζωής μας, αυτό κουβαλάμε στο σχολείο.»

11.1. Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στη συνέχεια της συνέντευξης οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήματα τα οποία αφορούσαν τη θέση αλλά και τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο. Διαπιστώθηκε ταύτιση απόψεων μεταξύ τους, στο γεγονός ότι ούτε η θέση αλλά ούτε και ο ρόλος του μαθήματός τους είναι αυτός που θα έπρεπε.

«Σιγά μωρέ τι κάνουν.... Τραγουδάκια μαθαίνουν....»

«Αυτά όλοι μπορούν να τα κάνουν...»

«Έχουν μια ώρα την εβδομάδα σε κάθε τάξη, χωρίς να πρέπει να βγάλουν κάποια ύλη...»

Έπειτα, οι Α.Ζ. και η Μ.Γ. όταν ρωτήθηκαν για το αν ακολουθούν πιστά το αναλυτικό πρόγραμμα είπαν πως κάθε χρονιά δεν είναι η ίδια. Έρχονται αρχικά σε

επαφή με όλα τα τμήματα και τους μαθητές, που πρέπει να διδάξουν και ανάλογα αποφασίζουν.

«Πρώτα βλέπω τι υλικό έχω στα χέρια μου και ύστερα αποφασίζω τι και πως θα διδάξω....»

«Κάθε χρονιά είναι και διαφορετική. Ανάλογα το υλικό που έχουμε πορευόμαστε...»

«Προσπαθώ, ανάλογα τα παιδιά κάθε φορά, να κάνω πραγματάκια που θα τα κάνουν να συμμετέχουν στο μάθημά μου...»

«Προσπαθώ να μαθαίνω στα παιδιά πράγματα εκτός αναλυτικού προγράμματος, γιατί με τα χρόνια έχω διαπιστώσει ότι η μουσική εκπαίδευση γίνεται πιο εύκολη και πιο δίκαιη για αυτά...»

Στην ίδια ερώτηση η Κ.Π. και ο Λ.Ε. είπαν πως η διδασκαλία σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα είναι αυτή που πρέπει να βγει, έτσι την ακολουθούν πιστά.

«Τηρώντας το αναλυτικό πρόγραμμα, έχεις το κεφαλάκι σου ήσυχο....»

«Αυτά πρέπει να κάνω, αυτά κάνω....»

Όταν κλήθηκαν να απαντήσουν στην ίδια ερώτηση οι καθηγήτριες μουσικής Σ.Κ. και Ε.Μ. ανέφεραν ότι, επειδή διδάσκουν σε σχολεία που η πλειοψηφία των μαθητών είναι Ρομά, δεν τηρούν κατά γράμμα το αναλυτικό πρόγραμμα, καθώς προσπαθούν να κάνουν το μάθημά τους πιο ενδιαφέρον, προσαρμόζοντάς το στις ανάγκες των μαθητών τους.

«Υπάρχουν πολλοί μαθητές Ρομά, οι οποίοι ασχολούνται ήδη με τη μουσική, οπότε η διδασκαλία μου μπορεί να στηριχθεί είτε πάνω στις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους είτε στο αναλυτικό πρόγραμμα μεγαλύτερης τάξης...»

«Το γνωστικό επίπεδο των μαθητών με κατευθύνει στο τι θα επιλέξω να κάνω ή όχι κάθε φορά που έχουμε μάθημα από το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών...»

Στη συνέχεια της συνέντευξης όλοι οι ερωτηθέντες υποστήριξαν ότι ο χρόνος είναι ελάχιστος και δεν επαρκεί. Πέντε από αυτούς –πλην της Μ.Γ.- ανέφεραν ότι αν η ώρα διδασκαλίας τους είναι σε συνεχόμενο δώρο, υπάρχει κίνδυνος να μην είναι και ολόκληρη, διότι ο δάσκαλος της τάξης αρκετές φορές τους ζητάει λίγα λεπτά μέχρι να τελειώσει την παράδοση του μαθήματος.

«Μια ώρα την εβδομάδα και αυτή πολλές φορές κουτσοσυρεμένη, είναι πολύ λίγη....»

«Σαράντα πέντε λεπτά και αυτά κάποιες φορές όχι ολόκληρα, είναι πολύ λίγος χρόνος...»

«Μια ώρα.. Μέχρι να τα ηρεμήσεις από το διάλειμμα ή την προηγούμενη ώρα, έφυγαν πέντε - δέκα λεπτά, τι να πρωτοπρολάβεις να κάνεις....»

«Μια ώρα την εβδομάδα... Όχι πάντα ολόκληρη, ιδίως αν είναι η πρώτη ώρα ή αν είναι διδακτική ώρα που να βρίσκεται σε συνεχόμενο δώρο...»

Όσον αφορά την υλικοτεχνική υποδομή και τα απαραίτητα εποπτικά μέσα οι απόψεις τους δίστανται. Οι δύο – Μ.Γ. και Α.Ζ.- υποστήριξαν ότι είναι σε σχολεία που υπάρχει όλος ο απαραίτητος εξοπλισμός ενώ οι Κ.Π., Σ.Κ., Ε.Μ. και Λ.Ε. ανέφεραν ότι υπάρχει μόνο ένα αρμόνιο και τίποτα άλλο.

«Είμαι τυχερή που είμαι σε αυτό το σχολείο. Ο διευθυντής το έχει εξοπλίσει με όλα τα απαραίτητα...»

«Το σχολείο μου έχει προνοήσει για όλο τον απαραίτητο και ακόμη παραπάνω εξοπλισμό εποπτικών μέσων για το μάθημά μου. Ακόμη και κάτι άλλο να ζητήσω από τη διεύθυνση, δε μου το αρνείται...»

«Η κατάσταση είναι τραγική... Ένα αρμόνιο έχουμε και αυτό προπολεμικό....»

«Εκτός από ένα αρμόνιο, σχετικά καινούριο, δεν υπάρχει κάτι άλλο. Δυστυχώς, όμως, δεν υπάρχει και η διάθεση εκ μέρους της διευθύντριας στο να εξοπλίσουμε περαιτέρω το σχολείο, με το πρόσχημα του ότι δεν έχω λεφτά να πάρω αυτά που ζητάς...»

Στη συνέχεια οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι δεν ακολουθούν και δε συμμετέχουν στον ίδιο βαθμό όλα τα παιδιά κατά τη διάρκεια του μαθήματός τους.

«Τις περισσότερες μέρες είμαι πολύ ικανοποιημένη με τη συμμετοχή τους...»

«Τα παιδιά που είναι πιεσμένα περιμένουν πώς και πώς την ώρα μας να χαλαρώσουν... Το έχουν ανάγκη.. Το ευχαριστιούνται...»

«Στα περισσότερα παιδιά αρέσει πολύ το μάθημα, με αποτέλεσμα να είναι πολύ δραστήρια κατά τη διάρκειά του...»

«Πρώτη, Δευτέρα, Τρίτη και Τετάρτη δημοτικού έχω 100% ποσοστό συμμετοχής...»

Οι εκπαιδευτικοί Σ.Κ. και Ε.Μ., οι οποίες διδάσκουν σε σχολεία στα οποία η πλειοψηφία των μαθητών είναι Ρομά, ανέφεραν ότι το μάθημα της μουσικής είναι αυτός το οποίο συμμετέχουν ενεργά όλοι οι μαθητές.

«Δε θέλουν να τελειώσει η ώρα...»

«Στα διαλειμματα με ρωτάνε πότε έχουμε μάθημα...»

Όταν οι συνεντευξιαζόμενοι ρωτήθηκαν σχετικά με το ενδιαφέρον των γονέων/κηδεμόνων για την πρόοδο των παιδιών τους στο μάθημα της μουσικής, παρατηρήθηκε έντονο μειδίαμα αλλά και ελαφρύ μούδιασμα από όλους.

«Σπάνια να έρθει γονιός να με ρωτήσει για το πώς πάει το παιδί...»

«Η θα έρθουν οι γονείς των άριστων μαθητών ή οι γονείς που έχουν ασχοληθεί ή και που τα παιδιά τους ασχολούνται με τη μουσική...»

«Όταν είναι μέρα ενημέρωσης όλοι μιλάνε, μιλάνε, μιλάνε, εγώ πίνω καφέ... Άντε να έρθουν από 250 παιδιά πέντε γονείς...»

Οι Σ.Κ. και Ε.Μ. στην ίδια ερώτηση είχαν ταύτιση απόψεων, μιας και εργάζονται σε δημοτικά σχολεία με μαθητές που είναι Ρομά.

«Οι γονείς των Ρομά δεν έρχονται ούτε τους βαθμούς των παιδιών να πάρουν, πόσο μάλλον να ρωτήσουν για την πρόοδό τους ...»

Πιο έντονο ήταν το μειδίαμά τους όταν κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση για το ποια βαρύτητα αποδίδουν στο μάθημα της μουσικής η διεύθυνση αλλά και ο σύλλογος διδασκόντων. Μάλιστα ο Λ.Ε. όταν ρωτήθηκε γέλασε πολύ δυνατά.

«Άμα οι δάσκαλοι αντιμετώπιζαν το μάθημά μας ως ισάξιο με τα δικά τους, δε θα μας έπαιρναν πεντάλεπτα και δεκάλεπτα, για να ολοκληρώσουν τα δικά τους, θα μας ρωτούσαν πριν κανονίσουν τις εκδρομές τους τις μέρες που έχουμε μάθημα με το τμήμα τους και δε θα έπαιρναν τις ώρες μας για να κάνουν πρόβες για παρελάσεις ή διάφορα project...»

«Βαρύτητα;;; Εγώ είμαι η μουσικού για τους συναδέλφους και το σχολείο...»

«Να βάλουμε τον μουσικό να αναπληρώσει, σιγά την κούραση που θα έχει...»

«Τι τραγουδάκι μάθαμε σήμερα;;;»

«Αντιπροσωπευτικό της βαρύτητας που μας δίνεται είναι ότι, όταν πλησιάζουν οι εκδηλώσεις του σχολείου, εμάς μας λέει ο δάσκαλος τι ακριβώς θέλει να μάθουμε στα παιδιά και όλα αυτά δύο βδομάδες πριν την εκδήλωση...»

11.2. Μουσική και Πολιτιστικό Κεφάλαιο

Στη συνέχεια της συνέντευξης οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήματα, προκειμένου να διερευνηθούν οι αντιλήψεις τους σχετικά με τη συμβολή του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών του δημοτικού σχολείου. Όλοι τους συμφώνησαν ότι η διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών, αποτελώντας πηγή εμπλουτισμού του.

«Το πολιτιστικό κεφάλαιο που φέρει το κάθε παιδί είναι διαφορετικό. Η μουσική είναι αυτή που θα ενσωματώσει τις πολιτιστικές καταβολές του κάθε μαθητή...»

«Η μουσική είναι ένα μάθημα που χαρίζει απλόχερα και ευχάριστα νέες εμπειρίες σε όλα τα επίπεδα...»

«Μέσω της διδασκαλίας των παραδοσιακών τραγουδιών, της θεωρίας της μουσικής, της διδασκαλίας μουσικών οργάνων, όπως η φλογέρα, έχουν όλοι οι μαθητές ίση πρόσβαση στο πολιτισμό και την παράδοση...»

«Η διδασκαλία της μουσικής είναι ικανή να αλλάξει στάσεις και κίνητρα των μαθητών...»

Πιο συγκεκριμένα και οι έξι συνεντευξιαζόμενοι συμφώνησαν ότι η διδασκαλία παραδοσιακών τραγουδιών συμβάλλει στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών τους.

«Μέσω της διδασκαλίας παραδοσιακών τραγουδιών κεντρίζεται το ενδιαφέρον των μαθητών με αποτέλεσμα την περαιτέρω ενασχόλησή τους με την παράδοση της χώρας αλλά και του τόπου τους...»

«Όταν διδάσκω παραδοσιακά ή και δημοτικά τραγούδια, το ενδιαφέρον των μαθητών αλλά και η συμμετοχή τους είναι κατά πολύ αυξημένη...»

«Τα παραδοσιακά τραγούδια στα περισσότερα παιδιά είναι γνωστά από την οικογένειά τους, θυμούνται ιστορίες και γεγονότα και τα εξιστορούν...»

«Τα παραδοσιακά τραγούδια, που είναι ήδη γνωστά στα παιδιά από το οικογενειακό τους περιβάλλον, λειτουργούν ως γέφυρες του ήδη υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου με τη μουσική εκπαίδευση...»

«Παρατήρησα ότι όταν μαθαίνω στα παιδιά τραγούδια του τόπου τους, της οικείας πολιτιστικής τους κληρονομιάς, η μουσική εκπαίδευση γίνεται πιο δίκαιη...»

«Οι μαθητές ζήτησαν να κάνουμε επί τη λήξη των μαθημάτων μια εκδήλωση προκειμένου να μοιραστούν τις μουσικές παραδόσεις που διδάχθηκαν...»

Επιπλέον, όλοι οι ερωτηθέντες ήταν σύμφωνοι στο γεγονός ότι μέσω της διδασκαλίας της θεωρίας της μουσικής και της εκμάθησης μουσικών οργάνων το πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών εμπλουτίζεται. Ο Κ.Π. και ο Α.Ζ. μάλιστα τόνισαν ότι στο δημοτικό σχολείο είναι πιο εύκολο ο μαθητής να μάθει σε σχέση με τους εφήβους που έχουν πιο βεβαρημένο πρόγραμμα.

«Μέσω της θεωρίας αλλά και της διδασκαλίας απλών μουσικών οργάνων οι μαθητές κατανοούν και βιώνουν την πολιτιστική αξία της μουσικής...»

«Όταν μαθαίνουν θεωρία ανοίγεται ένας καινούριος κόσμος μπροστά τους...»

«Όταν παράγουν μουσική με κάποιο μουσικό όργανο εκστασιάζονται... κάνουν συνεχώς ερωτήσεις, τους ενδιαφέρει ο στίχος, η ποίηση...»

«Η εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου ενισχύει τις θετικές στάσεις των μαθητών για την εξέλιξή τους, αφού τους ανοίγει νέους ορίζοντες...»

Οι Σ.Κ. και Ε.Μ. δήλωσαν ότι στα σχολεία που εργάζονται και όπου οι περισσότεροι μαθητές είναι Ρομά, τα παιδιά που στην πλειοψηφία τους γνωρίζουν, έστω και εμπειρικά να παίζουν κάποιο μουσικό όργανο, το φέρνουν από το σπίτι τους και παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους τραγούδια από τη φυλή τους. Η δραστηριότητα αυτή προσελκύει το έντονο ενδιαφέρον των άλλων μαθητών για τον πολιτισμό τους, ενώ παράλληλα τους αντιμετωπίζουν διαφορετικά στο σχολικό περιβάλλον.

«Από τις καλύτερες στιγμές της διδασκαλίας είναι όταν οι μαθητές Ρομά, φέρνουν τα μουσικά όργανα από το σπίτι και παίζουν τα τραγούδια που τους έμαθαν οι δικοί τους ή τραγούδια που τραγουδούν όταν μαζεύονται στα σπίτια τους...»

«Όταν οι συγκεκριμένοι μαθητές φέρνουν τα μουσικά τους όργανα στο σχολείο και τραγουδάνε το κλίμα στην τάξη αλλάζει ... οι άλλοι μαθητές φαίνεται να νιώθουν ένα αίσθημα σεβασμού, ενώ παράλληλα ενδιαφέρονται έντονα για τα συγκεκριμένα ακούσματα... »

Και οι έξι συνεντευξιζόμενοι παρατήρησαν διαφορές στο ενδιαφέρον αλλά και στη συμμετοχή των μαθητών, οι οποίοι μαθαίνουν κάποιο μουσικό όργανο, στο σπίτι τους ή σε κάποιο ωδείο ή κάνοντας ιδιαίτερα μαθήματα. Όλοι τους εστίασαν όμως τη διαφορά στο οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών, λέγοντας ότι η οικογένεια παίζει καθοριστικό ρόλο. Συσχετίζοντας την παρούσα ερώτηση με τις παραπάνω, που αφορούσαν τη διαμόρφωση πολιτιστικού, ανέφεραν ότι οι οικογένειες, που ασχολούνται με τη μουσική ή ωθούν τα παιδιά στην εκμάθησή της, προσφέρουν σε αυτά καλύτερη εμπειρία και ενεργή συμμετοχή στο μάθημα της μουσικής στο δημοτικό σχολείο.

«Παιδιά που μαθαίνουν κάποιο όργανο σε ωδείο συμμετέχουν περισσότερο από τα άλλα που δεν έχουν τις ίδιες γνώσεις...»

«Είναι πιο έντονο των ενδιαφέρον των παιδιών που γνωρίζουν μουσική και ας τα ξέρουν αυτά που κάνουμε...»

«Ναι, αυτά τα παιδιά με κοιτάζουν αλλιώς... Επικοινωνούμε διαφορετικά...»

11.3. Πρακτικές ενίσχυσης του πολιτιστικού κεφαλαίου

Τέλος, σχετικά με τον τέταρτο θεματικό που αφορά τις πρακτικές/δραστηριότητες, που μπορούν να υιοθετηθούν στα πλαίσια του μαθήματος της μουσικής και ενισχύουν τη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών οι συμμετέχοντες αποκρίθηκαν τα εξής: Αρχικά και οι έξι ανέφεραν ότι σε γενικό επίπεδο πρέπει να γίνεται συνδυασμός παιδαγωγικών μεθόδων, ώστε το μάθημα να μην είναι μονοδιάστατο και να προσελκύει το ενδιαφέρον.

« Είναι πολύ σημαντικό το μάθημα να έχει ποικιλία, να μην είναι μονότονο...»

«Τα παιδιά πρέπει να δουλεύουν ατομικά, αλλά και σε ομάδες...»

«Τους αρέσει πάρα πολύ να κάνουμε πάντα κάτι διαφορετικό... να μη ζωγραφίζουμε μουσικά όργανα για να περάσει η ώρα...»

«Με καινοτόμες πρακτικές και δραστηριότητες, ο δάσκαλος της μουσικής μπορεί να δημιουργήσει θετικές εμπειρίες στους μαθητές...»

«Οι καθηγητές της μουσικής πρέπει να υιοθετούν νέες πρακτικές μάθησης συνδέοντας τις οικογενειακές και πολιτιστικές γνώσεις των μαθητών με άλλους πολιτισμούς, γιατί έτσι κατά τη γνώμη μου, η παιδαγωγική γίνεται πιο υποστηρικτική πολιτιστικά...»

Ειδικότερα, οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι η ανομοιογένεια και η πολυπολιτισμικότητα, που παρατηρείται στο μαθητικό δυναμικό δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με άλλους πολιτισμούς και κουλτούρες, μέσα από τη μουσική.

«Όταν κάλεσα να έρθει στο σχολείο ένας γονιός, που καταγόταν από τη Ρωσία να μας παίξει μπαλαλάικα και να μας τραγουδήσει τα παιδιά ενθουσιάστηκαν....»

«Συχνά ακούμε μουσικές από διάφορες χώρες του κόσμου και τα παιδιά δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο για τη μουσική όσο και για τις συγκεκριμένες χώρες...»

«Όταν τα ακούσματα από άλλες χώρες αρέσουν στα παιδιά οι ερωτήσεις έρχονται βροχή...»

Επιπλέον, όλοι οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την άποψη ότι η κατασκευή αυτοσχέδιων οργάνων αυξάνει σημαντικά το ενδιαφέρον το μαθητών για το μάθημα της μουσικής, ενώ παράλληλα επιδρά στη διαμόρφωση του πολιτιστικού τους κεφαλαίου.

«Στις δράσεις που περιέχουν την κατασκευή αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων τα παιδιά συμμετέχουν καθολικά...»

«Όταν κατασκευάζουμε μουσικά όργανα η χαρά της δημιουργίας είναι διάχυτη στα παιδιά, καθώς ανακαλύπτουν νέους ορίζοντες...»

«Με τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα θέλουν συνέχεια να παράγουν μουσική και να δημιουργούν τις δικές τους απλές συνθέσεις...»

«Δημιουργούμε τα δικά μας μουσικά όργανα, παίζουμε, τραγουδάμε, χορεύουμε...»

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τις απόψεις όλων των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα το πολιτιστικό κεφάλαιο των μαθητών εμπλουτίζεται όταν στο μάθημα της μουσικής πραγματοποιούνται δραστηριότητες που φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με την παραδοσιακή μουσική.

«Οι πρακτικές που μπορεί να υιοθετήσει ο δάσκαλος της μουσικής και στηρίζονται στη μουσική παράδοση του τόπου τους κάνουν πιο εύκολη και δίκαιη τη μουσική εκπαίδευση...»

«Συχνά μαθαίνουμε παραδοσιακά τραγούδια και τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά, γιατί τα ακούσματα τους είναι γνώριμα...»

«Όταν κάνουμε δημοτικά τραγούδια συνεργάζομαι με τον γυμναστή του σχολείου και τα παιδιά μαθαίνουν παράλληλα και παραδοσιακούς χορούς...»

«Καλέσαμε στο σχολείο έναν δεξιότηχη του κλαρίνου, θείο μαθητή μου Ρομά και τα παιδιά ενθουσιάστηκαν... η δράση αυτή έφερε όλα τα παιδιά πιο κοντά...»

«Το προηγούμενο καλοκαίρι στην αυλή του σχολείου διοργανώθηκε πανηγύρι από τοπικό πολιτιστικό σύλλογο... δώσαμε ραντεβού με τα μεγάλα παιδιά του σχολείου... τραγουδήσαμε... χορέψαμε... περάσαμε υπέροχα...».

Κεφάλαιο 12 : Συζήτηση – Συμπεράσματα

Μελετώντας τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, προκύπτει το συμπέρασμα ότι τέχνη και άνθρωπος συμπορεύονται. Όμως η τέχνη δε φαίνεται να κατέχει τη θέση που της αρμόζει στην ανθρώπινη δραστηριότητα, γεγονός που θα είχε σημαντικότερη αξία για την ανάπτυξη και την εξέλιξη του ατόμου. Η τέχνη αποτελεί μια διαδικασία μέσα από την οποία ένα άτομο μπορεί να διεγείρει τη φαντασία του και να επηρεάσει τον ψυχισμό του. Μια νέα εμπειρία και γνώση μπορεί να διαδοθεί μέσω της τέχνης και έτσι να αναπτύσσονται νέες δεξιότητες. Η τέχνη είναι ωφέλιμη στα παιδιά επηρεάζοντας την ολόπλευρη ανάπτυξη τους, καθώς όλα τα μαθήματα τεχνών (Εικαστικά, Μουσική αγωγή, Θεατρική αγωγή), δείχνουν να είναι ωφέλιμα σε όλους σχεδόν τους τομείς της ζωής ενός παιδιού.

Μέσα από τα μαθήματα των τεχνών, τα παιδιά αναπτύσσουν ολόπλευρα τη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική, γνωστική και δημιουργική τους ανάπτυξη. Επιπλέον, μέσω των συγκεκριμένων μαθημάτων οι μαθητές αναπτύσσονται ολόπλευρα, υποστηρίζοντας τις ακαδημαϊκές, διαπροσωπικές, λεκτικές τους δεξιότητες, συμβάλλοντας θετικά στην αυτοεκτίμησή τους, στη θεωρία του νου, στην ευρηματικότητα και στη διαχείριση των σωματικών τους λειτουργιών, στην εξέλιξη των φωνολογικών και αναγνωστικών δεξιοτήτων τους καθώς και στην ενίσχυση τις αυτοεκτίμησής τους και την εργαζόμενη τους μνήμη. Τα παιδιά, όταν διδάσκονται μαθήματα τεχνών, ευχαριστιούνται, χαίρονται και ψυχαγωγούνται. Γίνονται δημιουργοί μέσα από την ανάπτυξη εμπειριών και ιδεών, τον εμπλουτισμό των συναισθημάτων, την καλλιέργεια της φαντασίας. Τέλος, καθίστανται αποδέκτες και διαμορφώνουν πολιτιστικό κεφάλαιο.

Το μάθημα της μουσικής αγωγής συνδράμει, έτσι ώστε οι μαθητές να επωφελούνται στη διαμόρφωση κοινωνικής και πολιτιστικής ταυτότητας, δείχνοντας στα παιδιά τρόπους για την αντιμετώπιση κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών εξελίξεων, όπως λόγω χάριν της κινητικότητας των μουσικών παραδόσεων. Η μουσική μαγνητίζει την προσοχή, παρέχοντας πολλά ερεθίσματα. Η σημασία της στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι πολύ σημαντική, καθώς διαμορφώνει την προσωπικότητα των μαθητών. Ακόμη, λειτουργεί ως αρωγός στον εκπαιδευόμενο, διότι συμβάλλει στη γλωσσική ανάπτυξη, τον γραμματισμό, την αριθμητική, τη νοημοσύνη, τη δημιουργικότητα, την αυτοπεποίθηση, τη συναισθηματική

ευαισθησία, τις κοινωνικές δεξιότητες, την ομαδική εργασία, την αυτοπειθαρχία, τη πνευματική, κοινωνική και προσωπική εξέλιξη. Ο ρόλος της μουσικής είναι επιτελικός στη νοητική ανάπτυξη των παιδιών, καθώς επιδρά στις κινητικές, γλωσσικές, κοινωνικές, γνωστικές και ακαδημαϊκές ικανότητες των παιδιών. Μέσω της μουσικής και γενικά της τέχνης, τα παιδιά εξευγενίζονται, συνεργάζονται, μαθαίνουν να αγαπούν τα δικά τους έργα, καθώς επίσης είναι σε θέση να παρατηρούν και να θαυμάζουν τα έργα των υπολοίπων. Εξωτερικεύουν τη δημιουργικότητά τους, τα συναισθήματα τους και τις κλίσεις που πιθανόν να έχουν.

Οι σχολικές πολιτιστικές εκδηλώσεις, που υλοποιούνται στα σχολεία ή σε κάποια πολιτιστικά κέντρα, οι οποίες γίνονται συγκεκριμένες ημερολογιακές ημέρες τον χρόνο, προάγουν την πολιτιστική ταυτότητα, το αίσθημα της δημιουργικότητας και εκφραστικότητας των μαθητών. Προκείμενου να υλοποιηθεί και να προβληθεί μια τέτοια εκδήλωση, η συμβολή των μαθημάτων τέχνης είναι απαραίτητη. Χωρίς τη λογοτεχνία, τη θεατρική αγωγή, τα εικαστικά αλλά κυρίως τη μουσική, καμιά πολιτιστική εκδήλωση δεν μπορεί να γίνει. Τα μαθήματα των τεχνών αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο τους.

Ως συνέπεια των παραπάνω, ένα σύγχρονο σχολείο πέρα από τα στενά όρια της εκπαίδευσης θα πρέπει να έχει ενταγμένα τα μαθήματα των τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία ουσιαστικά και όχι τυπικά, ακολουθώντας το ωρολόγιο πρόγραμμα, προκειμένου να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Το σχολείο οφείλει να είναι ανοιχτό στην κοινωνία, συμβαδίζοντας με τον πολιτισμό για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Οι τέχνες και ιδιαίτερα η μουσική, μπορούν να αποτελέσουν κύριο πυλώνα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς προάγουν την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών, καλλιεργώντας και εμπλουτίζοντας το πολιτιστικό τους κεφάλαιο. Δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες προϋποθέσεις, όχι μόνο για τη σχολική ευημερία των μαθητών και τη μείωση της σχολικής διαρροής, αλλά κυρίως την ανάπτυξη της προσωπικότητας μέχρι την ενηλικίωση.

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό της να διερευνήσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της μουσικής του δημοτικού σχολείου, σχετικά με την επίδραση των μαθημάτων τους στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου. Προκειμένου να μεγιστοποιηθεί ο βαθμός επίτευξης του σκοπού αναλύθηκε σε τρία ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αποτέλεσαν και τους θεματικούς άξονες του

ερευνητικού εργαλείου, οι οποίοι με τη σειρά τους θα αποτελέσουν και τις αντίστοιχες υποενότητες του συγκεκριμένου κεφαλαίου. Αυτά αφορούσαν τις αντιλήψεις των καθηγητών της μουσικής σχετικά με τη θέση και τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο και στα αναλυτικά προγράμματα, τη συμβολή του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στα παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο και τέλος τις καλές πρακτικές/ δραστηριότητες που εμπεριέχονται στη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής, οι οποίες μπορούν να προάγουν την ενίσχυση της ανάπτυξης του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών του δημοτικού σχολείου.

Τέλος, οι πρώτες ερωτήσεις του ερευνητικού εργαλείου δε θα αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης, καθώς αποσκοπούσαν στο να δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα για τη συνέντευξη. Ωστόσο, μέσα από αυτές τις ερωτήσεις αναδείχθηκε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών για το επάγγελμα του καθηγητή της μουσικής, καθώς και ότι γνώριζαν τον όρο πολιτιστικό κεφάλαιο. Το γεγονός αυτό ενισχύει και την εγκυρότητα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών, που θα συζητηθούν διεξοδικά με βάση τη διαθέσιμη βιβλιογραφία στις παρακάτω υποενότητες.

12.1. Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Σε σχέση με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αναφέρεται στις απόψεις των εκπαιδευτικών μουσικής αγωγής σχετικά με τον ρόλο και τη θέση του μαθήματός τους στο δημοτικό σχολείο διαπιστώθηκε ταύτιση απόψεων των συμμετεχόντων, καθώς πιστεύουν ότι ούτε η θέση αλλά ούτε και ο ρόλος του γνωστικού τους αντικείμενου είναι αυτός που θα έπρεπε. Συγκεκριμένα οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι το μάθημά τους δεν αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο, όπως τα μαθήματα δηλαδή που διδάσκει ένας δάσκαλος. Αυτό ενδεχομένως να προκύπτει από το γεγονός, ότι η μουσική είναι ένα μάθημα στο οποίο ο μαθητής ψυχαγωγείται και διασκεδάζει ταυτόχρονα, σε αντίθεση με τα «κύρια» μαθήματα, όπου ο μαθητής καλείται να έχει στραμμένη την προσοχή του στην παράδοση καθ' όλη τη διάρκεια του μαθήματος, χωρίς περιθώρια απόσπασης της προσοχής του, πόσο μάλλον διασκέδασης.

Στη συνέχεια παρατηρήθηκε διάσταση απόψεων στο ερώτημα, αν οι εκπαιδευτικοί μουσικής ακολουθούν πιστά το αναλυτικό πρόγραμμα. Τέσσερις εκ

των ερωτηθέντων απάντησαν ότι δεν το ακολουθούν κατά γράμμα. Ανέφεραν χαρακτηριστικά ότι λόγω της ποικιλίας του μαθητικού δυναμικού, προτιμούν πρώτα να έρθουν σε επαφή με τους μαθητές τους και ύστερα, ανάλογα το υλικό που έχουν διαμορφώνουν τα αντίστοιχα σχέδια μαθημάτων τους. Αυτή την άποψη ενισχύει και η έρευνα των Hedgcoth & Fischer (2014), στην οποία οι ερευνητές τονίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί μουσικής πρέπει να συνδέσουν τα προγράμματα σπουδών τους με τις ζωές των μαθητών, των γονέων, των διαχειριστών και των μελών της κοινότητας που υπηρετούν, εκφράζοντας την επιθυμία του νέου ατόμου να καθιερώσει τον δικό του «εαυτό» μέσω της μουσικής.

Σε αντιδιαστολή δύο εκπαιδευτικοί υποστήριξαν ότι το αναλυτικό πρόγραμμα είναι αυτό που τους δίνεται από το υπουργείο και πως πρέπει να σχεδιάσουν την πορεία της διδασκαλίας τους σύμφωνα με αυτό, χωρίς πολλές παρεκκλίσεις. Η δήλωσή τους αυτή, ίσως εξηγείται από το γεγονός, ότι το σύγχρονο σχολείο έχει πλέον πολλές απαιτήσεις από τους μαθητές, αλλά και από το ότι οι γονείς εμπλέκονται πλέον ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, λειτουργώντας αρκετές φορές παρεμβατικά. Κατά συνέπεια, προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν εντάσεις εντός του σχολικού πλαισίου, οι εκπαιδευτικοί προτιμούν να είναι ελαστικοί απέναντι στους μαθητές ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής, ακολουθώντας παράλληλα την «ασφαλείς» για αυτούς πρακτικές, όχι όμως ιδιαίτερα καινοτόμες. Η παραπάνω άποψη των συμμετεχόντων για την πιστή εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος, ίσως ερμηνεύεται και από το άγχος που ενδεχομένως έχουν, καθώς πρόσφατα θεσπίστηκε νέος νόμος που αφορά την ατομική αξιολόγηση των εκπαιδευτικών.

Παράλληλα, όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα τόνισαν ότι ο χρόνος διδασκαλίας του μαθήματός τους είναι ελάχιστος και δεν επαρκεί. Η δήλωσή τους αυτή συμφωνεί με τα αποτελέσματα της έρευνας του Mark (2005), από τα οποία προέκυψε ότι το εκπαιδευτικό έργο των μουσικών είναι πολύ δύσκολο να αναγνωριστεί από τους υπεύθυνους πολιτικής χάραξης, γι' αυτό και στο δημοτικό σχολείο το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής προσφέρεται σε όλες τις τάξεις μόνο μια ώρα την εβδομάδα. Τέλος, η συγκεκριμένη άποψη των εκπαιδευτικών επιβεβαιώνονται και από την έρευνα των Stevens & Stefanakis (2014) στην οποία οι ερευνητές επισημαίνουν πως παρά την ένταξη των τεχνών στο αναλυτικό πρόγραμμα,

η μουσική εξακολουθεί να παραμένει σε εξαιρετικά ευάλωτη θέση στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών.

Διάσταση απόψεων παρατηρήθηκε και στις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων, οι οποίες αφορούσαν την υλικοτεχνική υποδομή αλλά και τα εποπτικά μέσα που υπάρχουν στα σχολεία τους και αφορούν το μάθημά τους. Η μειοψηφία του δείγματος, δύο εκπαιδευτικοί, υποστήριξε ότι στα σχολεία που υπηρετούν υπάρχει όλος ο απαραίτητος εξοπλισμός, γεγονός που πιθανόν να προκύπτει από το ενδιαφέρον της διεύθυνσης αλλά και των προηγούμενων καθηγητών μουσικής, για τον εν λόγω διδακτικό αντικείμενο. Σε αντιδιαστολή, οι τέσσερις εκπαιδευτικοί, ανέφεραν ότι οι σχολικές μονάδες στις οποίες υπηρετούν δεν είχαν τις απαραίτητες υλικοτεχνικές υποδομές ούτε επαρκή εποπτικά μέσα. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνονται από την έρευνα του Shorner-Johnson (2013), η οποία αναλύθηκε στο θεωρητικό μέρος της παρούσας μελέτης.

Στη συνέχεια παρατηρήθηκε διάσταση απόψεων των συνεντευξιζόμενων στην ερώτηση που αφορούσε τον βαθμό συμμετοχής των μαθητών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων υποστήριξε ότι δε δείχνουν το ίδιο ενδιαφέρον και δε συμμετέχουν στον ίδιο βαθμό όλα τα παιδιά κατά τη μαθησιακή διαδικασία. Η δήλωσή τους αυτή πιθανόν ερμηνεύεται από το γεγονός ότι η σύγχρονη κοινωνία έχει δημιουργήσει ένα σχολικό κλίμα αλλά και μια σχολική κουλτούρα πολύ απαιτητική για τους μαθητές, άμεσα συνδεδεμένη με την ανταγωνιστικότητα για τις υψηλές σχολικές επιδόσεις. Σε μια πιεστική καθημερινότητα ίσως οι μαθητές, ψάχνοντας στιγμές χαλάρωσης, χρησιμοποιούν το μάθημα της μουσικής ως μέσο αποσυμφόρησης, με αποτέλεσμα την όχι και τόσο ενεργή συμμετοχή τους. Από την άλλη οι δύο εκπαιδευτικοί που διδάσκουν σε σχολεία όπου φοιτούν Ρομά, ανέφεραν ότι οι μαθητές τους ανυπομονούν για το μάθημά τους. Η παραπάνω άποψη φαίνεται να προκύπτει από το γεγονός, ότι η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της κουλτούρας της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, καθώς κατέχει σημαντική θέση σε όλες τις στιγμές του βίου των μελών της.

Επιπροσθέτως, οι απόψεις των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα συγκλίνουν στο γεγονός ότι το ενδιαφέρον των γονέων/κηδεμόνων για την πρόοδο των παιδιών τους στο μάθημα της μουσικής, δεν είναι πολύ έντονο. Διάχυτο ήταν και το μειδίαμά τους, όταν τους τέθηκε αυτό το ερώτημα. Μειδίαμα που ίσως εξέφραζε

την απογοήτευσή τους από το μη υπάρχον ενδιαφέρον των γονέων/κηδεμόνων. Χαρακτηριστικά ανέφεραν ότι μόνο οι γονείς των άριστων μαθητών ή οι γονείς που είτε αυτοί είτε τα παιδιά τους ασχολούνται με τη μουσική ενδιαφέρονται για την πρόοδό τους. Την παραπάνω δήλωση ενισχύουν και οι Valenzuela & Codina (2014) στην έρευνά τους, που αναλύθηκε στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας.

Τέλος, παρατηρήθηκε πιο έντονο μειδίαμα, όταν κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση για το ποια βαρύτητα αποδίδουν στο μάθημα της μουσικής η διεύθυνση του σχολείου αλλά και ο σύλλογος διδασκόντων. Μάλιστα όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων, ένας συμμετέχοντας όταν ρωτήθηκε, γέλασε πολύ δυνατά, αντίδραση, που μπορεί να ερμηνευτεί ως ειρωνική, απέναντι στον τρόπο με το οποίο αντιμετωπίζεται το μάθημα της μουσικής από τον εκάστοτε σχολικό οργανισμό. Οι παραπάνω αντιδράσεις των εκπαιδευτικών πιθανότατα να είναι ενδεικτικές της απογοήτευσής τους, καθώς στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο δεν αποδίδεται η σημαντικότητα που του αναλογεί στο εκπαιδευτικό πεδίο.

12.2. Μουσική και Πολιτιστικό Κεφάλαιο

Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα, δήλωσαν ότι το μάθημα της μουσικής ενισχύει τη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών του δημοτικού σχολείου και πως, μέσω του γνωστικού τους αντικειμένου, όλοι οι μαθητές πρέπει να έχουν πρόσβαση στο πολιτιστικό κεφάλαιο. Η δήλωση αυτή επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας των Thomson & Hall (2022), τα οποία αναλύθηκαν στο θεωρητικό μέρος της παρούσας έρευνας.

Παράλληλα, και οι έξι συνεντευξιαζόμενοι συμφώνησαν ότι η διδασκαλία παραδοσιακών τραγουδιών συμβάλλει στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών τους. Συγκεκριμένα, τόνισαν ότι το ενδιαφέρον των μαθητών για τη μουσική αυξήθηκε, όταν κατά τη διάρκεια του μαθήματος τα παιδιά διδάχθηκαν παραδοσιακά αλλά και δημοτικά τραγούδια. Δήλωση που επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας των Lozada et al.(2022), τα οποία αναφέρουν ότι η συμμετοχή των μαθητών αυξήθηκε, όταν συμπεριλήφθηκαν στη μαθησιακή διαδικασία παραδοσιακά τραγούδια και λαϊκές ιστορίες του τόπου τους, δίνοντας έμφαση στις πολιτιστικές καταβολές των μαθητών, που ενυπάρχουν στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Θεώρηση που ενισχύεται και από την έρευνα των

Valenzuela & Codina (2014), η οποία αναλύθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας και αναφέρει ότι η ικανότητα των δασκάλων μουσικής να δημιουργήσουν νέα ενασχόληση με τη μουσική πρακτική εξαρτάται σοβαρά από τις συνήθειες της κάθε οικογένειας. Στην ίδια έρευνα τονίζεται επίσης ότι μέσω της παροχής στάσεων και διαθέσεων, η οικογένεια σίγουρα παίζει κεντρικό ρόλο στην προώθηση των εγγενών κινήτρων προς τη μουσική πρακτική. Οι ίδιοι ερευνητές ακόμη επισημαίνουν ότι αμφισβητείται ο βαθμός στον οποίο είναι δυνατόν οι δάσκαλοι μουσικής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να καλλιεργήσουν «νέο» μουσικό πολιτιστικό κεφάλαιο και μια «νέα» αυτόνομη ενασχόληση με τη μουσική πρακτική, όταν αρχικά δεν υπάρχει στην οικογένεια ή όταν η οικογένεια δεν είναι υποστηρικτική αυτής της πρακτικής.

Επιπροσθέτως, όλοι οι ερωτηθέντες ήταν σύμφωνοι στο γεγονός ότι μέσω της διδασκαλίας της θεωρίας της μουσικής αλλά και μουσικών οργάνων οι μαθητές τους διαμορφώνουν πολιτιστικό κεφάλαιο. Δήλωση που επιβεβαιώνεται και στην έρευνα των Thomson & Hall (2022), τα αποτελέσματα της οποίας αναφέρουν ότι οι τέχνες έχουν πολιτιστική αξία. Συγκεκριμένα, επισημαίνουν ότι μέσω της διδασκαλίας των μαθημάτων τέχνης τα παιδιά έρχονται σε επαφή με παραδοσιακά είδη της τέχνης, παρακινώντας τα για τη μετέπειτα ενασχόλησή τους με την παράδοση του τόπου τους. Επιπλέον, στην ίδια μελέτη οι ερευνητές δηλώνουν ότι όταν τα παιδιά μαθαίνουν να παίζουν ένα μουσικό όργανο, κάνουν πράξη και τη θεωρία της μουσικής που έχουν διδαχθεί, κεντρίζεται το ενδιαφέρον τους για περαιτέρω ενασχόληση με τη μουσική παράδοση. Παράλληλα, δύο από τους συνεντευξιζόμενους τόνισαν ότι στο δημοτικό σχολείο είναι πιο εύκολο ο μαθητής να μάθει μουσική σε σχέση με τους εφήβους που έχουν πιο βεβαρημένο πρόγραμμα. Δήλωση που επιβεβαιώνεται από την έρευνα των Thomson & Hall (2022), όπως αυτή αναλύθηκε στο θεωρητικό μέρος της παρούσας μελέτης.

Τέλος, όλοι οι συνεντευξιζόμενοι παρατήρησαν ότι οι μαθητές, οι οποίοι μαθαίνουν κάποιο μουσικό όργανο στο σπίτι τους, σε κάποιο ωδείο ή κάνοντας ιδιαίτερα μαθήματα, παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον για το μάθημα της μουσικής σε σχέση με τους υπόλοιπους, αποδίδοντας αυτή τη διαφορά στις προϋπάρχουσες γνώσεις, που παρέχονται από το οικογενειακό περιβάλλον. Οι παραπάνω απόψεις έρχονται σε συμφωνία με τα ευρήματα της έρευνας των Valenzuela & Codina (2014), οι οποίοι τονίζουν ότι οι οικογένειες, που ασχολούνται

με τη μουσική ή ωθούν τα παιδιά στην εκμάθησή της, προσφέρουν σε αυτά καλύτερη εμπειρία και ενεργή συμμετοχή στο μάθημα της μουσικής στο δημοτικό σχολείο.

12.3. Πρακτικές ενίσχυσης του πολιτιστικού κεφαλαίου

Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας ανέδειξαν ότι οι καλές πρακτικές και οι δραστηριότητες των καθηγητών της μουσικής αγωγής στο δημοτικό σχολείο, προάγουν την ενίσχυση της διαμόρφωσης του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι ο συνδυασμός κατάλληλων παιδαγωγικών μεθόδων στο γνωστικό αντικείμενο της μουσικής προάγει την προσωπική ανάπτυξη των μαθητών. Η παραπάνω θεώρηση επιβεβαιώνεται από τη μελέτη των Thomson & Hall (2022), στην οποία παρατηρήθηκε ώθηση της προσωπικής ανάπτυξης των μαθητών, όταν στη διδασκαλία των μαθημάτων των τεχνών χρησιμοποιούνταν παιδαγωγικές μέθοδοι, που ενίσχυαν το ενδιαφέρον τους για τα συγκεκριμένα μαθήματα.

Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι η πολυπολιτισμικότητα που συναντάται πλέον σε όλους τους σχολικούς οργανισμούς, παρέχει την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν και να μελετήσουν μουσική από άλλες χώρες. Η συγκεκριμένη πρακτική φαίνεται να εμπλουτίζει σημαντικά το πολιτιστικό τους κεφάλαιο, αφού οι μαθητές έρχονται σε επαφή με μουσικά ακούσματα που συναντούν για πρώτη φορά και εμπεριέχουν τη γλώσσα και την κουλτούρα άλλων λαών. Η χρησιμότητα της συγκεκριμένης πρακτικής επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα της έρευνας των Lozada et al. (2022), που αναλύθηκε στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας.

Επιπλέον, ανέφεραν ότι δραστηριότητες που έκαναν με τους μαθητές τους και αφορούσαν την κατασκευή αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων, λειτούργησε αρωγικά στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, που διδάσκονται στο δημοτικό σχολείο, ο εκπαιδευτικός να προσπαθεί να εντάξει δράσεις που εμπεριέχουν παιγνιώδη χαρακτηριστικά. Επιπλέον, με τέτοιες δραστηριότητες αναπτύσσονται οι δεξιότητες των παιδιών και ενισχύεται η δημιουργικότητά τους, παράμετροι που επηρεάζουν τη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών, ιδιαίτερα δε αν έχουν σημείο αναφοράς τη μουσική.

Οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στην παρούσα έρευνα τόνισαν ότι όταν στα πλαίσια του μαθήματος της μουσικής, υλοποιούνται δράσεις που φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με τη μουσική τους παράδοση τα αποτελέσματα είναι ευεργετικά για τους μαθητές. Αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό η συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα, ενώ παράλληλα εμπλουτίζεται το πολιτιστικό τους κεφάλαιο σημαντικά. Οι απόψεις αυτές των συμμετεχόντων επιβεβαιώνονται τόσο από την έρευνα των Valenzuela & Codina (2014) όσο και από την έρευνα των Lozada et al. (2022), που αναλύθηκαν διεξοδικά στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας.

Έχοντας ως βάση τη συζήτηση που προηγήθηκε προκύπτει το συμπέρασμα ότι αν και η διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής προσφέρει πολλαπλά οφέλη στους μαθητές δεν κατέχει τη θέση που του αναλογεί στο δημοτικό σχολείο. Επιπλέον, οι καθηγητές μουσικής χρησιμοποιούν διάφορες πρακτικές και υλοποιούν σημαντικές δράσεις, που έχουν ως στόχο τον εμπλουτισμό του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Τέλος, το σημαντικότερο συμπέρασμα που προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ότι η διδασκαλία των τεχνών κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών του δημοτικού σχολείου. Ειδικότερα, οι μουσικές σπουδές, σημείο αναφοράς της παρούσας μελέτης, είναι βασικός παράγοντας της μουσικολογικής εκπαίδευσης και συνδέεται με τη συσσώρευση πολιτιστικού κεφαλαίου, η οποία συναντάται στην πολιτιστική οικονομία, τη διαχείριση των τεχνών και την κοινωνιολογία του πολιτισμού. Άρα, οι καθηγητές της μουσικής είναι αυτοί που μέσω του μαθήματός τους ενισχύουν και σε αρκετές περιπτώσεις, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός νέου πολιτιστικού κεφαλαίου στους μαθητές τους.

Κεφάλαιο 13 : Περιορισμοί – Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η σκόπιμη-βολική δειγματοληψία, ενώ παράλληλα λόγω της υγειονομικής κρίσης, της έλλειψης πόρων και χρόνου το δείγμα της θεωρείται μικρό και αντλήθηκε από μια συγκεκριμένη αστική περιοχή. Κατόπιν τούτου τα αποτελέσματά της δεν μπορούν να γενικευτούν, πέραν των συμμετεχόντων. Κρίνεται επομένως σκόπιμο να διεξαχθεί μια ανάλογη ποιοτική έρευνα με διαφορετική όμως μέθοδο δειγματοληψίας, που θα διασφαλίζει στο μέγιστο δυνατό βαθμό την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος σε σχέση με τον πληθυσμό.

Ενδιαφέροντα ευρήματα πιθανότατα θα προέκυπταν και με τη διεξαγωγή μιας ποσοτικής έρευνας σε σχέση με το αναφερόμενο θέμα, έχοντας ως αφετηρία τα ευρήματα της παρούσας μελέτης. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαιτερότητα του μαθήματος της μουσικής, θα μπορούσε να διενεργηθεί και μια μεικτή έρευνα, που θα περιελάμβανε εκτός από πιθανόν ποσοτικά ή ποιοτικά δεδομένα και τη μέθοδο της παρατήρησης.

Τέλος, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι η παρούσα μελέτη διεξήχθη σε μια χρονική συγκυρία, όπου η εκπαιδευτική κοινότητα λόγω της πρωτοφανούς και παρατεταμένης υγειονομικής κρίσης αντιμετώπισε πάρα πολλά προβλήματα, αρκετά εκ των οποίων αφορούσαν και τη διεξαγωγή του μαθήματος της μουσικής. Παράλληλα, μια σειρά από νομοθετικές παρεμβάσεις, που θεσπίστηκαν και εφαρμόστηκαν το προηγούμενο σχολικό έτος, όπως η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου, η προγραμματισμένη για την επόμενη σχολική χρονιά αξιολόγηση του εκπαιδευτικού, η εισαγωγή νέων μαθημάτων στο ωρολόγιο πρόγραμμα, ενδεχομένως να επηρέασαν τις απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα. Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμη η διεξαγωγή μιας ανάλογης έρευνας με το συγκεκριμένο θέμα, σε μετέπειτα χρόνο, όπου οι συνθήκες θα είναι διαφορετικές και ενδεχομένως θα θεωρούνται κατά κάποιο τρόπο «πιο φυσιολογικές».

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ανδρούτσος, Π. (1997). *Μουσική Εκπαίδευση. Μουσική Εκπαίδευση, 1/1*.
- Αρόstegui, JL (2011). Αξιολόγηση προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών μουσικής: Επιστημολογικές και μεθοδολογικές βάσεις. *Στην Εκπαίδευση καθηγητών μουσικής για τον 21ο αιώνα* (σελ. 1-14). Brill Sense.
- Arts Education Partnership (2017). *The Arts Leading the Way to Student Success. A 2020 Action Agenda for Advancing the Arts in Education*. Retrieved from https://www.aep-arts.org/wp-content/uploads/AEP_2020_Action_Agenda.pdf
- Bamford, A., & Wimmer, M. (2012). The Role of Arts Education in Enhancing School Attractiveness: a Literature Review. *European Expert Network on Culture (EENC)*. Retrieved from <http://www.interarts.net/descargas/interarts2548.pdf>
- Burnaford, G., Aprill A., & Weiss C. (2001). *Renaissance in the Classroom: Arts Integration and Meaningful Learning*. Lawrence Erlbaum Associates Inc., Publishers. London.
- Bamford, A. (2017). *The Role of Arts in a Changing Educational Landscape*. Essay Commissioned by the Arts in Education Portal. Retrieved from: <http://artsineducation.ie/wp-content/uploads/Anne-Bamford-Essay-1.pdf>
- Barr, S. R. (1996). *How Elementary Arts Specialists Collaborate with Classroom Teachers in Interdisciplinary Instruction to Meet Both National Fine Arts and Academic Standards*. Dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy at George Mason University.
- Bourdieu, P. (1986). Ο Πιερ Μπουρντιέ μιλάει για τον Πιερ Μπουρντιέ. στο Ν. Παναγιωτόπουλος (επιμ.) *Κείμενα κοινωνιολογίας* (σσ. 13–19), Αθήνα: Στάχυ.
- Bourdieu, P. (1989). Η δύναμη του δικαίου: στοιχεία για μια κοινωνιολογία του νομικού πεδίου. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 3-43.
- Bourdieu & Passeron (2014). *Η αναπαραγωγή: Στοιχεία για μια θεωρία του εκπαιδευτικού συστήματος*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Burnaford, G., Brown, S., Doherty, J., & McLaughlin, H. J. (2007). *Arts Integration Frameworks, Research & Practice. A Literature Review*. Arts Education

Partnership. Retrieved from: https://www.aep-arts.org/wp-content/uploads/Arts-Integration-Frameworks-Research-Practice_A-Literature-Review.pdf

Burton, J. M., Horowitz, R. & Abeles, H. (2000). Learning in and through the arts: The question of transfer. *Studies in Art Education*, 41(3), 228-257.1. DOI: 10.2307/1320379

Catterall J., (2009). *Doing Well and Doing Good by Doing Art. A 12 Year National Study of Education in the Visual and Performing Arts*. Imagination Group/I-Group Books, Los Angeles/London.

Chapman, DW, Snyder Jr, CW, & Burchfield, SA (1993). Κίνητρα εκπαιδευτικών στον τρίτο κόσμο. *Διδασκαλία και Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών*, 9 (3), 301-316.

Creswell, J. W. (2011). Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας. *Αθήνα: Έλλην.*

Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Α. (2012). Η εξέλιξη της νεοελληνικής αισθητικής και το πρόβλημα της ονοματοθεσίας της. *Estudios Neogriegos. Revista Científica de la Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos*, (14), 203-223.

Costes-Onishi, P. (2019). Conclusion: Evidences of Artistic Thinking in the Schools. In *Artistic Thinking in the Schools Towards Innovative Arts /in/ Education Research for Future Ready Learners*, (ed) 139-159. Springer. doi.org/10.1007/978-981-13-8993-1

Cuadrado-García, M., Montoro-Pons, J. D., & Miquel-Romero, M. J. (2022). Music studies as cultural capital accumulation and its impact on music genre preferences. *International Journal of Music Education*, 02557614221092417.

ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Μουσικής. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ανακτηθέν στις 10.08.2021 από <http://pi-schools.gr>.

ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Θεατρικής Αγωγής . Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ανακτηθέν στις 10.08.2021 από <http://pi-schools.gr>.

ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Εικαστικών. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ανακτηθέν στις 10.08.2021 από <http://pi-schools.gr>.

- Donaldson, G. (2015). Successful Futures. Independent Review of Curriculum and Assessment Arrangements in Wales. Retrieved from https://dera.ioe.ac.uk/22165/2/150225-successful-futures-en_Redacted.pdf
- Eisner, E. (2000). *Learning and the Arts. Crossing Boundaries* (Ed) 7-14. Proceedings from an invitational meeting for education, arts and youth funders. <https://www.giarts.org/sites/default/files/learning-and-the-arts-crossing-boundaries.pdf>
- Eisner, EW (2002). Από επιστήμη σε φρόνηση έως καλλιτεχνία στη μελέτη και βελτίωση της διδασκαλίας. *Διδασκαλία και εκπαίδευση εκπαιδευτικών*, 18 (4), 375-385.
- Ελληνική Δημοκρατία (1979). Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος πρώτον, αριθμός φύλλου 23 .
- Ελληνική Δημοκρατία (1992). Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος δεύτερον, αριθμός φύλλου 629.
- Ελληνική Δημοκρατία (1998). Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος πρώτον, αριθμός φύλλου 161.
- Elpus, K. (2011). *Justifying music education: Econometric analyses of issues in music education policy* (Doctoral dissertation, Northwestern University).
- Farrington, C. A., Maurer J., McBride Aska, M. R., Nagaoka, J., Puller, J. S., Shewfelt, S., Weiss, E. M., & Wright, L. (2019) *Arts Education and Social-Emotional Learning in Among K12 Students: Developing a Theory of Action*. Igenuity. Uchicago Consortium on School Research.
- Fiske, E. B. (Ed.) (1999) *Champions of Change: The Impact of the Arts on Learning*. President's Comite on the Art and the Humanities. Arts Education Partnership, Washington DC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED435581.pdf>
- Forgeard, M., Schlaug, G., Norton, A., Rosam, C., Iyengar, U., & Winner, E. (2008). Η σχέση μουσικής και φωνολογικής επεξεργασίας σε παιδιά κανονικής ανάγνωσης και παιδιά με δυσλεξία. *Μουσική αντίληψη*, 25 (4), 383-390.
- Fürst, H., & Nylander, E. (2020). The worth of art education: Students' justifications of a contestable educational choice. *Acta Sociologica*, 63(4), 422-435.

- Hallam, S. (2010). *The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people*. International Journal of Music Education. Research Gate. Available at: https://www.researchgate.net/publication/242560857_The_power_of_music_Its_impact_on_the_intellectual_social_and_personal_development_of_children_and_young_people
- Hedgecoth, D. M., & Fischer, S. H. (2014). What history is teaching us: 100 years of advocacy in Music Educators Journal. *Music Educators Journal*, 100(4), 54-58.
- Hetland, L., Winner, E., Veenema, S., & Sheridan, K. M. (2015). *Studio thinking 2: The real benefits of visual arts education*. Teachers College Press.
- Hickman, R. (2019). Artistic Thinking in the Schools Towards Innovative Arts /in/ Education. *Research for Future Ready Learners*, v-vi. Springer. doi.org/10.1007/978-981-13-8993-1
- Holloway, D. L., & LeCompte, M. D. (2001). Becoming Somebody! How Arts Programs Support Positive Identity for Middle School Girls. *Education and Urban Society*, 33(4), 388-408. Retrieved from https://www.colorado.edu/education/sites/default/files/attached-files/Holloway%20%26%20LeCompte_Becoming%20Somebody%21.pdf
- Ingram, D., & Seashore K. R. (2003). *Arts for Academic Achievement*. Summative Evaluation Report. Center for Applied Research and Educational Improvement. College of Education and Human Development University of Minnesota. Retrieved from <https://conservancy.umn.edu/handle/11299/143655>
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2016). Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας.
- Iwai, K. (2003). *The Contribution of Arts Education to Children's Lives*. Paper presented at the UNESCO Regional Meeting on Arts Education in the European Countries Canada and the United States of America, Finland, 2003. DOI: 10.1023/A:1022102017139
- Jensen, E. (2001). *Arts with the Brain in Mind*. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia USA. 104

- Καρτασίδου, Λ. (2002). Βασικές αρχές διδασκαλίας της μουσικής σε παιδιά και νέους με μαθησιακές δυσκολίες και ελαφρά νοητική καθυστέρηση. *Μουσική Εκπαίδευση Περιοδική Έκδοση της Ε. Ε. Μ. Ε.*, 11, 320-333
- Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. (2000). *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση. Η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960 - 2000)*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της Μουσικής. Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: Fagotto books.
- Κουτσοπίδου, Θ. (2008). Μουσική συνεργασία και δημιουργικότητα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Έρευνα και διδακτική πράξη.
- Λενακάκης, Α., & Τσιπούρας, Σ. (2014). Δημιουργικότητα και Τέχνες στην Εκπαίδευση. Το παράδειγμα του Διδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης. Στο Κ. Σαραφίδου (Επιμ.), *Δημιουργικότητα στην Εκπαίδευση*. Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Εταιρείας Επιστημών Αγωγής Δράμας, (σ. 1082-1105). Δράμα: ΕΕΑΔ
- Lozada, V., Ríos-Jiménez, E., Hansen-Thomas, H., Richins, L. G., & South, S. (2022). Una Noche de Música: Sustaining Our Students' Culture. *Journal of General Music Education*, 35(2), 13-19.
- Μαγαλιού, Μ. (2005). *Ο ρόλος της Μουσικής Αγωγής στη σημερινή εκπαίδευση*. Εισήγηση ημερίδας του ΚΕΜΕΤΕ, Ανακτηθέν στις 22.2.2015 από: <http://www.peemde.gr>.
- Mak, HW, & Fancourt, D. (2019). Δέσμευση τέχνης και αυτοεκτίμηση στα παιδιά: αποτελέσματα από ανάλυση αντιστοίχισης βαθμολογίας τάσης. *Χρονικά της Ακαδημίας Επιστημών της Νέας Υόρκης*, 1449 (1), 36.
- Mark, M. L. (2005). WHY MUSIC? Essays on the importance of music education and advocacy: Why does our profession need advocacy?. *International Journal of Music Education*, 23(2), 94-98.
- Miller, J., & Bogatova, A. T. (2018). Arts in Education: The Impact of the Arts Integration Program and Lessons Learned. *Journal for Learning through the Arts*, 14. doi: 10.21977/D914128357 105

- Μπιτσάνη, Ε.(2002) *Πολιτισμός και Τοπική Κοινωνία: η τοπική πολιτιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 1980-2000*. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου.
- Μπονίδης, Κ. (2004). Όψεις εθνοκεντρισμού στη σχολική ζωή της ελληνικής εκπαίδευσης: Οι εθνικές επέτειοι της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου, *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 134.
- Μυλωνάς, Θ. (1991). *Κοινωνική αναπαραγωγή στο σχολείο: Θεωρία και Εμπειρία*. Αθήνα: Αρμός.
- NACCCE, National Advisory Committee on Creative and Cultural Education. (1999). *All Our Futures: Creativity, Culture and Education. Report to the Secretary of State for Education and Employment the Secretary of State for Culture, Media and Sport*. Retrieved from <http://sirkenrobinson.com/pdf/allourfutures.pdf>
- Νικολακοπούλου, Μ. (2018). *Επιλογή Βιβλιογραφίας για την Μουσική Εκπαίδευση*.
- Παλάντα, Ρ. (2006). Κοινωνική τέχνη και η εμπειρία ως μορφή. Στο Γ. Τσάρας (Επιμ.), *Εικαστικό πανόραμα στην Ελλάδα 2006*. Αθήνα: Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.
- Παπαζαρής, Α. (2004). *Η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία. Θέματα παιδαγωγικής της μουσικής, διδακτικής και μάθησης*. Αθήνα: Μουσικός οίκος Παπαρηγορίου- Νάκας.
- Πασχαλίδης, Γρ. (2002). Η συμβολή του πολιτισμού στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη στο Πασχαλίδης, Χαμπούρη-Ιωαννίδου, *Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων. Εισαγωγή στον Πολιτισμό*. Τόμος Α΄. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Πατερέκα, Χ. (1986). *Βασικές έννοιες των Pierre Bourdieu και Jean - Claude Passeron*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης
- Πετμεζίδου - Τσουλουβή, Μ. (1987). *Κοινωνικές τάξεις και μηχανισμοί κοινωνικής αναπαραγωγής*. Αθήνα: Εξάντας
- Psilos, P. (2002). *The Impact of Arts Education on Workforce Preparation*. Issue Brief. National Governors' Association, Washington, DC. Center for Best Practices. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED465119>

- Rabkin, N., & Redmond, R. (2004). *Putting the Arts in the Picture. Reframing Education in the 21st Century*. Columbia College, Chicago.
- Read, H. (1984). *Η τέχνη σήμερα :Εισαγωγή στη θεωρία της μοντέρνας ζωγραφικής και γλυπτικής*. (Δημοσθένης Κ, Μτφ.). Αθήνα: Καλβός.
- Reimer, B. (2005). The danger of music education advocacy. *International Journal of Music Education*, 23(2), 139-142.
- Robson, C. (2010). Real-World Research—A Tool for Social Scientists and Professional Researchers (Translated by V. Dalakou, K. Vasilikou). *Gutenberg, Athens.(1993 Edition)*.
- Ruppert, S. (2006). *Critical Evidence. How the Arts Benefit Student Achievement*. Published by the National Assembly of State Arts Agencies in collaboration with the Arts Education Partnerships. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED529766.pdf>
- Σακαλάκ, Η. (2004). *Μουσικές Βιταμίνες. Στοιχεία Μουσικής Ιατρικής-Μουσικής Ψυχολογίας*. Αθήνα: Fagotto books.
- Scheuler, L. (2010). *Arts Education Makes a Difference in Missouri Schools. A Study of Fine Arts Education in Missouri School Districts Funded by the Missouri Arts Council*. Missouri Alliance for Arts Education. Retrieved from <https://www.missouriartscouncil.org/graphics/assets/documents/b657d9f1adfc.pdf>
- Sharp, C. & Le Métails J. (2000). *The Arts, Creativity and Cultural Education: An International Perspective*. London: QCA. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/605402/1200_QCA_The-arts-creativity-and-cultural-education-finalreport.pdf
- Shorner-Johnson, K. (2013). Building evidence for music education advocacy. *Music Educators Journal*, 99(4), 51-55.
- Σιάνου – Κύργιου, Ε. (2010). Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης και πολιτική για την ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα. στο Ν. Τάτσης (επιμ.), 1ο Πανελλήνιο

- Συνέδριο κοινωνιολογίας (σσ.1-16). Αθήνα: Ελληνική Κοινωνιολογική Εταιρεία.
- Σίμου, Ε. (1997). Η αναγκαιότητα της μουσικής στην εκπαίδευση. *Μουσική Εκπαίδευση, 1* (1), 6-11.
- Sotiropoulou-Zormpala, M. (2019). What Do We Expect from In-depth Arts Integration? Criteria for Designing “Aesthetic Teaching” Activities. In *Artistic Thinking in the Schools Towards Innovative Arts /in/ Education Research for Future Ready Learners*, (ed) pp 139-159. doi.org/10.1007/978-981-13-8993-1
- Standley, M., & Hughes E. (1997). Evaluation of an early intervention music curriculum for enhancing prereading/writing skills. *Music Therapy Perspectives, 15*(2), 79-85. Available at: <http://dx.doi.org/10.1093/mtp/15.2.79>
- Stevens, R. S., & Stefanakis, M. (2014). Filling the gaps: What research is needed to assist with music education advocacy in Australia. *Journal of Music Research Online, 5*.
- Τζάνη, Μ. (1983). *Σχολική επιτυχία: ζητήματα ταξικής προέλευσης και κουλτούρα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Thomson, P., & Hall, C. (2022). Cultural capitals matter, differentially: a Bourdieusian reading of perspectives from senior secondary students in England. *British Journal of Sociology of Education, 1-18*.
- Τσιώλης, Γ. (2015). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες. *Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη*, 473-498.
- UNESCO, (2006). Road Map for Arts Education. *The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century* Lisbon, 6-9 March 2006. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf
- Uptis R., Smithrim, K., & Soren B. (1999). When Teachers Become Musicians and Artists: Teacher Transformation and Professional Development. *Music Education Research, 23*(1). DOI: 10.1080/1461380990010103.

- Uptis, R. (2011). *Arts Education for the Development of the Whole Child*. Elementary Teachers' Federation of Ontario. Retrieved from http://cms5.revize.com/revize/williamsvilleschools/forestelementary/mr_voga/n/docs/Arts%20Education%20for%20the%20Development%20of%20the%20Whole%20Child.pdf
- Valenzuela, R., & Codina, N. (2014). Habitus and flow in primary school musical practice: relations between family musical cultural capital, optimal experience and music participation. *Music Education Research*, 16(4), 505-520.
- Wilson, B. (1999). *The Quiet Evolution: Changing the Face of Arts Education*. The Getty Center for Education in the Arts, Los Angeles, CA. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED482202.pdf>
- Winner, E., Goldstein, T. R., & Vincent-Lancrin, S. (2014). La influencia de la educación artística: de la defensa a las pruebas.
- Φίσερ, Ε. (1984). *Η αναγκαιότητα της τέχνης*. (Χατζιδάκη Φ, Μτφ.). Αθήνα: Θεμέλιο.
- Φράγκου-Ψυχοπαίδη, Ο. (2000). Μουσικοαισθητικά μοντέλα και μορφική ανάλυση. *Μουσικολογία*, 14.
- Φραγκουδάκη, Α. (1980). *Η κοινωνική ανισότητα στο σχολείο: Προβλήματα της Ελληνικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Τεκμήριο.
- Φωρ, Ε. (1993). *Ιστορία της τέχνης. Η Αρχαία Τέχνη*. Αθήνα: Εξάντας.
- Χατζηαγόρου, Μ. (2012). *Το δημιουργικό σχολείο*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α : ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Αγαπητή/αγαπητέ κ. συνάδελφε,

Στο πλαίσιο της Πτυχιακής μου εργασίας του τμήματος «Μουσικών Σπουδών» του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων , το οποίο παρακολουθώ, διεξάγω αυτήν την έρευνα στην οποία καλείστε να λάβετε μέρος παραχωρώντας συνέντευξη που θα διεξαχθεί δια ζώσης και θα διαρκέσει περίπου 30 λεπτά. Σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσει τον ρόλο του μαθήματος της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών του δημοτικού σχολείου.

Η συνέντευξη θα μαγνητοφωνηθεί και στη συνέχεια θα απομαγνητοφωνηθεί για να γίνει η επεξεργασία των δεδομένων από τον ερευνητή. Επίσης μπορεί να κρατηθούν σημειώσεις κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Τα προσωπικά σας δεδομένα και η ανωνυμία σας θα προστατευθούν πλήρως, σε κάθε φάση της έρευνας. Θα λάβετε αντίγραφο των αποτελεσμάτων της έρευνας, εφόσον το επιθυμείτε, με την ολοκλήρωσή της. Με το παρόν έντυπο συναινείτε στο να συμμετάσχετε εθελούσια στη συγκεκριμένη έρευνα. Είστε ελεύθερος/η να αρνηθείτε να απαντήσετε σε οποιαδήποτε ερώτηση και να αποσυρθείτε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή. Εάν έχετε οποιαδήποτε απορία, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο προσωπικό μου τηλέφωνο.

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συγκατάθεσή σας, να συμμετάσχετε στην έρευνα.

Διάβασα το έντυπο αυτό, κατανοώ πλήρως τις διαδικασίες και συναινώ να συμμετάσχω στην ερευνητική εργασία.

Με εκτίμηση

Ο/Η συμμετέχων/ουσα

Αγρίνιο,, 2022

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β : ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Ωρα Συνέντευξης:.....

Ημερομηνία:.....

Τόπος:.....

Συμμετέχων:.....

Σας ευχαριστώ πολύ που δεχθήκατε να συμμετάσχετε στην έρευνα παραχωρώντας αυτή τη συνέντευξη που θα διαρκέσει περίπου 30 λεπτά. Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της μουσικής του δημοτικού σχολείου, σχετικά με την επίδραση του μαθήματος τους, στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών. Σας διαβεβαιώνω ότι θα παραμείνετε εντελώς ανώνυμος και δε κρατηθούν αντίγραφα της συνέντευξης όπου θα αναφέρεται το όνομά σας.

Θεματικός άξονας 1: Γνωριμία- Γενικές αντιλήψεις

Στη συγκεκριμένη ενότητα προσπαθούμε στην αρχή να δημιουργήσουμε ένα καλό κλίμα μεταξύ συμμετέχοντα και ερευνητή με απλές ερωτήσεις όπως:

Μπορείτε να μου πείτε πόσα χρόνια υπηρεσίας έχετε;

Σε ποιες περιοχές της Ελλάδας έχετε εργαστεί και σε τι είδους σχολεία;

Στη συνέχεια, συνεχίζοντας στο ίδιο κλίμα, προσπαθούμε να διαπιστώσουμε τις γενικές αντιλήψεις του συνεντευξιαζόμενου σε σχέση με:

(α) το επάγγελμα του εκπαιδευτικού της μουσικής :

Θα θέλατε να μου μιλήσετε λίγο για τη ζωή σας σε σχέση με το επάγγελμα του καθηγητή της μουσικής;

(β)το πολιτιστικό κεφάλαιο:

Πώς αντιλαμβάνεστε τον όρο πολιτιστικό κεφάλαιο;

Θεματικός άξονας 2 : Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Η εισαγωγή στη θεματική πραγματοποιείται με ένα γενικό ερώτημα, όπως;

Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η θέση και ο ρόλος της μουσικής στο δημοτικό σχολείο;

Στη συνέχεια, ανάλογα και της απόκρισης του εκπαιδευτικού, υποβάλλονται πιο εξειδικευμένα ερωτήματα με στόχο να αναλυθεί περαιτέρω ο συγκεκριμένος θεματικός άξονας, όπως:

Ακολουθείτε πιστά το Αναλυτικό Πρόγραμμα;

Τι γνώμη έχετε για την επάρκεια του χρόνου διδασκαλίας του μαθήματος της μουσικής;

Υπάρχει απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή και τα απαραίτητα εποπτικά μέσα για τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος;

Κατά πόσο οι μαθητές σας συμμετέχουν ενεργά και ακολουθούν την πορεία του μαθήματος;

Οι γονείς/κηδεμόνες των μαθητών εκδηλώνουν ενδιαφέρον για την πρόοδο των παιδιών τους στο μάθημα της μουσικής;

Ποια βαρύτητα αποδίδουν στο μάθημα της μουσικής στα σχολεία που έχετε εργαστεί η διεύθυνση και ο σύλλογος διδασκόντων;

Θεματικός άξονας 3 : Μουσική και Πολιτιστικό Κεφάλαιο

Η εισαγωγή στη θεματική πραγματοποιείται με ένα γενικό ερώτημα, όπως;

Ποια είναι η άποψή σας σχετικά με το κατά πόσο το μάθημα της μουσικής συμβάλλει στη διαμόρφωση του πολιτιστικού κεφαλαίου στους μαθητές του δημοτικού σχολείου;

Ανάλογα με τις απαντήσεις του συνεντευξιαζόμενου μπορούμε να θέσουμε τα παρακάτω ερωτήματα;

Σε ποιο βαθμό επιδρά η διδασκαλία παραδοσιακών τραγουδιών στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στους μαθητές σας;

Σε ποιο βαθμό επιδρά η διδασκαλία της θεωρίας της μουσικής στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στους μαθητές σας;

Σε ποιο βαθμό επιδρά η διδασκαλία μουσικών οργάνων στη διαμόρφωση πολιτιστικού κεφαλαίου στους μαθητές σας;

Παρατηρείτε διαφορές ανάμεσα στους μαθητές που ασχολούνται με τη μουσική σε εξωδικαστικές δραστηριότητες από αυτούς που δεν το κάνουν;

Θεματικός άξονας 4 : Πρακτικές ενίσχυσης του πολιτιστικού κεφαλαίου

Η εισαγωγή στη θεματική πραγματοποιείται με δύο γενικά ερωτήματα, όπως;

Με ποιες πρακτικές πιστεύετε ότι το μάθημα της μουσικής μπορεί να προάγει την ενίσχυση της διαμόρφωσης του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών;

Με ποιες δραστηριότητες πιστεύετε ότι το μάθημα της μουσικής μπορεί να προάγει την ενίσχυση της διαμόρφωσης του πολιτιστικού κεφαλαίου των μαθητών;

Στη συνέχεια, ανάλογα και των αποκρίσεων του εκπαιδευτικού, αναφέρονται ενδεικτικά πρακτικές και δραστηριότητες, όπως:

- *Παρουσίαση τραγουδιών από τους μαθητές*
- *Κατασκευή αυτοσχέδιων οργάνων*
- *Επισκέψεις καλλιτεχνών | μουσικών στον χώρο του σχολείου*
- *Επίσκεψη σε συναυλιακό χώρο*
- *Ερευνητικά σχέδια που αφορούν την τοπική ή την παραδοσιακή μουσική*
- *Συμμετοχή σε χορωδίες*
- *Μελέτη μουσικής άλλων χωρών*